

2012/2 • XIX. évf. 2. szám

Ára: 600 Ft

FOLK MAGAZIN

Lakatos Demeter emléke
Bukszabarát böjti babebéd
Táncház a néphagyományban
Széki fotográfiák, 1970-es évek

Sebestyén Márta csodamadara

A Kölcsey Társaság idei megemlékezésén a Kölcsey-emlékplakettet Sebestyén Márta vehette át ökumenikus istentisztelet keretében. A helyi református templomban Beer Miklós római katolikus és Bölcskei Gusztáv református püspök hirdetett ígét. Immár hagyományosan működött közre a rendezvényen Varnus Xavér orgonaművész, valamint a Hymnust szavaló Csikos Sándor. Idén a Canticum Novum Kamarakórus előadását is meghallgathatta a közönség. A Debrecenből érkezett kórust Török Ágnes Artisjus-díjas karnagy vezette.

*

„Az éneket nem lehet megláncolni... A népköltészet a legrejtelmesebb ellenállás mindenütt, ahol idegen hatalom rendelkezik. Az anyanyelvet megőrző, tehát a megmaradást szolgáló erő.” Ezeket a sorokat a költő Nagy László írta le, de szóról-szóra érvényesek Sebestyén Márta művészi küldetésére is.

Akinek a puszta dallamnál egy sokkal mélyebb eszme: a „láncatlan ének” volt a legnagyobb öröksége. Ezen az örökségen Sebestyén Márta egy csodálatos madarat repített fel a lelkéből. Bartók is ezt a madarat csodálta. Kodály Zoltán is ezt a madarat ébresztgette. Az ő szárnyacsapásaik nyomán alkotta tovább zenei küldetéstudatát Sebestyén Márta is. A dallá tett magyarságát szárnyaltatta fel az egész világban. A dalokat szülő Kárpát-medencei falvaktól távoli országokban is. Ezt tudatosította a spanyol király, a japán császár, a brit trónörökös előtt. Hogyan ragyognak, idegen földön is gyönyörűen, magyarul a dalok, ezek a nyers gyöngyszemek: a pásztordalok, altatók, népi imák, balladák, zsoltárok, históriás énekek. Hogyan sír, vágyakozik az „Elindultam szép hazámból, / híres kis Magyarországról” dallamsora akár az északi, akár a déli

sark közeléből, lakható hazára vágyva idegen földrészekén is. Hogyan gyöngyözik a népdalokból az igazság. A csitári hegyek alól – üzeni Sebestyén Márta – nemcsak a hó, hanem az életöszton szivárványa is ráragyog az emberiségre.

Szivárvány havasán felnőtt rozmaringszál ez az ének és az énekes is. Az énekes egy politikai havaktól eltorlaszolt Magyarországon kezdte megformálni pályáját. S egész eddigi életművével igazolta, hogy Kodály Zoltán éneklő Magyarországa nem csupán kottaolvasás, hanem a népet a jövőbe ölelő gondolat. A nyelvet, a tradíciót és az országot megtartó eszme. A szivárvány havasán is, a fagyos ormokra menekült, bujdosni kényszerült eszmék, a kifakított szivárványok országában is. S hogy mindezt világszínvonalon igazolta, erről szólnak nagy, egyetemes kitüntetései: köztük filmzenei Oscar-díja, az eMeRTon-díj, a Grammy-díj vagy a Premio-díj.

Sebestyén Márta azt mutatta fel a világnak, hogy egy történelemtől folytonosan megostromolt hazában nemcsak a szenvedést és a büntudatot lehet hegyvidék nagyságúra emelni, hanem a nemzet létbizalmát jelképező szivárvány tündöklését is. Az a csodálatos madár, amit az énekművész a világnak ajándékozott, ezt a kulturális erőt testesíti meg. Egyszerre önértelmezés és megmaradás-eszme. A magyarság éneke a mindenséghez.

Sebestyén Márta Kölcsey-díja ma annak a művészi teljesítménynek az elismeréséről beszél, amely ezer szállal kötődik a csekei magányában a népdal hangütését próbálgató, a magyar népdal ritmusát, képeit verseibe és teoretikai munkáiba építő Kölcsey Ferenc szelleméhez. Aki a Nemzeti hagyományok gondolataival nemcsak Petőfit, Aranyt ösztönözte, hanem elemi módon jelölte ki az utat Bartók és Kodály számára is.

Azon a napon, amelyen 189 éve a Hymnus megszületett, s itt, a szatmárcsekei református templomban, ahonnan szemközt a falról a Kölcsey család címere néz ránk, ezért nyújtom át most tisztelettel a Kölcsey Társaság nevében Sebestyén Mártának a Melocco Miklós által készített Kölcsey-plakettet. Hadd szárnyaljon Kölcsey hitével is tovább az a csodálatos madár! Adjon Kölcsey Ferenc üzenete is sok erőt a művész számára alkotói és emberi törekvéseihez!

Szatmárcseke, 2012. január 22

fotó: Perger László

Jánosi Zoltán
a Kölcsey Társaság elnöke

A TARTALOMBÓL:

5. Elhunyt Györgyfalvai Katalin
Kövágó Zsuzsa
6. EGYSZER VOLT, HOGY IS VOLT?
Kóka Rozália gyermekrovata
Laci ló
Fülöp G. László
10. A táncházmozgalom története...
Diószegi László
10. A pislákoló világítótorony válsága
Berán István
12. Csűrös Banda: Kalotaszegi népzene
Henics Tamás
14. Táncház a néphagyományban
Pávai István
18. A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN
Klárika komámasszony – I. rész
Kóka Rozália
23. FOTÓGALÉRIA
Szék, 1970-es évek
Nemes Zoltán 'mettor'
28. MAGTÁR
Fábián Gyula András versei
30. Spanyolországi szokások... – IV.
Valter Linda
32. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Bukszabarát böjti babebéd
Juhász Katalin
34. Gyűjtés a zemzemek földjén – II.
Sipos János
38. TALLÓZÓ
Juhmérés Kalotaszegen
Vasas Samu – Salamon Anikó
40. Szólótáncfesztivál Baranyában
Molnár Péter
42. SZÉKI BABONÁK ÉS HIEDELMEK
... hátunk megett a szépasszony!
Meggkérdem a halott uramtól
Kocsis Rózsi
44. NÉPMŰVÉSZETITÁBOROK
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Tisztelet Lakatos Demeternek

A szabófalvi csángó magyar költő emléke

A Pro Minoritate Alapítvány és a Moldvahun Csángó Kulturális Egyesület által szervezett, 2012. február 10-én megtartott XVI. Csángó Bált a szervezők, az 1974-ben elhunyt első csángó magyar költő emlékének ajánlották. Az ünnepi műsor a maga nemében páratlanul gazdag, felemelő és katartikus volt. Méltatások, a költő versei, csángó népdalok, népelemek, táncok követték egymást a legkiválóbb moldvai és gyimesi csángó, valamint hazai szereplők előadásában. Filmvetítés is segítette a költő alakjának megidézését. Alább az ifjú csángó költőnő, Iancu Laura megemlékezését közöljük. (K.R.)

„Kár, hogy kezdtem csángú népet inekelni, / Jobb lett volna ezt a népet elfelejteni; / Ű se tudja, my van vele világan, / Elmaradt, mint egy néma madár az ágan.” – írta halála évében, 1974-ben a szabófalvi költő, Lakatos Demeter. Nem tudjuk, csak sejtjük, miféle fájdalom és keserűség írta Lakatos Demeterrel e sorokat.

Amikor egy néma nép nevében kell írni, amikor jól bejárt út helyett ösvényen kell taposni, amikor a létezés örökérvényű kérdéseire legfeljebb az évszakok borzongást kiváltó törvényszerűsége felel, elegendő ok áll elő ahhoz, hogy költő szülessen.

A költő százegy esztendeje, 1911-ben született Szabófalván. Szabófalva Románia keleti részén, a Moldva és Szeret folyók közötti termékeny síkságban található nagyközség. Lakatos Demeter ifjúkorában, az 1930-as években a falu 4448 főt számlált, lakóinak száma napjainkban meghaladja a tízezret. A helyi, északi csángó magyar nyelvjárást – amelyen Lakatos Demeter írta a verseit – ma csak az idősebb korosztály ismeri, használja.

A négy általános és három szakmunkás osztályt végzett Lakatos Demeter sofőrként, szintársulat-vezetőként, boltosként, majd gépészként tevékenykedett. Ezen körülmények ismeretében érthető, hogy a kolozsvári poéták igencsak meglepődtek a magyarul sem írni, sem olvasni nem tudó Lakatos Demeter román ortográfiával írt magyar versei láttán. A szabófalvi költő ugyanis az 1930-as évek derekán tudósítóként dolgozott Kolozsváron. Itt ismerkedett meg, mások mellett Dsida Jenővel is, akinek egy alkalommal megmutatta a verseit. Az eseményről így számol be: „Mikor me[g] mutattam Zida Enűnek [Dsida Jenőnek] és megkérte, mi ez Demeter? Aszt montom egy magyar vers; de nagyot nevetet; aszt monta, ha montom lenne, hogy angol vers; meg hitte lenne! de csak magyar nem, de aszt mondta, mighis a legelső csángú vers a világon.”. Kétlem, hogy az első csángó versíró bűszkeséggel töltötte el ez az elismerés, de két ségkívvül: vigasztalta. Minden jel arra mutat:

Lakatos Demeter nem ilyen vagy olyan, hanem egyszerűen csak költő akart lenni. Pártfogói mégis úgy látták, akkor viszi előbbre a világot, ha „cángó verszeket” ír.

Amikor Dsida Jenő 1935 novemberében a kolozsvári Keleti Újság-ban elsőként közreadja Lakatos Demeter magyar versét, a következő ajánlást fűzi a sorok alá: „Mint ha nem is Lakatos Demeter első magyar verse volna, hanem az egész világon az első magyar vers. A Halotti beszéd és a Königsbergi töredék helyesírására, ódon hangzására emlékeztető sorok ezek, sok helyen szinte drámai erejűek a maguk különös, fülünknek idegen, népies archaizmusában.”.

„Sosem találkoztunk személyesen. De ha versei javát olvastam, jóízű volt a szám” – emlékszik vissza Lakatos Demeterre Páskándi Géza, aki kötetet szerkesztet a moldvai költő számára, de a könyv megjelenését egyikük sem élhette meg. Páskándi nyomán széles körben elterjedt a Lakatos Demeter – egyébként méltatlanul – szegényes irodalmi recepciójában az a nézet, hogy minden versében ugyanaz a nap süt, ugyanaz a levél hull, ugyanaz a patak sompolyog, azaz hogy végtelen sorú variánsokat írt néhány

Címlap: Szék, 1970-es évek - fotó: Nemes Zoltán 'mettor' (www.nemesfoto.gportal.hu)

LAKATOS DEMETER

MESSZE OTT, HOL NAPSZENTÜLE

Megfog vala apóm szokor
Kezemtül,
Micissza-vala, hul a nop
Leszentül.
Mangya vala: dzsermek, látud,
Ott, ni... ni,
Ott vagyand ed nod szíp urszág.
Tudd meg tiisz,
Megjáród ott az világodand,
ha líik rísz.
Ién elmenek maszt, víny vagyak,
Nem uro,
Ne felejtse-d-el: én tanítlok
Sak júro.
Dét meghult okkor-isz mondto
Halálnál:
Mít mondto íletembe, ne
Felejtse-d-el!
Riútt, dét mondto basu nekem
Erekkí,
Myha maszt isz látnám, mind folynak
Künűji...

Mondto nekem, én nem tudto
Mosztonig,
Elíg maszt az ű tüze hogy
Belím íg.
Nem felejtsem el szoho zen
Apómot,
Kisike dét voltam, nekem
Mít mondott:
Ott vagyand a műk országunk,
Tudd meg jól,
Ott, hul a nop minden öszte
Leszentül...

témára. Páskándihoz hasonlóan mások is naiv költőnek tartották Lakatos Demetert, aki kényszerből írt egy statikus, megnyomóított, mégis gazdag nyelven. Beke György úgy fogalmazott: „Lakatos Demeter átlépte az irodalomtörténet kapuját: érdekességéből örökség lett.” Talán ezért is kapta meg a Magyar Állam részéről posztumusz a Magyar Kultúra Lovagja elismerést.

És valóban, a szabófalvi költő költészetének érdemjegyét mind az irodalomkritika, mind pedig az olvasóközönség az alkotó által megidézett, írásba öntött archaikus magyar nyelvjárásban határozza meg, sőt, olyan nézet is van, miszerint Lakatos Demeter versei valóságos nyelvemlékek. Jól mutatja ezt az is, hogy első versválogatása az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszék, valamint a MTA Nyelvtudományi Intézet közös kiadásában, 1986-ban jelent meg *Csángó strófák* címmel, mint nyelvjá-

Somoskai körtánc a XVI. Csángó Bálon (Petőfi Csarnok, Budapest, 2012. február 10.)

rásí szöveggyűjtemény. Ezt követte a két évvel később, Bernben, *Csángú strófák* címmel megjelent könyv, majd 1992-ben Domokos Pál Péter hathatós támogatásával és Szervátiusz Tibor illusztrációjával a *Búcsú az ifjúságtul* című kötet. Végül 2003-ban az eddig legteljesebb életmű is megjelent, *Csángú országba* címmel, Libisch Győző hosszú éveken át tartó, áldozatos szerkesztői munkájának köszönhetően.

Amikor Beke György felteszi a kérdést: „Demeter bátyám, miért írsz verseket?”, Lakatos Demeter azt válaszolja: „Szeretem. Még kérdezték, mondtam, hogy szeretem. Szírián sze szoktam, kacagni sze. Inkább verset írok.” Verseiből – valamint Ujváry Lajos festőművésszel, a marosvásárhelyi támogatóival, Bajkó Sándorral és Bartis Árpáddal, illetve Domokos Pál Péter csángó kutatóval folytatott levelezéséből – ellenben az is kiderül, hogy Lakatos Demeter voltaképpen arról a szeretetről írt, amit szülőföldje iránt érzett, és arról az elérhetetlen vágyról, amely Magyarországhoz és Budapesthez vonzotta. Mindhalálig.

Verseiben nem a kortársaihoz, de nem is a népéhez szólt, hiszen sorait Moldvában nem olvashatták. Szólt, mert nem hallgatható, szólt, mert korának értelmiségije volt, és nemde, a költő az, aki kimondja a megfelelő időben a megfelelő szót? Lakatos Demeter Moldvában kimondta, sőt, leírta a szót.

De Lakatos Demeter költészetében nem csak a visszhangra nem lelt moldvai magyarság vallomása rejlik. Strófáiban ő maga, a költő rejtőzött el, mintha tudta volna: a napszentület országába csak a költészet révén juthat el, mert úgy érdemes, mert a költészet nem ismer határokat, és nem ismeri

LAKATOS DEMETER

TAVASSZAL

Dét újbul szúl banyhánd a szültű,
én úgy érzem a lelkembe,
feltámad álmábul a kültű,
versek forognak eszembe.

Mikar kezd sompolyagny patak,
a fűszált fűjogossa szel,
én is némán nem marodhotak,
hallom, a szívem énekel.

Dét lúza bungurok nopfénybe
ki ugranak az ágokra,
úgy mind a kis kölökek szinte
szaladnak ky az árakkba.

Tovosz a szerelmek tüzit
fel gyűjtsa mindig szívekbe,
rohon a szív, dét érzi búzit,
barack virágzik kertekbe.

És szerelemnek nincs határa,
mert minden korábon csábít,
nem is sokban kerül az ára,
mikor lelkedben tiszta a hit.

a halált sem. És ma Lakatos Demeter hazakereszt. Az elnyomás virágai Magyarországon és mindenütt, ahol magyarok élnek: illatoznak.

A költő bánata az volt, hogy elveszhetünk, a kívánsága pedig az, hogy megmaradjunk. Lakatos Demeter, hát, íme: itt vagyunk! És ott leszünk mindig, ahol lennünk kell! Igen! Isten minket úgy segítjen!

Iancu Laura

Hoppa Enikő „Mük csángóul beszélünk”

A moldvai magyar nyelvjárás
Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2012.

A könyv a moldvai csángó nyelvjárást jelenlegi állapotában mutatja be. Alapját a 2000-2007 közötti helyszíni terepmunka során gyűjtött nyelvi anyag képezi. A szerző nyolc moldvai faluban (Klézse, Külsőrekecsin, Somoska, Pusztina, Bogdánfalva, Lészped, Gerlény, Lujzikalagor) járt, ahol együtt élt a csángó lakossággal, beszélgetései során feljegyzéseket készített, a beszélt nyelvjárást diktafonra rögzítette. A felvett anyag alapján született részletes nyelvi elemzését tartalmazza a könyv, amely valamennyi szintre kiterjed: hangtan, alaktan, mondattan, szókészlet. A nyelv szerkezeti leírása mellett a csángók nyelvhasználati szokásairól is olvashatunk ebben a hiánypótló könyvben, amely a téma első olyan könyv terjedelmű feldolgozása, amely a csángók jelenlegi helyzetével nyelvészeti szempontból foglalkozik.

*

A szerző a Pécsi Tudományegyetem magyar-olasz szakán szerzett diplomát. Jelenleg nyelvtudományi PhD fokozatának megszerzésén dolgozik. Fő kutatási területe a nyelvsziget jelensége. A moldvai csángókon kívül olaszországi német nyelvszigetekkel is foglalkozik.

*

A kötet a kiadó honlapján (www.propannonia.hu) kedvezményesen megrendelhető.

Budapest Folk Fest

2012. május 9.

Fonó Budai Zeneház
Buda Folk Band, Keleti Szél Szabadcsapat (Székelyudvarhely) táncház

2012. május 10.

Fonó Budai Zeneház
Házigazda: Poros Zenekar
Boris Kovač & David Yengibarjan
lemezbemutató koncert
Tóth Viktor Tercett koncert

Bakáts téri templom
Herczku Ágnes – Tüzet viszek
lemezbemutató

2012. május 11.

Fonó Budai Zeneház
Tamburaland – délszláv tamburazene
Újvidékről
Berka együttes, moldvai táncház és
Felvonó együttes, vonós táncház

Bakáts téri templom
A Muzsikás és a Szászcsávási férfikar

2012. május 12.

Fonó Budai Zeneház
10.00 Szászcsávási nap: szászcsávási
magyar táncok, Szászcsávási férfikar,
Szászcsávási zenekar egész napos
kurzusa és táncház hajnalig
Les Violons Barbares (Franciaország)
Mississippi Big Beat (folk-blues)

Bakáts téri templom
Rost Andrea: NépDalok – Kodály és
Bartók feldolgozások

Kobuci Kert
Csík zenekar
Folk Maraton

Elhunyt Györgyfalvay Katalin

Hosszan tartó, súlyos betegség után, életének 75. évében távozott közülünk a magyar néptáncművészet nagy nemzedékének egyik meghatározó személyisége. A hajdani Néphadsereg Központi Művészegyüttesben kezdte táncművészi pályafutását, majd annak feloszlata után 1957-től a Bihari János Táncegyüttesben asszisztensi feladatokat látott el.

Ugyanebben az időben a Népművelési Intézet Gyermektánc Munkaközösségében – énektánári és táncos gyakorlata birtokában – a magyarországi gyermektáncoktatás pedagógia-módszertani tankönyveinek meghatározó munkatársa. Gyermektáncotudói és didaktikai gyakorlatai már ekkor megsejtetik a szakemberekkel a későbbi nagyhatású koreográfust. 1962-től férjével, Szigeti Károllyal a Vasas Művészegyüttes tánckarát vezetik, s irányításukkal a hazai néptáncművészet egyik legjelentősebb professzionális szintű amatőr táncársulatává emelik az együttest.

Műveit a zenei formák táncbéli transzpozíciója, a szigorú és logikus szerkesztés mellett a mélyen átgondolt filozofikus megközelítés és a folklór mélyes tisztelete jellemezte. Nem dekoratív céllal használta a magyar néptánc mozdulatkincsét, hanem a belső indítatások kifejezésére élt a megfelelő materiával. Műveinek formálásában gyakran alkalmazta a táncművészetek, elsősorban a filmművészet eszköztárát, s a koreográfiáiban mindig érezni lehetett széleskörű zenei, irodalmi, képzőművészeti, filozófiai jártasságát. A Vasas „Műhelyben” kiérlelődött alkotóművésze (Káin és Ábel, Ostinato, Rondo, Montázs, Aszinkron) az 1979-ben megalakult Népszínház Táncegyüttesének élén teljesedett ki. Az itt készült alkotások (Játék, Kettős), s a korábbi műhelyből átemelt és újrafogalmazott művek (Lánc, Bújócska, Változatok egy munkásmozgalmi dalra) a nemzetközi táncszakma állandó érdeklődését, tiszteletét váltották ki, s őt a kelet-európai táncművészet újító koreográfusai között az egyik vezéregyéniségként értékelték. Az Állami Balett Intézet 1971-ben indult Néptánc Tagozatának vezetője volt Timár Sándor mellett, s tanítványainak (akik között ma már magas művészeti díjakkal honorált művészeket, alkotókat találunk) az előadó-művészet titkai mellett – az ő kérlelhetetlenül szigorú etikájával – a művészi alázat gyakorlatát, a tehetség diktálta köteleesség felismerését adta tovább. Valahai növendékeinek, táncosainak, művésztársainak szeretete és aggodása vette körül. Tőlük és tőlünk, barátaitól megkapta azt a művészi kitiüntetést – a Kosuth-díjat –, amelyet talán épp kérlelhetetlen erkölcsisége okán egyetlen hatalom sem volt képes neki megadni.

Györgyfalvay Katalin – nekünk Gy.K. –, nyugodj békében!

Kövágó Zsuzsa

Laci ló

Egy hűséges ló története – embert próbáló időkben...

1944 nyarán a háború – amely egy évvel azelőtt még valahol a nagy Oroszország közepén dült – egyre közeledett. A városba érkező, visszavonuló katonák fáradtaknak, megviselteknek néztek ki. Az ismerősök, akik hozzánk látogattak, már nem ellenkeztek apánkkal, amikor azt mondta, hogy a háború elveszett. Már a csodafegyver meséjében sem hittek az emberek. Csak a németekben vadul hívők, azokkal meg nem volt érdemes vitatkozni, mert megvádolhatták a másképp nyilatkozót, hogy nem hazafias, sőt, ilyen nagy szükségben demoralizálja az embereket. De a levegőben már ott lógott a vesztes bizonyossága.

Laci lovat a nyár végén vette apánk. Fél-muraközi fél-nóniusz, korban már tíz év körül járó, erőteljes pej volt. Az adásvétel előtt nemrég még igavonásra használták, farönköket húzott. Ezek a lovak kettesben dolgoztak, rendszerint meredek hegyoldalon húzták lefelé, vagy éppen tartották vissza a meg-megcsúszó hatalmas farönköket. Édesapa elmesélte, hogy a facsúszatókat – amik a hegyoldalban sekély V-alakban voltak kiképezve – leginkább akkor használták, miután csapadék esett. Néha összegyűjtött vízzel tették sikamlóssá a V-alak oldalait, hogy a rönkök jobban csúszzanak a hegyoldalon.

A lovakat a hajtójuk vezényelte, amikor lehetett hosszú száron, figyelve a rönkre és a lovak minden mozdulatára. Ha megcsúszott a fa, a lovaknak vissza kellett tartani a hatalmas rönköt, mert a súlyos, sebességet nyerő szálfa megölhette az állatokat s a vezénylő hajtót egyaránt. A lovak is megtanulták, hogyan és mikor kell leülniök a farukra, hogy testükkel megtartsák a lejtőn meg-megcsúszó fa-

törzset. Talán megértették az állandó veszélyt, amely ebben a munkában leselkedett rájuk.

Nálunk, az új helyen, Laci lónak nem volt veszélyes munkája, mint a hegyoldalakon, de nem volt dolgozó párja sem. Az eladó figyelmeztette apánkat, hogy a ló hiányolni fogja a társát, s valószínű jobban dolgozna, ha társa mellette húzná a kocsit. De apánk valami oknál fogva csak a Laci lovat vette meg. Mivel az én keresztnevem is Laci, megkedveltem a szelíd tekintetű lovat már attól kezdve, hogy bekötötték az istállóba. Jó természetű lónak nézett ki.

A következő napokban ki-kimentem az istállóba, megsimogattam, tüzetesen megkeféltam az oldalait, a hátát inkább csak vakargattam, mert alapos tisztításához nem voltam elég magas. Néha, bátyám vagy apám felügyelete alatt, nagy büszkeséggel és kellő figyelemmel megsétáltattam a készséges lovat a hátsó udvarban.

Laci lónak nem tartott hosszú ideig az aranyzsabadsága. Az ősz és a háború, megállíthatatlanul közeledtek Máramarosziget felé is. A német és magyar csapatok visszavonulóban, s előttük vonult a lakosság jelentős része. Ezek és ezek menekültek nyugat és északnyugat felé a leginkább délről előrenyomuló szovjet csapatok elől. Az emberek féltek a háborútól, a rajtuk keresztül átvonuló fronttól, és menekültek... valahová. Hamarosan bennünket is elkapott a tömegmozgás láza. Apánk vonakodott ugyan, de anyánk félt, s szüleink végül úgy határoztak, hogy elmegyünk legalább egyik rokonunkhoz a Beregszász melletti Nagybaktára. Az kis hely, nincs a főútvonalon, talán kiesik a háború útjából... Ott majd meghúzzhatjuk magunkat, amíg a hadak átvonulnak.

Anyánk, Kata nővérem, hároméves Gyuri öcsém és én, egy ismerős autójában tettük meg a hegyeken át vezető, olyan 120 km-es utat. Át a Tisza felett, az aknaszlatinai hídon hagytuk el a várost. Még szerencse, hogy dél előtt indultunk. Utunk, ami a műúton rendszeren nem vett volna igénybe több mint két órát, most félnapig is elhúzódott, mert az autó le kellett lassuljon a menekülők áradata miatt. Néha lépésben haladtunk, együtt az utat betöltő tengernyi, gyalogos emberrel, akik helyenként összeszúfolódtak a széles országúton csomagot hurcolva kézzel vagy állattal húzott szekérrel, kordéval, és mind menekültek a háború elől.

Legtöbbje gyalogolt a nagy bizonytalanság felé.

Apánk és Pali bátyám lovas kocsival indultak el utánunk. Velük tartott bátyám egyik barátja, Kósa Lajos, aki Keszthelyről, a Balaton lágy színeken vibráló víztükre mellől származott el a Kárpátok sziklás és erdős hegyoldalai közé. Már a menekülés előtt is többször volt nálunk. Azt még én is észrevettem, hogy szívesen sertepertélt Kata nővérem körül, s akkor is jött, amikor Pali bátyám nem volt otthon. Mivel a rahói fakitermelő vállalat, ahol Lajos dolgozott, a háború

közeledte miatt bezárta kapuit, Lajos csatlakozott a mi családunkhoz. Mi a lovas kocsi-
val mentettük az értékesebb bútorokat, család-
i és személyes értékeket. Erre az eshetőségre vette apánk a Laci lovat. Ők napokkal utánunk érkeztek meg Nagybaktára.

A rokon, Horváth Feri bácsi a baktai állami mintagazdaság igazgatója volt. A Horváth család egy erdőn keresztül vezető út végén meghúzódó, gyönyörű, emeletes, fehér barokk kastélyban lakott. A kastély parkja mögött folyt a Vérke folyó. Feri bácsi és felesége, Ancsi néni szeretettel fogadtak bennünket és a kastély egyik szárnyában lévő lakásban kaptunk szállást. Laci lovat a gazdaság egyik kényelmes és tisztán tartott istállójába kötötték be, s vastag, tiszta szalmaaljjal kibélelt bokszt lett a lakóhelye. Én tanyasi iskolába jártam a gazdasági dolgozók gyerekeivel, s néhanapján szórén lovagoltam az őszbeforduló határ ösvényein az akkor már barátomnak érzett Laci lovat.

Az elkövetkező két-három hónap izgalmas eseményeket hozott. Egy ideig naponta lehetett hallani a távoli ágyúzást. Az ágyútűz dübörgése egyre közeledett; az ablakok is remegtek, még estéknél is, amikor a család összeült, s rádiót hallgatott, vagy apám szakozni hívott. A főúton, ami egy kilométerre lehetett a gazdaság bejáratától, vonultak a német és magyar csapatok. A visszavonuló katonák néha bejöttek Nagybaktára, hogy éjszakára megpihenjenek, néha pihent lovakat kértek. A következő nap jöttek az oroszok. Az ágyúzás aztán újra távolodott. A felnőttek a lövöldözés hangjai után becsülték meg a front hollétét. Az orosz katonák, akik bejöttek a gazdaság épületei közé, fáradtak voltak és durván viselkedtek. Átnézték a lakásokat, valószínűleg rejtőző katonát kerestek, s közben azt vittek el, ami éppen megtetszett nekik. Tizenhét éves Kata nővérem és a Horváth rokon hasonló korú Éva leánya a mi fürdőszobánkban laktak hetekig. A fürdőszoba ajtaja elé húzott magas szekrény s a tetejére rakott üvegek és dobozok teljesen takarták az ajtót, és a látogatók közül senki nem gyanította, hogy a szekrény mögött még egy helység rejtőzik.

Végülis átvonultak a háborús seregek és új hadi igazgatás vette át az irányítást. A mintagazdaság élére egy magas, jóképű orosz őrmester, Iván került. Ő adta a parancsokat, de még egy ideig Horváth Feri bácsi végezte a szakmai irányítást. Egy idő után Iván be-bejárt hozzánk, nekem világos volt, hogy nővérem miatt, de mindig tisztességgel viselkedett.

A szovjet katonák a gazdaságból több embert – akik kint jártak az utcákon – elkaptak és elvittek Szojvára közmunkára, ahogy nevezték „malenykij robot”-ra. Közöttük volt Palkó barátja, Lajos is. Az elhajtottak legtöbbször meghalt – vagy a munkahelyen, vagy röviddel, miután hazajöttek. A hazajutottak történeteiből megtudta a tanyai közösség, hogy naponta 14-16 órát is kellett dolgozni, nehéz fizikai munkát, mindegy, milyen időjárásban. Az emberek eleinte megfeszített tempóban dolgoztak, mert azt mondták nekik, hogy amint a munkát elvégzik, mehetnek haza. Ugyanakkor vagy nem kaptak enni, vagy csak a legkevesebb ennyival jutott mindenkinek. A hetekig tartó éhezésre és a kemény munkába rövid idő alatt behaltak az emberek. Hullottak, mint ősszel a legyek.

Egyszer aztán, valamikor december közepe felé, amikor a füvek szárán a hajnali harmatot már dértakaró váltotta reggelenként,

apánk arravalónak ítélte a helyzetet, hogy visszamenjünk Máramarosszigetre. De mivel nem lehetett tudni a helyzet Szigeten, így Édesanya, Kata, s velük a hároméves Gyuri öcsém Baktán maradnak. Majd Apánk üzen nekik, hogy mikor jöhetnek utánunk...

Beszélt egy ruszin fuvarossal, és megegyeztek, hogy a két kis hegyi lovával húzott társzekerre rakjuk a bútorok nagy részét, és azokat elfuvarozza a szigeti házunkhoz. A teher többi részét, a nehéz, telt gabonás zsákokat a mi kocsiakra rakva Laci ló húzza. Ezen ülünk mi is – azaz, a férfiak – egy védősátor alatt.

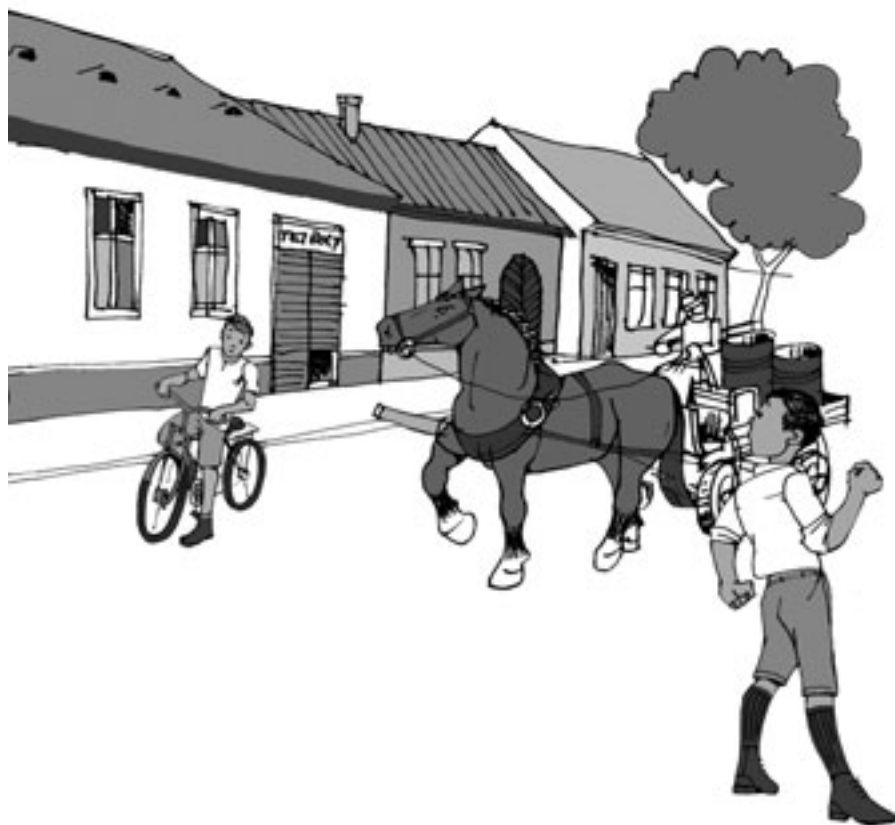
A reggeli után bizakodó izgalmossal mentünk a kocsihoz. Az idő csípős hideg volt, de nem számított, hiszen az út hazafelé vezetett. Az én gondolataim már jóval a kocsi előtt, Sziget felé repkedtek... Édesanya, Kata nővérem és a Horváth család búcsúztattak bennünket. A búcsú utolsó pillanataiban, az ölelések után, anyám, aggodalommal arcán, de egy kicsit tréfásan még megsimogatta arcom:

– Aztán, vigyázz erre a két felnőttre, hogy épségben érkezzetek haza!

Én az előttünk álló út izgalmával szívemben bólogtam, s Laci ló beledundult a hámba. Elindultunk haza, Sziget felé – a hegyre-föl, hegyről-le 120 kilométeres úton. Vándorlók lettünk mi is – gondoltam –, visszavándorlók.

Az első nap estéjére elérkeztünk Nagyszöllőre. A paplakban szálltunk meg éjszakára. Úgy fogadtak, mintha mindig ismerősök lettünk volna: szépen terített asztalnál olyan jó vacsorával, amelyet a háborús körülmények között csak össze tudtak állítani. Vacsora után a pap néni vizet melegített, hogy egyre jobban viszkető lábaimnak forró és hideg vizes fürdőt adjon. A hevesen viszkető lábak a fagyás tünetei, és a fagyott láb problémája a vérkeringési zavar.

A pap néni mellém ült, mesélt és vigasztalt, amikor a nagyon hideg vizet tartó lavóról a forró vizes lavórra kellett váltani a lábaimat. Azt mondta, a hidegből melegbe mártott lábakra visszatér a vérkeringés. Sziszogtam a kúra egész ideje alatt. Ezalatt a felnőttek a háború híreiről és a háborút követő időről beszélgettek.

mert a fék tartotta a kereket. A takarót már félrehúztam, hogy le tudjak ugrani a biztos halálba csúszó kocsiról, s ekkor Laci ló – talán megérezve a veszélyt, ami őt is fenyegette – felágaskodott és leült a hátsó lábaira. Ahogyan azt az erdei munkában tanulta. Az éles patkószögek csikorogva karcolták a követet borító jeget, amint a ló visszatartotta a kocsit.

Apám és Palkó bátyám, mikor látták, mi történik, kétségbeesetten rohantak vissza, mert nem volt biztos, hogy meddig tudja tartani a ló a terhelt kocsit – s benne engem.

Apánk elkapta a kantárt és elfordította a ló fejét, s míg Palkó lassan engedte ki a féket, befelé irányította a lovat az út közepére. Laci ló engedelmesen lépegetett, megbízott abban, ahogy a segítő férfiak felmérték a helyzetet. Megmenekültünk a biztos zuhanástól. Innen lassan haladtunk, mert apánk és bátyám lépésről-lépésre vezették a lovat és fékeztek a kocsikerék gurulását. Mindenki nagyot fújta a lejtő alján, amikor a kocsi-karaván biztonságba érkezve végre megpihent.

Ettől fogva az út hegy felőli oldalán haladtunk.

Aznap este a huszti bíró házában aludtunk, vagy húsz más idegen között – a földön. Máig nem tudom, hogyan rendezte el apánk ezeket a szállásokat. Itt én alig aludtam, mert a fagyástól állandóan viszkettet mindkét lábfejem.

Hajnalban, még alig pirkadt, amikor már kászálódtak a padlón fekvő emberek. A reggel érkezése megváltás volt számomra. Reggeli mosakodás nem volt. Az emberek köszönetet mondtak a segítő huszti bírónak, majd elindultak. Etetés után mi is szedelőzködtünk, mert még komoly út volt előttünk. A reggeli hidegben magunkra húztuk a takarókat, s még a lovak hátán is takarók őrizték testük melegét. Így indultunk, de ahogyan a nap magasabbra hágott az ég kárpitján, az idő is enyhébbre fordult, s a takarók sem kellettek – legalábbis a dolgozó lovaknak.

A nap elolvasztotta a jeget a műúton, a dombok is alacsonyabbak lettek, így jól haladtunk, s kora délután már a técsői Tisza-keresztződéshez értünk. De itt olyan valami várt, amire nem számítottunk.

A folyó hídja fel volt robbantva, s a megrongált út eltorlaszolva. A visszavonuló német csapatok robbantották fel, hogy akadályozzák a Vörös Hadsereg előrenyomulását. A hídnál beszélgető emberek morgásából ki lehetett venni, hogy a föltartóztatás nem adott nagy előnyt a visszavonuló német csapatoknak. Az oroszok fából, öt-hat óra alatt új pontonhidat építettek valamivel lejjebb. Az ideiglenes, jól megépített szerkezeten még a tankok is átgurulhattak, s a csapatok folytathatták útjukat.

Az út hosszan, fokozatosan lejtett, ahogy közeledtünk a felrobbantott hídhoz. A folyón átkelőknak le kellett térni a feltöltött útról, hogy az új pontonhídhoz jussanak. A mi két kocsink félrehúzott, és megállt az út szélén. A férfiak leszálltak, s mielőtt belefogtak volna a veszélyes átkelésbe, megbeszélték az átkelés módját. A lefelé vezető rámpa elég meredek volt, de mire ráfordult volna a mi kocsink, apám gondosan leszállított bennünket róla. Innen ő hajtotta a lovat hosszú gyepplőszárról a kocsik mellett menve. Laci ló a tőle elvárt óvatossággal, lépésről lépésre, lassan vitte le a kocsit. Itt-ott csaknem leült a földre, hogy lelassítsa a lejtőn minduntalan felgyor-

Másnap reggel, egy korai, gondos figyelemmel készített reggeli után indultunk. A pap biztató kézfogással, a pap néni szerető öleléssel búcsúzott tőlünk a csípős hidegben. Ők megálltak az út mellett, a pap néni kendőbe burkoltan, mindketten aggodalommal az arcukon. Mi integettünk vissza a kedves embereknek, amíg az út első fordulója el nem takarta őket.

Aggodalmuk nem volt alaptalan. Az éjszaka fagyosak lettek az utak. A kocsik csak lassan, óvatosan haladhattak a síkos hegyi utakon. Bár szembeforgalom alig volt, mi szabályosan, az út jobb oldalán haladtunk lépésben – elől a mi kocsink, valahol mögöttünk a bútorokkal megrakott társzeker. Az egyik hegyoldalba vágott útról széles kilátás nyílt az alattunk békés messziségbe elterülő síkság felé, amerre a dombok már szelídebben emelkedtek. A távolba terjeszkedő mélységben piros tetős házakból összerakott falvakat és kiterjedt földeket lehetett látni. De közvetlen az út alatt hirtelen ereszkedett a lejtő. Nem lehetett látni a domb oldalát, s a távolabbi fák, de még a közelebb lévő bokrok sem nőttek ki az út szintje fölé. Apánk mondta is, hogy a síkság három-négyszáz méterre is lehet alattunk. Az út vándorait a szakadék mélységétől óvó betonkorlát több helyen hiányzott, vagy derékba törve mutatta a betont erősítő acélhuzalokat. Még eszembe jutott: vajon megmenekültek azok a lezuhanástól, akik miatt kitört a biztonsági korlát? Amikor elhagytuk az út legmagasabb pontját, az út fordult. Jobbra esett a messzi mélység, balra a hegyoldal. Egyszerre, a társzekeres kiabálását hallottuk: segítséget kért. Apánk leállította a kocsit, és Palkó bátyám azonnal ugrott, hogy megnézzé mihez kellett a segítség. Hamarosan ő is kiáltott:

– Édesapa, tessék jönni egy percre!

Apám megállította a kocsit, behúzza a féket, s elindult a segítségkérők felé. Én a kocsin maradtam, mert úgy nézett ki, hogy csak percekéről volt szó. S ahogyan várokostam – néhány perc telhetett el –, lassan megindult a kocsi, elkezdett csúszni a jeges lejtőn a meghajló út külső széle felé. A kocsi fékje nem segített, mert a jeges úton a befogott kerék is csúszott. A kocsit elfordítani nem lehetett,

sulni akaró kocsit. Le is értek a rámpán minden hiba nélkül. Pali bátyám és én gyalog követtük őket.

Ez már a folyó árterülete volt. Akkor láttam csak, milyen nagyok voltak a kövek a rámpa aljától egészen a vízpartig. Egyik-másik nagyobb, mint a kocsi hátsó kereke. Az embrenyi kövek között nagyok voltak a hézagok is. Akik az utat építették, raktak ugyan kisebb köveket a nagyok közé, de az út mégis hihetetlenül gidres-gödörös volt. A kocsi kerekei minduntalan elakadtak egy-egy hatalmas kő mélyedésben. Itt bizony nemcsak húzni, hanem tolni is kellett a legtöbb kocsit a rámpa aljától a pontonhídig. De a Laci lónak alig kellett segítség. Belefeküdt a hámba, az izmai inkoztegekké váltak a feszülő bőr alatt, s húzta a kocsit fel a pontonhídra, majd le a híd másik oldalán domborodó, hatalmas kövek közé. Itt apánk leállította, hogy a ló kifújja magát. Hálásan megveregette a ló nyakát, s Laci ló válaszként visszadörzsölte fejét apánkhoz, mintha azt mondta volna:

– No, mit szólsz hozzá? Azt mondd jól csináltam?

De ekkor következett az átkelés talán legnehezebb része: felhúzni a kocsit és rakományát a Tisza túlsó oldalán, a régi úthoz vezető, meredek lejtőn. Azonban Laci ló itt is kitűnt munkakészségével. Emberek, akik jöttek volna kocsit tolni, csodálkozva nézték, hogy a ló kis jó szóra is – csak a biztatásra – önként és újra belefeküdt a hámba, és egyetlen megállással felhúzta a kocsit a rámpán a robbantott híd másik oldalára. Az emberek segítségével sokat jelentett abban, hogy megtámasztották a kocsit a visszagurulástól s bedobtak egy husáng fát a kerék mögé, amikor a lejtő közepén apánk megállította a lassuló lovat néhány percnyi pihenőre.

A bútorokkal teli társzekeret húzó, kicsi hegyi lovak már a nagy kövek között megálltak – mielőtt elérték volna a pontonhidat. Bár szívósak voltak, erejüket meghaladta a nagy szekér és a rakomány a hatalmas kövek között. Ekkor arra gondolt apánk, hogy az egyik helyébe befogjuk Laci lovat. Hátha ereje itt is ki tud bennünket segíteni. Laci ló meg, lónyelven, enyhe röhögéssel üdvözölte az új társat. Így, partnert érezvén maga mellett, úgy húzott, mint még talán soha. Alig akart leállni a másik oldalon, a meredek lejtő előtti pihenőre. Persze, úgy felhúzta a magasra rakott bútoros társzekeret is, mint az előző kocsit. Az emberek leálltak és bámulták a hatalmasan teljesítő lovat.

Nem sokkal azután, hogy a család visszaérkezett Szigetre, s újra beleilleszkedtünk a napi életbe, apánk eladta Laci lovat. Nekünk, akik a sírás szélén álltunk, megmagyarázta, hogy nem tudjuk el tartani, talán még szénára sem lenne pénzünk, hogy etetni tudjuk. Örülni fog, ha ebben a zavaros időben őt megtartják állásában, s a család enni tud. Akinek eladja, az használja majd a lovat, s legalább enni ad neki. Sajnos, igaza lett, a román közigazgatás elbocsátotta a magyar bírót, rövidesen azután, hogy átvették Erdély igazgatását.

Még kétszer találkoztam Laci lóval. Mind a kétszer ürülékes tartályt hordó, bűzös kocsit húzott. Először csak az utcán láttam, amint a kocsit ügetve húzta. Amikor legközelebb találkoztunk – hónapokkal később –, a kocsi állt az utcán, én odafutottam hozzá az utca közepére. Megöleltem a Laci ló nagy fejét, és kedveskedő szavakat beszéltem hozzá, aki olyan jó barát volt háborús időkben. Laci ló meg hozzámdörgölte a fejét, s én a füle mögét meg a fejszszám alatti részeket vakargattam. De nem sokáig örülhettünk egymásnak, mert jött a tulajdonos. Rám nézett, s intett, hogy lépjek el a lótól. Felült a bakra, kézbe vette a hajtószárat és elhajtott.

De én biztos voltam benne, hogy Laci ló felismert, és tudtam, hogy még amikor ügetésre fogták is gondolt rám.

Fülöp G. László

(Részlet a szerző „Máramaroszigeti történetek – Egy kisfiú kalandjai vészterhes időkben” című könyvéből. Illusztráció: Perlitzy Géza. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2011.)

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – SZÍNHÁZTEREM

2012. április 1., vasárnap, 19:00

Inversedance – Fodor Zoltán társulata: Eszter

április 3., kedd, 19:00 – Duda Éva Társulat: *Faun*

április 4., szerda, 19:00 – Budapest Táncszínház: *Lélekmorzsák*

április 5., csütörtök, 19:00

ExperiDance – Román Sándor társulata: Liliomfi

április 10., kedd, 19:00 – Botafogo: *Mester és Zuriel*

április 11., szerda, 19:00

ExperiDance – Román Sándor társulata: Liliomfi

április 12., csütörtök, 10:30

Dream Team Színház: Leszel a barátom? (Bemutató)

április 13., péntek, 19:00 – Szegedi Kortárs Balett:

Bosszúállók – Elektra, Médeia, Trakhiszi nők

április 14., szombat, 19:00 – Colores Del Tango 2011

április 15., vasárnap, 10:30

Honvéd Táncszínház: Csipkerózsika

április 17., kedd, 19:00

Honvéd Táncszínház: Folklorkalendárium I.

április 18., szerda, 15:00

Duna Táncműhely: Ami szívedet nyomja

április 19., csütörtök, 9:30

Inversedance – Fodor Zoltán Társulata: Vackor kalandjai

április 19., csütörtök, 11:00

Inversedance – Fodor Zoltán Társulata: Vackor kalandjai

április 20., péntek, 19:00 – Varidance: *Variációk*

április 22., vasárnap, 10:30

Inversedance – Fodor Zoltán Társulata: Vackor kalandjai

április 23., hétfő, 19:00 – Szegedi Kortárs Balett: *Homo ludens*

április 24., kedd, 19:00 – Compagnia EgriBianco *Danza*

április 25., szerda, 19:00

Gangaray Táncszínház: Mein Kleiner Blumengarten

április 26., csütörtök, 19:00

Bozsik Yvette Társulat: Az ezeregyéjszaka virágai (felnőtteknek)

április 27., péntek, 19:00 – Badora Társulat: *Rómeó és Júlia*

2012. április 30., hétfő, 19:00

ExperiDance – Román Sándor társulata: Liliomfi

www.nemzetitanctanzinhaz.hu

A táncházmozgalom története és jelene

Táncházak eredetileg egy erdélyi, mezőségi kis falu, Szék hetente megrendezésre kerülő táncalkalmát nevezték. Régebben falurészenként, ahogy a helyiek nevezik szegenként külön táncházat szerveztek, minden pénteken. Az alkalomra egy-egy nagyobb ház tiszta szobájában került sor.

A kezesek (felelősök) kibérelték a helységet, zenekart fogadtak, a legényektől belépőt szedtek, a lányok ingyen jöhettek. A táncházba csak a fiatalok mehettek, házasságembereknek, asszonyoknak nem volt ott semmi keresnivalójuk.

A táncház akkoriban a széki fiatalság egyedüli szórakozási helye volt, hiszen a faluban nem volt televízió, mozi, diszkó, ha a fiatalok találkozni, szórakozni akartak, a táncházba mentek. Természetesen a táncház nem csupán „szórakozási központ” volt, hanem találkozóhely, a párkeresés, párválasztás szinte egyedüli helyszíne. Éppen ezért volt rendkívül népszerű, hiszen, aki jó táncos, énekes volt könnyebben kaphatott párt, az ügyesek akár válogathattak is, aki nem járt táncba, annak csak a „maradék” jutott.

A hagyományos táncház Széken a '70-es években még virágkorát élte, minden héten három táncot rendeztek, külön zenekarral. A résztvevők, legények és lányok hagyományos viseletbe öltöztek, és a táncrend alapvető táncait, a csárdást, négyest, a lasút mindenki tudta. Ez, a XX. század Euró-

pájában kivételes és különleges kép fogadta a Budapestről Székre érkező néprajzosokat, néptánc koreográfusokat.

Az először idelátogatókat, Novák Ferenc koreográfust vagy Korniss Péter fotóművészt szakmai érdeklődés vonzotta Székre. Fontos megjegyezni, hogy a széki népzene már évtizedekkel korábban figyelem irányult, amikor Lajtha László népzene-kutató, zeneszerző több éven keresztül behatóan foglalkozott Szék énekes és hangszeres népzenejével, munkája eredményét *Széki gyűjtés* címmel kiadta.

Novák Ferenc koreográfus, a budapesti Bihari János Táncgyűttes vezetője, akinek nagyszülei a Székhez közeli Szamosújvár örmény közösségének tagjai voltak, kollégáival kitalálta, hogy a széki táncház mintájára a budapesti néptáncgyűttesekben táncoló fiatalok részére is táncalkalmat kellene szervezni. Nem olyat, mint az együttesi próba, hanem kötetlenebbet, ahol alkalom nyílik a beszélgetésre, ismerkedésre is. Így került megrendezésre 1972. május 6-án az első budapesti táncház négy amatőr táncgyűttes, a Bihari, Bartók, Vasas és a Vadrózsák táncosai részvételével. A rendezvény jól sikerült, de kiderült, hogy a résztvevő táncosok bizony az együttesi koreográfiákon kívül nem tudnak mást táncolni, szóba sem jöhetett az a fajta improvizatív tánc, amelyet a székiek, vagy más falu fiataljai jártak.

Martin György néptánc-kutató, az MTA Zenetudományi Intézete Néptánc osztályának vezetője ekkorra már több tízezer méter filmet készített a Kápát-medence táncáról, és tökéletesen megértette és értelmezte a táncok belső törvényszerűségeit, logikáját. Munkatársával, Timár Sándor koreográfussal, a Bartók Táncgyűttes vezetőjével megalkották azt a pedagógiai rendszert, amellyel a felgyűjtött táncokat az eredetihez hűen, eredményesen és mindenki számára élvezhetően lehet megtanítani. Timár úgy gondolta, hogy az együttesek tagjai részére szervezett táncház kapuit ki kell nyitni, és minden érdeklődőt be kell fogadni. (Ezzel sokan nem értettek egyet, nem bíztak abban, hogy a nem könnyű néptánc lépéseket mindenkinek meg lehet tanítani, ezért elnevezték a táncház nyilvánossá tételét.)

A táncház kialakulásához elengedhetetlen volt, hogy az akkori „Röpülj, páva!” című televíziós versenyen feltűnt két fiatal építésmérnök, Halmos Béla és Sebő Ferenc, Martin György útmutatásai szerint megtanulták a táncok kíséretét szolgáló autentikus népzene – éppen úgy, ahogy azt Lajtha László a 1940-es években felgyűjtötte és közölte. Jellemző, hogy a korszak akkori zeneszerzői és koreográfusai vagy nem ismerték ezeket a gyűjtéseket, vagy ha ismerték, a korszak ízlését és elvárását követve átírták, feldolgozták azokat.

A pislákoló világítótorony válsága

Érdekes szándék vezérli Németh Györgyöt (Mi a táncház? – folkMAGazin, 2012/1.): az elmúlt negyven év mélységi elemzésével végre világos, egyértelmű, mindenki által egyformán értelmezett fogalmakat kellene teremteni! Szerinte káosz és válság van, lakkcipős profik uralják a pályát.

Szerintem érthető a lakkcipősök nyomulása, elvégre a táncházban óriási pénz van... De kik lehetnek ezek a gonoszok? Szerzőnk nem marad adós a válasszal. A táncházmozgalom válságát a népzenei (?) pódiumok jelenségeiből vezeti le, zenei hígulásról, össze nem illő hangszercsoportokról, „wördmjuzik”-ról beszél. Konkrét példákat nem kapunk, amiből kiderülne, hogy ezeknek vajon mi köze a táncházhoz. Kifogásolja azt is, bár az elkövetőket nem nevezi meg, hogy „ellenőrizetlen zenék és táncok kerülnek át pár nap alatt (kiemelés tőlem – B.I.) a budapesti táncházakba”. Milyen szerencse, hogy vidéken legalább jól működik a folkrendőrség, pedig, mint látjuk, a fővárosban is lenne rá igény. De ez még mind semmi, Németh György tovább árnyékolja a képet: „Sok zenekar unalmas favágásnak tekinti az egyszerű reprodukálást, amit feldolgozásokkal, átalakításokkal, különböző crossover produktumokkal kompenzálnak.”

A táncházban...?! Nem lehetséges, hogy szerzőnk maga van válságban, s azt vetíti ki az egész környezetre? Ijesztő a kilátás, hogy – a cikk titokzatos alcíme szerint – ebben a felfogásban egy teljes könyv van készülöben.

Megtudjuk a szörnyű ténytet: az újabb és újabb generációk csak mennek a maguk feje után, mit sem törődnek az alapítók szilárd elveivel és fittyet hánynak a tudományosságra. Ez tényleg túrhetetlen! Pedig nem kellene mást tenniük, mint követni szerzőnk modelljét, amit most végre megoszt velünk. Ugyan „ma már nincs élő népzene és néptánc”, de azért – mondom én – ne essünk kétségbe, mert „a felgyűjtött anyagot” használhatjuk „ugyanúgy, mint a falusi ház padlásáról megmentett korszót, fonott kosarat vagy festett ládát”. Nézegessük, dédelgessük, tegyük bele virágot?

Teljes fogalmi zűrzavarban szenvedünk, mutat rá. „Csak egy példa: minden néprajzosnak evidencia (tánc-házásoknak is annak kellene lennie), hogy ma már nincs élő népzene. Mégis, tizennyolcadik éve jelenik meg hanghordozó »Új élő népzene« néven. Hideget és meleget is fújunk ugyanabból a szájból, csodálkozunk, hogy káosz van?” Nos, nézzük, hogy Németh György mit mond – egyébként nekem tetszően – az általa vezetett Falkafolk

A mindenki számára nyitott táncóra – néhány hónappal az első zártkörű rendezvény után – a Fővárosi Művelődési Házban került sor. A rendezvénynek óriási sikere és visszhangja volt, olyannyira, hogy kis idő elteltével a minden hónap harmadik vasárnap esti táncóra már délután két órakor gyűlekezni kezdett a fiatalság, és a négy órás pénztárnyitásra az eladható jegyek többszörösére volt várakozó.

Nyilvánvaló, hogy az óriási érdeklődés nem csupán az újszerű szórakozási lehetőségnek szólt. A kirobbanó siker hátterében egy társadalmi, szociológiai tényező is nagy szerepet játszott. A szocialista Magyarország fiatalsága – az ekkor hanyatlóban lévő beat korszak megismerése után volt, és – olyan mozgalmat keresett, amelyet a sajátjának tekinthetett, amely nem csupán szórakoztató volt, de kifejezte nemzeti, közép-európai kötődését is. Éppen ezért mondhatjuk azt, hogy a táncóra messze több volt, mint a városi fiatalság szórakozási alkalma, vagy a falusi kultúra felé fordulása. A táncóra a XX. század végi magyar fiatalság azonosságkereső és azt megtaláló mozgalmá volt, egy jellegzetesen közép-európai jelenség. Éppen ezért nem véletlen, hogy a táncmozgalom mellé állt az akkori demokratikus gondolkodású értelmiség – különösen annak népi vonulata.

A FMH-ban állandó vendég volt Illyés Gyula, Nagy László, Csoóri Sándor, Kósa Ferenc és sokan mások. Az sem meglepő, hogy mindez óriási aggodalommal töltöt-

te el az akkori hatalmat, akik minden alulról szerveződő, nem általuk irányított mozgalmatól félttek, ezért azt megpróbálták elnyomni. A táncmozgalomban számukra különösen aggasztó momentumok voltak. Egyrészt a táncmozgalom a fiatalok mozgalmá volt, akik lelkesedése, hite és lendülete minden diktatúra számára veszélyt jelentett. A mozgalom nemzeti jellege, a határon túli magyarsággal való találkozása, a kommuniszták által elhallgatott, de nagyon is valóságos problémakört érintett, amelynek felszínre kerülése sokkal több volt egyszerű kulturális politikai kérdésnél.

A táncmozgalom a hatalom nagy gyanakvással és ellenszenvvel figyelte, és ahol lehetett akadályozta. Emlékezetes marad az a táncóra, amelyet március 15-én rendeztek, és amelyen feltűnően sok egyforma kabátos, egyenkokárdát viselő, addig ismeretlen „érdeklődő” jelent meg. A hatalom tájékozatlanságát, a nemzeti kérdéssel kapcsolatos teljes tudatlanságát persze jól mutatja az a tény, hogy a nacionalistának gondolt táncórákban az erdélyi magyar táncok mellett az első pillanattól kezdve alap táncrendként szerepeltek és nagyon népszerűek voltak a hazai románság táncai is.

A fiatalokat természetesen nem tántorították el ezek a mesterkedések. A mozgalom nemzeti kötődése a résztvevőknek óriási erőt és tartást, a táncórának egyfajta protest-jelleget is adott. Ilyen szempontból a táncóra az amerikai Woodstock-jelenséghez hasonlítható.

A táncmozgalom tehát három pillérré épült.

Martin György és munkatársai néptánc- és népzenekeutatóira, amelyek hatalmas bázist és megbízható tudományos hátteret biztosítottak a mozgalomnak.

A Martin György és Timár Sándor által kifejlesztett néptáncpedagógiai módszerre, amellyel élvezetesen és nagy tömegeknek lehetett megtanítani az improvizatív alapú magyar néptáncot. Ezt egészítette ki a – Sebő Ferenc és Halmos Béla vezetésével indult – népzenei mozgalom, aminek eredményeként egyre több eredeti táncórán népzenei táncos alakult. (Muzsikás, Téka, Ökrös, Jánosi stb.)

A hetvenes évek új utakat és identitást kereső fiatalságára, akik kihasználták a Kádár-rendszer bizonytalanságát és tespedtségét, és fiatalos lendülettel társadalmi mozgalmá alakították a kezdetben elszigetelt kulturális eseményt.

A táncmozgalom viharos gyorsasággal fejlődött és bővült. A zenészképzés Halmos Béla vezetésével indult el, míg a táncosok tanításában Timár Sándor és a Bartók Táncegyüttes táncosai vállaltak kiemelkedő szerepet. A mozgalom kiszélesedését segítette, hogy az amatőr néptáncmozgalom együttesei között ellenállhatatlan erővel hódított az autentikus, improvizatív táncokra épülő, Timár által kialakított új koreografálási stílus. Néhány éven belül, a korábban egyedüli Bartók Táncegyüttes mellett, új vidéki műhelyek tűntek fel, Jászberényben, Szeged-

együttesről saját honlapjukon: „Nem múzeumba való dísztagynak tekintik a népzene, hanem eleven, még a mai ember számára is gazdag érzelmi és gondolati töltést hordozó közösségteremtő erőnek.”. Az *eleven* ugye nem az *élő* ellentéte?

De félre az iróniával! Szerzőnk gondját egyebek mellett abban látom, hogy esetenként összetéveszti a fogalmak többféle összefüggésben való használatát. Nem érti, hogy a városi táncmozgalomban – amely persze csak erős megszorításokkal nevezhető így – a *népzene* (vagy a *néptánc*) használata tudományos szempontból természetesen *folklorizmus*. Köznapi értelemben viszont a más műfajoktól való megkülönböztetésre nemigen találhatunk a *népzene*nél jobb és érthetőbb fogalmat. Az *élő* jelzővel pedig éppen az *eleven*ségére utalunk, ami a *holt*, a *múzeumba való* ellentéte. Hiszen erről szól az egész!

Németh György ugyancsak keveri a *táncóra* fogalmának többféle értelmét. Magam sem szűkíteném le ezt a táncóra-klubokra, hiszen például a *táncóra módszer* enél többet és mást is jelent. Meglehetősen alapos tudományos munka és elég széleskörű együtt gondolkodás előzte meg azt a felterjesztést, amit végül elfogadtak és a *módszert* felvették a *jó terjesztési gyakorlatok* regiszterébe. (Csonka-Takács Eszter: UNESCO-listán a táncóra – folkMAGazin, 2011/6.) Viszont a zenei koncertek vilá-

ga nem tartozik a *táncóra* fogalmába, még akkor sem, ha kétségtelenül abban is léteznek *táncórák irányzatok*.

Nem vitatom, a fogalmak tisztázására szükség lehet. Azzal viszont egyáltalán nem értek egyet, hogy bármilyen központból kellene irányítani a táncórákat, a táncórákat, hogy vissza kellene terelni a helyes irányba az ostoba eltévelygőket. Éppen ellenkezőleg, az a meggyőződésem, hogy a táncmozgalomban – a kezdetektől máig – nagyszerűen működik az indirekt szakmai kontroll. Nem felülről irányítva, hanem például a népzenei CD-antológiák, a néptánc-antológiák, a Táncóráztalálkozó, a néptáncfesztiválok szerkesztésével, a szakmai pályázatok (NKA Népművészeti Kollégium) elbírálásával, neves személyiségeink megnyilatkozásaival, személyes példával és így tovább. Táncórásnak lenni, hál' istennek, soha nem volt kötelező. Ebben az egyéni elhatározásnak máig fontos a szerepe, még ha anyagi értelemben nem is feltétlenül kifizetődő.

Nem gondolom, hogy a szakmai-művészi útkeresés azonos lenne a válsággal. Azt sem, hogy a kultúra általános háttérbe szorulása csak a táncmozgalom sújtáná, hogy ne lenne közös tennivalónk eredményeink és értékeink megőrzése érdekében. De a vezényszóra való táncóra sem volna inyemre.

Berán István

den, később Nyíregyházán, Debrecenben és máshol.

A táncházmozgalom népzenei és néptáncmozgalomként indult, azonban hamarosan teljes népművészeti mozgalommá nőtte ki magát. Rohamos gyorsasággal alakultak meg a különböző népi mesterségeket, népi kézművességet művelő csoportok, népdalkörök. Mindezek eredményeként a '80-as évek végére a táncház nem csupán az elnevezésre utaló táncos, zenés alkalmat jelentette, hanem olyan népművészeti mozgalmat, amelyben a résztvevők – a Kárpát-medence paraszti kultúrájának bármelyik ágát művelve – hátat fordítanak a XX. század elidegenedett, embertelenné váló nagyvárosainak, és a paraszti közösségek emberközeli világát, annak életérzését választják.

A '80-as években a táncházmozgalom a határokon túl is hódítani kezdett. Először a szomszédos országokban élő magyar fiatalok csatlakoztak a mozgalomhoz. Hamarosan Erdélyben, a Felvidéken és Vajdaságban is táncházakat szerveztek. Fontos megjegyezni, hogy a határon túli magyar táncházmozgalomnak, kisebbségi helyzetből fakadóan, erősebb volt a nemzeti jellege. A rendkívüli elnyomatásban, a Ceausescu diktatúrában élő erdélyi magyarság esetében, a táncházmozgalomnak kiemelkedően fontos szerepe volt a nemzeti azonosságtudat és a nemzeti kultúra megőrzésében is. Nem véletlen, hogy az erdélyi táncházások, és különösen a mozgalom ottani vezetője, Kallós Zoltán a hatalom részéről állandó zaklatásnak voltak kitéve, többüket letartóztatták és koholt vádakkal börtönbe zárták.

Az erdélyi és felvidéki táncházmozgalomnak különös jelentőséget adott az a tény is, hogy a Kárpát-medence határvidékein az anyaországinál sokkal előbb, virágzóbb volt a népi kultúra, így ezek a területek újabb és újabb táncrendeket, még élő és aktív népművészeket adtak a mozgalomnak.

A táncház hódítása azonban nem állt meg a magyar nyelvterület határain. A XX. század végén a világ fejlett országaiban, Nyugat-Európában, az USA-ban, Kanadában és Japánban egyre többen fordultak a hagyományos kultúrák felé, divattá vált a paraszti kultúra elemeinek városi környezetbe való beillesztése.

A táncházmozgalom gyors terjedését segítette, hogy az izgalmas és addig ismeretlen népzenei és néptánc anyag tanításához kész módszertannal rendelkezett. Nem véletlen, hogy ebben az időben a néptánc klubokban, néptánc táborkban rendkívül népszerűvé vált az autentikus, improvizatív magyar néptánc. A magyar tánctanárok szívesen látott vendégek voltak mindenhol, Japántól az Egyesült Államokig.

A rendszerváltozás idejére a táncházmozgalom megzimosodott, csaknem húszéves múltra tekinthetett vissza. A nagy kérdés az volt, hogy a kezdeti időkre jellemző divatjelenség elmúltával sikerül-e stabilizálni, megszilárdítani a táncházat. A mozgalomnak nem kedvez, hogy a rendszerváltozással Magyarország határai kinyíltak, a magyar fiatalság a világ minden pontjára eljuthat és addig ismeretlen kultúrákat, értékeket ismerhet meg. A táncházaknak a legkülönbözőbb rendezvényekkel, klubokkal kell

versenyezni, a popvilág sztárjai, a megaprodukciónak most már Magyarországra is rendszeresen eljönnek.

A határok megnyitása ugyanakkor sok pozitívummal is járt. Az addig elzárt határon túli magyar területek együttese, népzenei, táncosai szabadon jöhettek a magyarországi rendezvényekre, a magyarországi akadály nélkül utazhattak hozzájuk. Ez újabb lendületet adott a mozgalomnak, amely most már leplezetlenül a teljes Kárpát-medencére kiterjedt.

A táncházmozgalom erejét és szerveztségét dicséri az a tény, hogy – a korszak bonyolultabb körülményei ellenére – nem háttérbe szorult, hanem még jobban megerősödött. A hagyományos, nagy nemzetközi rendezvénye – a Táncháztalálkozó – mellett, a kilencvenes évektől megrendezésre került a népi kézművességgel foglalkozók nagy segerszemléje, a Mesterségek Ünnepe, amelyen minden évben közel százezer látogató vesz részt.

A mozgalom megerősödésében meghatározó szerepet játszott, hogy a '90-es évek közepétől a néptánc és népzenei képzést sikerült az állam által finanszírozott művészetoktatási rendszerbe illeszteni. Ennek eredményeként ma már több tízezer gyerek tanul szervezett keretek között magyar néptáncot és népzenei. A művészeti alapoktatás mellett – pont az iskolai tanárok képzésére – elindult a néptáncpedagógus képzés a Magyar Táncművészeti Főiskolán, és az elmúlt évek fejleménye, hogy népzene szak indult a Zeneakadémián.

Diószegi László

CSÜRÖS BANDA: KALOTASZEGI NÉPZENE

A Magyar Hagyományok Háza, Győr - Alapítvány új CD-kiadványa

Kalotaszeg egy különleges rész-tájegységének, a Nádamentének (vagy Cifra Kalotaszegnek) két falujából, Mérából és Türeből verbuválódott egy zenész társaság, akik az évek során bifeles tolmácsolójává váltak szülőföldjük sokakat meghihető muzsikájának. Nevük is lett: Csűrös Banda.

Felmenőik mind neves zenészek és énekesek (a Berki „Árus” dinasztia, szorosan kötődve a Toni brácsosok immár harmadik nemzedékéhez, Deritei István „Háthát” és Gergely András „Zsüke” legendás nótafák), akik hosszú évtizedeken át szolgálták Kalotaszeg e szegletének jeles alkalmait, ünnepeit énekkel és muzsikával.

A lemezen egy-egy primás vezetésével és a szokásos vonós kísérettel megidéződik az Árusok, a Csipások, illetve Fodor Sándor „Neti” zenei világa is. A Csűrös kiegészül két különleges szereplővel. Egyikük az ugyancsak türei származású Lengyel László „Türei”, aki rengeteget tett azért, hogy a zenekar elinduljon azon az úton, ami mára ismertté tette őket nem csupán Kalotaszegen, de Erdély-szerte és a világ sok más helyén is. Másikük Varga István „Kicsi Csipás”, a híres bánffyhungyadi Csipás-dinasztia napjainkban legkiválóbb primása.

Régóta érlelődik ez a kiadvány. Különleges hangulatban és szeretetben keletkezett a lemezen hallható zenei anyag, talán éppen jókor, mikor

egyre nagyobb szükség van arra, hogy a régiek által ránk hagyott kincsek értő hallgatóságra találjanak. Induljon hát útjára, minél többünk öröme. (Henics Tamás)

Tüzet viszek

„Tüzet viszek, lángot viszek...” – kezdi a gyerekkorunkból jól ismert mondóka. Ezen a lemezen a tűz az eltűnőben lévő paraszti hagyomány képviselőinek kultúráját, tudását, szellemi, emberi értékeit; az őket felvételeken megőrző és továbbadó kutatók elhivatottságát és a magyar népzene iránti szerelmét, valamint az ebből a kincsből táplálkozó zenészek és alkotók műveinek elemi erejét és inspirációját szimbolizálja.

Általánosságban pedig azt a „valamit”, ami szemmel nem látható, belülről hajtja az embert és egyre csak viszi, mind tovább és tovább.

Vendégeim a hagyományt még megélő Nagy Öregek közül két erdélyi asszony, a nyolcvanhét éves Maneszes „Láli” Józsefné Tóth Mariska és a nyolcvan éves András Erzsi „Erdei”, akik 2011-ben megkapták a „Népművészet Mestere” kitüntetését. Az utánunk jövő generációt a debreceni tizenegy éves pacsirta, Fekete Boglárka képviseli. A kíséretet pedig olyan fantasztikus zenészek játsszák, akiknek az elhivatottsága, stílusa, hangszertudása, hol rajongással tölt el, hol pedig csendes alázatra int...

Velük úgy éltetem tovább ezt a tüzet, ahogy ezt a maguk természetességével a régiek is tették: erős gyökerekből táplálkozva – nyitottan az újra.

Herczku Ágnes

Herczku Ágnes: Tüzet viszek – Fonó, 2012 (FA-274-2)

Herczku Ágnes – ének

András Erzsi „Erdei” – szöveg, ének

Fekete Boglárka – ének

Maneszes „Láli” Józsefné – ének

Gera Attila – szaxofon, Gombai Tamás – hegedű,

Dés András – kanna, Mester László „Pintyő” – brácsák,

Pál István „Szalonna” – hegedű, Szabó Csobán Gergő – bőgő,

Szabó Dániel – cimbalom, Ürmös Sándor – cimbalom,

Vizeli Balázs – hegedű

A zenék Demény Piroska, Horváth István, Agócs Gergely, Juhász Zoltán, Bari Károly, Martin György, Kallós Zoltán, Kelemen László gyűjtéseiből, a Pátria lemezekről, az Utolsó Óra programból, valamint saját gyűjtéseimből valók.

Táncház – Népzene

HUNGARIAN DANCE HOUSE – FOLK MUSIC

Táncház – Népzene 2012

Szerkesztette: Árendás Péter

1. Székely Veronika zenekara
Bethleni muzsika
2. Ferincz Adrienn, Kovács Péter
„Szép Zalában születtem...”
3. Krajcsó Bence
Somogyi citeramuzsika
4. Tallabille együttes
„Mikor viszi a kislány a vizet...” (Somogy)
5. Varsányi zenekar
Nagysármási tánczene
6. Bagi Bálint
Keserves és sebes (Gyimes)
7. Zsikó Zoltán és zenekara
Hajdúsági pásztornóták
8. Bendzsa Tamás
Seremoj és sirített tánc (Moldva)
9. Kristály Ágnes
Szép Ilona balladája (Lésped, Moldva)
10. Juhos együttes
Kezes – Csobán György emlékére (Moldva)
11. Ritka Magyar Folkband
Nádasmenti muzsika a két Samutól
12. Kubinyi Júlia
Nyitra megyei dalok
13. Nyéky Emese, Soós Réka
Lassú és sebes magyaros (Gyimes)
14. Kuczera Barbara, Fekete Márton
Páros (Erdőszombattelke)
15. Káplár Gréta
Széki népdalok
16. Kalász zenekar
Lassú és szökös (Magyarpalatka)
17. Bácsits Branka
„Bogata sam” (Szerb népdal, Szigetcsép)
18. Fondor zenekar
Bonchidai tánczene

Táncház a néphagyományban

A tánchely megnevezésére igen sokféle kifejezést használt a hagyományos közösségi életet élő vidéki magyarság. A tánchely fogalomköre gyakran a táncalkalomra is kiterjedt, így például a *táncház* szó nemcsak azt a helyet jelentette, ahol táncoltak, hanem a falusi fiatalság heti egy vagy több alkalommal megrendezett zenés, táncos, énekes szórakozási formáját, amely a párválasztásban, a párkapcsolatok kialakításában játszott fontos szerepet. Filep Istvánné Győri Klára széki asszony így emlékezik a XX. század derekán az ő házában rendezett táncházakra:

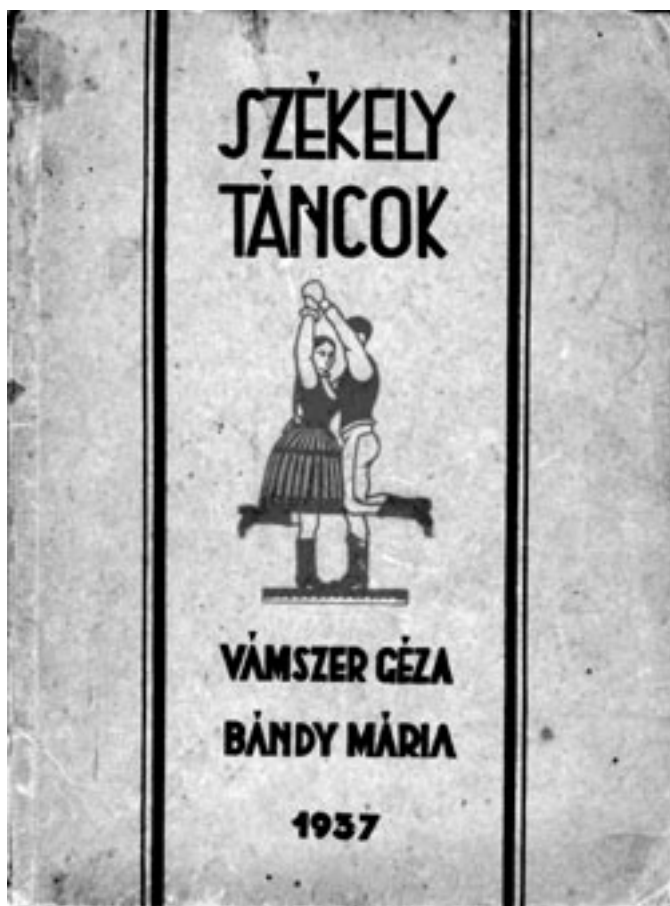
„...az akkori legénységnek eszibe jutott, hogy próbálják meg: Filep Pista nem adná ki haszonbérbe a házat a felszegi fiatalságnak? Táncolni nagyon alkalmasnak találták, gyönyörű szép, fő út mellett, kút az udvaron. Három-négy legény felszerelve jó üveg pálinkával, de kínálják, itatják nagyba, s mondják, hogy kivennék a házat táncháznak, s jó pénzt adnak, taksát, azt mondták: házbír. Az öreg odaadta, kész lett a vásár. S örvendett, mert ahányszor összegyűltek a legények, pálinka mindig volt, s a házigazdát mindig kínálgatták. Én annyiból örvendtem, mert a muzsikaszót mindig nagyon szerettem, pedig nagyon sok nehéz dolgom volt...

Ünnepnapokon délután két órától kezdve jöttek, gyűltek; először a legények, s mindjárt jöddögéltek a lányok is. A lakásunk úgy volt: három teremforma, elég jó nagyok. Elöl az első ház, melybe laktunk, ott nem táncolhattak, mert pince volt alatta, s rezgett; közbül a bejáró előszoba, mit itt Széken pitarnak nevezünk. Abba csak a kenyérsütő kemence volt, s körbe jó ülések, jó földbe erősített padok, mit ne lehessen húzgálni, dobálni. Itt is, mikor pihenni akartak, jól ültek, s a harmadik szoba volt a táncnak kiadva. Abba csak egy téglából rakott kemence volt téli fűtésre, s a zenészeknek is mozdíthatatlan pad, magosan, hogy a három tagból álló zenélést ne zavarja beleütkezés. Ahol mi laktunk, az első ház, arra is jó volt a fiúknak, hogy ott igyanak. Tíz-tizenöt fiú, mikor mennyi; így mondták: gyertek, pótoljunk. Akkor egyenlően tettek össze pénzt, s üvegből ittak. Csak az jöhetett bé az első házba, aki pótol; nőtázza, még zenészt is hoztak bé, s az is ivott: kimentek a táncterembe, s majd csoportostul más rendbeli jött be. Nyáron volt az udvaron szép nagy csűr, ott táncoltak a drága jó levegőn, éjfél után három-négy óráig, semmi felvigyázás nélkül.”¹

A fenti idézetből is nyilvánvaló, hogy a tájnyelvben a *ház* szó 'helyiség', 'szoba' jelentésű, így a *táncház* a lakóépületnek azt a szobáját jelöli, amelyet táncos mulatozás céljára rendeztek be. A *ház* szó ilyen értelmezése az írott magyar nyelvemlékekben 1395 óta jelen van, s a népnyelvben igen nagy területen általános, annak ellenére, hogy az azonos jelentéstartalmú szoba írott alakban már szintén 1300 körül megjelenik.²

A városi táncházak körében az vált köztudottá, hogy a *táncház* kifejezés az erdélyi Mezőség északnyugati részén található Szék községből származik. Ez annyiban igaz, hogy a magyarországi táncházak innen kölcsönözték, magával a szórakozási formával együtt, s ezt honosították meg városi környezetben. Erdélyben azonban ez a kifejezés korábban szélesebb körben ismert volt, néha *táncolóház* alakban is. A polgári és értelmiségi úton terjesztett újabb táncalkalmak, bálók, illetve a falvakon is fokozatosan elterjedt művelődési házak szorították háttérbe, ahová a tánchelyet fokozatosan áttelepítették.

1942-ben Csete Balázs érdekes leírását adta a karácsonyi táncrendezésnek a kalotaszegi Nyárszón. Az esemény több tiszttségviselőjét említi (*legénygazda, két kócsár, két hivogató, egy pandúr*), ezek szerepkörét részletesen ecseteli, szól a *legényesről, a párról* (táncrendről), a *próbatáncról* (zenészek kipróbálásáról), ahol a zenészek még

ingyen muzsikáltak, és a táncos multság helyszínéeként a *táncházat* nevezi meg.³ De a Széktől Kalotaszegnél jóval messzebb fekvő Székelyföldön is több adat igazolja a 'tánchely' és 'táncalkalom' jelentéssel egyaránt bíró *táncház* szó előfordulását.⁴ 1958-ban, az akkor 58 éves csíkrákosi Péter Sándor, egyik közismert dalszövegünk kezdősorát így énekelte Sárosi Bálintnak: *Nyitva van a csíkrákosi táncházajtó*. Hasonló szöveg Gyergyóból is előkerült, a megfelelő falunévvvel behelyettesítve: *Nyitva van a gyóditrai táncházajtó*.⁵ A XX. század első felében a csíki székelység körében még táncház volt tehát a tánchely elnevezése, s hogy ez valóban ugyanazt jelentette, mint Széken, az Bándy Mária és Vámszer Géza korabeli leírásából is kiderül:

„A *táncház* üres, dísztelen szoba, csupán a fal mellett nyújtózkodik egy-egy szál fenyődeszkából rögtönzött alacsony lóca. Annál magasabb aztán a sarokba állított, kecskelábon nyugvó asztal. Az *asztalon* Gömbö cigány trónusaként elcsámpásodott szék kevélykedik. Itt ül a nagy primás, amikor tánrahevíto nótáit húzza. Itt rángatja, itt nyúvi a vonót és *kontorázik* neki sok fia közül felváltva egyik vagy másik. És hűséges élete párja sem hiányzik mellőle, hiszen a híres malacbandában ő a *gardonyos* vagy *tekenyős cigánné*. Így titulázza a falu, mivel a művészno hangszere egy fűzfából teknőszerűen kivájt, hosszú nyakú, három húrral felszerelt alkotmány, amelynek aztán, valószínűleg a gordonkához hasonlítván, *gardony* lett a neve.

A *tekenyős cigánné* ezen a *gardonyon* játszik, és pedig a tánc ritmusának megfelelően bal kezével pengeti a legmélyebb hangú húrt, jobb kezében tartott pálcával ütögeti a gordonkán feszülő három húrt, miáltal abból furcsa doboló hangok szökdelnek elő és elhallatszanak messze-messze, ha kicsiny a falu, felszögből le alszegbe, sokszor még azon is túl, ki egészen a behavazott mezőkre.

A gyermek, akinek *nagyanyó* megígérte: – *hadd el no, ma este én viszlek el a táncba* – nem törődik a csitorgó hideggel, hanem mind egyre kioson a kapuba, hogy leskelődjék, hallgatozzék ezek után a doboló hangok után s amikor fülébe jutnak azok, ujjongva rohan befelé és nagyhangon lelkendezi:

– *Nagymámám lelkem! béállott, béállott a tánc s münk es mehetünk immán.*

Így aztán sok *ember összekerül*, akikkel egészen megtelik a táncház. Öregasszony nem vénasszony, öregember nem vénember és rajtuk kívül is mindenki ott van, aki csak épkezláb s még nem halni való.”⁶ (Kiemelések az eredeti szerzőktől.)

Tehát régen Csíksban is *táncházaknak* nevezték a falusi fiatalok heti táncmultságának helyszínét, amelynek berendezése is hasonlított a széki táncházéra: üres szoba, amelynek egyik sarkában a zenészek számára *ácsolt* emelvény, a *cigánypad* állt. A zenészek státusza és szerepe is azonos volt, továbbá a hangszerek, hangszerjátékosok elnevezéseiben is több analógia figyelhető meg (*muzsikás–mozsikás, kontra–kontora, gordon–gardon* stb.). A különbség talán csak annyi volt, hogy a székieknél a fiatalok magukban mulattak, a székelyeknél ezt az idősebb generáció passzív felügyelete mellett tették.

A mezősegi, közelebről széki zenés-táncos szokások párhuzamba állítása a csíki (székelyföldi) hagyományokkal azért fontos a táncmozgalom vonatkozásában, mert a magyarországi és erdélyi városi táncházak a széki tradícióra támaszkodva jöttek létre, s emiatt a városi tánczás körökben kialakult olyan hiedelem, hogy a táncház a székiek találmánya. Ezzel szemben csupán arról volt szó, hogy a városi táncházak létrejöttekor Széken még élt a hagyományos táncház, így modellként könnyen alkalmazható volt. A széki táncoknak a legelső városi táncházakban való alkalmazása táncpedagógiai is a lehető legerősebb választás volt. Martin György így magyarázta 1981-ben a jelenséget:

„Éppen a széki zene- és táncművelés bizonyíthatja a legjobban a maga megragadó műfaji-stilisztikai és történeti sokrétűségével a még ép, közösségi parasztkultúra esztétikai és társadalmi használhatóságát...”

Szék a legutóbbi évekig a Kárpát-medence szinte élő táncművelés múzeumának tekinthető a »szeg«-enként (falurészenként) elkülönülő táncházaival, a községen kívül alig zenélő muzsikusaival, régies és csaknem teljesen ép táncrendjével, többféle sajátos tánc-típusával és szervezett, hagyományos táncérettel. A magyar falvak többségének már a századfordulóra felbomló táncérettel és javarészt újstílusú táncával szemben itt még a XX. század közepén is a régi szervezett közösségi táncélet virágzott, táncérettében még csak régi és átmeneti típusok uralkodtak, és az új stílus beszívargása épp hogy csak megkezdődött...

A Kárpát-medence táncművelésének egy korábbi fejlődési szintjén megrekedt archaikus szigetként mintegy sűrítve, a legteljesebb formájában szinte napjainkig megőrizte az e tájon érvényesülő korábbi táncművelés divatokat.”⁷

Martin György értelmezése arra is utal, hogy a városi táncházak létrejöttekor Széken még élő táncszokások nem helyi keletkezésűek, hanem olyan állapotot őriztek, amely Erdélyben korábban általánosan elterjedt volt.

Csorba János a széki hagyományokat megőrizni szándékozó parasztember a tánc szervezésének és lefolyásának részleteit így ecseteli:

„A táncszervezést, mint mindenkor, a fiatalság irányította, körülbelül a huszadik század első negyedéig, amikor négy ügyesebb legény megfogadta a cigányt [zenészt] tíz vasárnapra. Ezt kiszámítva arányosan osztották fel, és az első csárdásban kikiáltással tudomására hozták a fiatalságnak, hogy megkezdődött a tíz vasárnap, hogy tudja minden legény és leány, hogy mikor jár le.

Táncház Széken, 1970-es évek.
Turbék Dániel felvétele (Hagyományok Háza)

A cigánypénzről a legények, a cigány enivalójáról a leányok gondoskodtak. Miután lejárt az öt vasárnap, akkor megint megállította a cigányfogadó a cigányt a csárdásban, és kikiáltotta, hogy az öt vasárnap lejárt, minden legény adja meg a cigánypénzt, és türelmesen szedték, amíg lejárt a másik öt vasárnap is. Akkor újra kikiáltották: ma a tíz vasárnap lejárt, aki még nem adta meg a cigánypénzt, adja meg, mert a következő vasárnap kezdődik a másik tíz vasárnap.

[...] mikor délután begyűlt a tánc, a legények gyűltek össze, a leányok meg várták, hogy a legények hívassák vagy hívják el személyesen őket. Általában az egész fiatal fiúkat szokták küldeni, akik szívesen elmentek, mert akkor az első csárdást a leánnyal ők táncolták, s ez jó alkalom volt, hogy tanuljanak táncolni. A másik előnye meg az volt, hogy a fiatal serdülő fiúk már bátrabban tanulták a táncot, mert úgy érezték, hogy reászolgáltak, és a nagyobb legények elnézéssel is voltak, még ha sokszor zavarták is a szép ütemű táncot.

[...] A fiatal gyerekek elég korán kezdték a táncot, és nemcsak a nagyok táncán, hanem ünnepeken csináltak maguknak aprók táncát. A nagyok táncára csak olyan tíz-tizenöt éves kortul mehetek, miután konfirmáltak. Ebben az átmeneti korszakban felserdülteknek mondták őket.

Az ünnepi tánc is, mint akármelyik, a csárdással kezdődött. A csárdásról reáfordították magyarra. A magyar, amit két legény és két leány járt, elég hosszú volt, mert mulattató volt, jól lehetett reá dúdalni [énekelni]. A jobb kedvű, vagyis a tempós legények még tempózni [legényest járni] is szoktak, miután eljárt a magyar. Utána pihenő volt. A leányok kimentek a pitarba, ott elbeszélgettek leánybarátaikkal. A legények vagy kimentek egy kicsit hűlepedni, vagy némelyik húzatott magának tempót, amibe aztán többen is belekapcsolódtak. A cigány szívesen húzta a tempót, mert onnan inkább került borralaló.

Azután a cigány tudta az ő kötelességét, miután elszívott egy szivart, rákezdett a lassúra. A legények, mint egy parancsszóra, úgy álltak fel helyükről. Egyenként, majdnem libasorban és körbejártak, dúdaltak a muzsika után. Miután elfújtak egy vagy két nótát, megálltak mind, befelé fordulva, körbe. A pitarajtó felül [felől] hagytak egy bejáratot a körben, és a leányok tudták a kötelességüket: a kör bejáratán mindegyik bement hívás nélkül az ő legényéhez, akivel eltáncolta a lassút. Ez olyan gyönyörű, szép és szabályos látvány volt, hogy talán színészek sem tudták volna szebben bemutatni, mint ahogy azt az ősi szokás hagyta fiúról fiúra. A leányok mind belül a körben, háttal egymásnak. A legények meg kívül, szemben egymással, szép, szabályos két lépést léptek hátra, avval ügyesen kifordították a bal vállra hajló leányt a körből, és utána két lépéssel ugyanoda visszafordították a körbe, a muzsikaszó után.

A lassút elég sokáig járták. A cigány három-négy lassú keszervet húzott, teljesen egy taktusra. A legény a leány derekát átölelve, a leány meg a legény két vállára tette két karját. Nem egészen ölelte át, a bal kezire piros fődjú [alapszínű] fehérbabos kicsi keszkenyő volt tekerve, jobb kezivel a másik végét fogta, és evvel együtt ölelte át a legény vállát. Ha a cigánynak némelykor olyan kedve volt, hogy sírt a muzsika a kezébe, meg a legény olyan nótát fújta a muzsika után, ami a leánynak szívéhez közel volt vagy bántotta, a legény bal vállára borulva még könnyet is hullatott, ami szinte a muzsikaszó után pergett a legény vállára.

Tánc Körösfőn (Kalotaszeg), 1940. Erdődi Mihály felvétele (Néprajzi Múzeum)

Miután kisírta magát a muzsika, meg kidúdalták magukat a legények, egy kis szapora lassú következett. És ezután egy gyönyörű áttétel a csárdásra. Nem volt nóta, esetleg egy-egy belerikkantás, szótagolva. A csárdás megkezdésével egy kis nyüzsgés volt, de utána megint szépen rendbe jött: szép sorrendbe mentek a cigány eleibe, és a cigány minden legény kedvenc csárdását húzta. A legény, miután hármát-négyet fordult a cigány előtt, átadta a helyét a következőnek, míg ő odébb ment, és még két-három helyen megforgatta a leányt. Utána újra beállt a sorba, hogy a cigány eleibe kerüljen. A csárdás után volt a porka meg a hétlépés, és ezzel befejeződött a pár.

A csárdás vagy a porka után a legények, mint egy törvényes helyre, a táncház közepére gyűltek és ott mondták meg egymásnak, hogy a következő párba kit hívnak táncolni. Ebből sokszor vita lett, mert minden legény a legjobb táncos leányt hívta volna, és ha nem tudtak megegyezni, még össze is verekedtek. (Erre az illető leány büszke is volt, hogy miatta verekednek a legények.)

Amikor megkezdte a cigány a következő magyart, akkor kettével felálltak a legények, újra nevének kiáltották a leányokat. Azok ismerve a legények hangját, mentek be a körben járó, dúdaló legényekhez, és így megkezdődött a következő pár.

A vasárnapi tánc délután két órakor kezdődött. Ahhoz már nem kellett hívni a leányokat sem, mert ők is mentek hívás nélkül, és

Jegyzetek

1. Győri Klára: Kiszáradt az én örömem zöld fája. Sajtó alá rendezte és előszóval ellátta Nagy Olga. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975. 141-142. o.
2. Magyar Néprajzi Lexikon II. Főszerk. Ortutay Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 497. o.
3. Kaposi Edit - Maác László: Magyar népi táncok és táncos népszokások. Bibliotheca Kiadó, Budapest, 1958. 231. o.
4. Lásd pl. Piroksa József: Kűsmőd évszázadai. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2002. 79. o.
5. MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívuma, AP 2985e.
6. Vámszer Géza - Bándy Mária: Székely táncok. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet, Kolozsvár, 1937. 9-11. o.
7. Martin György: Szék felfedezése és táncgyományai. Táncstudományi Tanulmányok. 1980-1981. Budapest, 1981. 247-249. o. Lásd még: Pávai István: Kell-e eredeti népzene, székeli tánc és táncírás? A Hét. 1978. 20. o.
8. Csorba János: Bár emlékezete maradjon meg... Szerkesztette és sajtó alá rendezte Sebő Ferenc. A CD-mellékletet szerkesztette Pávai István. Magyar Könyvklub, Budapest, 2001. 37-40. o.
9. Martin György: A magyar körtánc és európai rokonsága. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 206-216. o.
10. Pávai István és Sebő Ferenc gyűjtése Csorba Jánostól Budapestien, 1998. december 19-én.

gondosan sorrendbe vittek ebédet meg vacsorát a cigánynak. A tánc öste szürkületig tartott, és akkor legények meg leányok hazamentek vacsorálni. Csak a cigány maradt, ő is vacsorált. Utána megint összegyűltek, és táncoltak éjfélig.

Mivel a község nagy volt, a három fertályban [falurészben] három tánc volt. Ha egy legény más faluba kellett volna menjen leányért, azt lecsúfolták, hogy nem kap magának leányt a faluba. Hogy egy leány más faluba menjen férjhez, ilyesmi nem fordult elő. Inkább vínleány-nak maradt.

De az hagyomány volt, hogy egyik fertályból a másikba menjenek a táncra a legények. Például Felszegről lement négy vagy hat legény Csipkeszegre a táncra. A barátságtól függett a fogadtatás. A vendég legények csak úgy kaptak táncot, ha az ottani legények adtak nekik leányt. Mivel a más utcára való járásnak mindig volt oka, a legények így oldották meg, hogy a barátság is megmaradjon, s a másutcai legény is tudjon másutcai leányhoz járni.⁸

Csorba Jánosnak az a megjegyzése, amely szerint a tánc csárdással kezdődött, nem a szünettől szünetig tartó táncciklusra, táncrendre, helyi kifejezéssel *párna* vonatkozik, hanem azt jelenti, hogy a táncalkalom letelején, míg begyűlt a tánc, addig csárdást húztak. Utána kezdődött a táncrendek ciklikus ismétlődése. Ez a szokás sok másik területen megvolt, például Gyimesben is. A fenti emlékek abból az időszakból származnak, amikor már Széken sem kötelezően férfitáncokkal kezdődött a táncrend, ezeket a táncszünetben, külön kérésre húzták a legények. A zenészeknek jobban is tetszett ez a megoldás, hiszen a külön rendelésre járt tánc muzsikáját külön meg kellett fizetni. A széki pár viszont a XX. század első felében még a *sűrű és ritka tempóval* kezdődött. Ezt követte a *magyar*, városi táncnév *négyes*. Már neve is arról árulkodik, hogy rokonságban áll a Kis-Szamos völgyében ismert lassú magyar nevű férfitáncsal, amelyet női körtánc kísért, s amelybe olykor beálltak azok a férfiak is, akik éppen nem táncolták a férfitáncot. Ezt a rokonságot erősíti, hogy Széken viszont, ahol – akárcsak a Belső-Mezőségen – a *magyarban* két párból álló köröket képeztek, három irányváltás után „kieresztettek” az összefogódzásból, s körben sétáltak, miközben a férfiak a ritka tempó lábfiguráit, csapásoló motívumait táncolták a *magyar* zenéjére. Így természetes, hogy a régi széki táncrendben a *sűrű és ritka tempó* a *magyarral* egy *félpárt* képezett. A félpár azt jelentette, hogy bár a *magyar* után mindig volt kis szünet, ami alatt a körök akár fel is bomlottak, a második félpárban minden férfi azzal a nővel táncolt, aki a *magyarban* is pártjaként vett részt. Egyébként régen a széki *magyarban* is szokás volt, ami a csárdásból jobban ismert, hogy a négyes körök egyenként törekedtek a zenész elé jutni, s ott egy forgásciklust eljánni. Ilyenkor a zenész igyekezett az előtte táncoló kedvenc dallamát játszani.⁹

A második félpár a *lassúval* kezdődött, amit csárdással „ráztak össze”. A második bécsi döntés [1940. augusztus 30.] után, Észak-Erdély Magyarországhoz való visszacsatolása idején terjedt el magyarországi hatásra a lassú csárdás, néhány műdallam kíséretével, amit a székiek *szapora lassúnak* neveztek el. Azóta alkalmilag a *lassút* össze lehet rázni *szapora lassúval* is, és csak azután következik az igazi széki *csárdás*. Ez a megoldás nem vált általánossá Széken, inkább a budapesti táncházakban állandósult, mivel a táncházak újabb kori irányítói gyakran egy-egy konkrét felvételtől általánosítanak, nem felvételek sokaságát nézik át, és nem mindig törekednek a hagyomány egykori állapotának rekonstruálására. Persze,

Csorba János, Budapest, 2000.
Sebő Ferenc felvétele

ez nem is könnyű a hagyomány felbomlottságának mai állapotában, de a megfelelő szakirodalom és archívumi anyag áttekintésével sok mindent lehetne tisztázni.

A *lassú* kétféle *összerázási* lehetősége (*csárdás* vagy *szapora lassú*) azt is jelzi, hogy az *összerázás* nem egy konkrét táncstílus, hanem egy eljárás, ami egy *lassú* tánc viszonylag gyorsabbal való feloldását jelenti. Ennek fényében érdemes újragerendelni a magyarszováti *összerázás* jelentését is, ugyanis az ottani *lassú cigánytáncot* sem mindig *ritka szökőssel rázzák össze*, hanem néha *ritka csárdással* is.

Visszatérve a széki táncrend második félpárjára, elmondhatjuk, hogy a XX. század első felében ez a *lassú-csárdás* táncpárból állt, amelyet alkalmilag követhetett a később elterjedt *porka-hétlépes* táncpár. Az 1925-ös születésű Csorba János vallomása szerint „mikor gyermek voltam, nem minden pár után volt a porka”.¹⁰ Ké-

sőbbi adatok is igazolják, hogy e két jövevény tánc sosem vált a széki táncrend szerves részévé, a városi táncok viszont annak tekintik.

A városi táncok között tapasztalható egy még újabb jelenség, ami ellentétes a hagyományos megoldásokkal, és nemcsak a széki, hanem például a kalotaszegi táncok esetében is megfigyelhető. Eszerint a városi táncnévű táncok a leggyorsabb, eredetileg cikluszáró párostánc után közvetlenül kezdik húzni a szintén gyors férfitáncot, ezzel fejezve be a táncrendet. Azon túl, hogy ez komoly erőpróbát jelent a fiúknak, teljesen ellentétes a férfitánc cikluskezdő jellegének eredeti értelmével. A hagyományban élők számára a férfitánc „üzenete” a lányok figyelmének felkeltése, a férfiaság, rátermettség, ügyesség bizonyítása, funkciója a párostáncok előkészítése. Nem véletlen, hogy a Kárpát-medencében magyarok, románok és szlovákok körében egyaránt általános a hagyományos táncrendek olyan felépítése, amelyben a cikluskezdő férfitáncot követi a párostáncok sora. A városi táncok minden bizonnyal hatásvadász színpadi koreográfiákból vették át ezeket a megoldásokat, hiszen ma gyakran ugyanazok a zenészek muzsikálnak koreográfiákat, mint táncházakat, s a táncház táncoló közönsége is jelentős számban amatőr és hivatásos táncosokból kerül ki.

A táncházmozgalom negyven évvel ezelőtt elindított egy olyan folyamatot, amely gyökeresen megváltoztatta az addigi színpadi néptánc jellegét. Ma viszont a színpadi megoldások hatnak vissza a táncházra, megváltoztatva annak eredeti értelmét. Megállapításom nem kíván ítélet lenni senki és semmi fölött, csupán konstataciók egy ma megfigyelhető kulturális trendet. Történelmi távlatban nézve így is jelentős, hogy pár évtizedig a kultúra egy kisebb területén (táncház), a városi emberek egy töredéke a hagyományos falusi modellt követte. Évezredekre visszatekintve nem ez a jellemző, hanem a városi modellek követése a falu által. Régen a falu önálló életmódja a városi elemekből is tudott olyan kultúrát teremteni, amely hosszú évszázadok alatt a hagyományos kultúrához idomult. Ma, a globalizált társadalmi térben, a felgyorsult időben erre már nincs lehetőség. Ezért szűnt meg a falusi táncház még olyan erős hagyományú közösségben is, mint amilyen a székieké volt egykor.

Az általános polgárosulási tendenciák ellenére a széki táncnévű hagyomány 1970-es évekbeli kései túlélése tette lehetővé annak modellként való felhasználását a városi folklorizmus részéről. Ha ez a kései túlélés Széken nem következik be, akkor minden bizonnyal idén nem ünnepelhetnénk a magyarországi városi táncmozgalom negyvenedik évfordulóját.

Pávai István

Klárika komámasszony – I. rész

Sajátosságos és feledhetetlen volt a megismerkedésünk. Még 1969-ben történt, az első moldvai néprajzi gyűjtőutam alkalmával. Ma is látom magam előtt a fecskéfészeknyi, sárból rakott házacskájukat, aminek az ajtajában összetalálkoztunk. Édesanyja ekként mutatta be nekem:

– E' ne, a leányom, akit a román tanyítóval csináltam!

Még be se mentünk a házba, Rózsai néni ott az ajtóban, szinte egy szuszra „lerendítette” Klára születésének történetét. Húsz esztendő múlva emlékezetből meg is írtam. Rózsai néni elbeszélésében gyönyörű álomtörténettel oldotta fel azt a kegyetlen drámát, ami egy törvénytelen gyermek születésével járt abban az időben, Moldvában, a még középkori tudatállapotú, mélyen vallásos közösségben. A fiatalasszony könnyes szemmel, mosolyogva hallgatta – bizonyára sokadszor – fogantatásának részleteit. Eközben észrevettem, hogy Klára gyermeket vár. Akkor már néhány napja Magyarfaluban voltam, több adatközlőt is kikérdeztem a helyi szokásokról, tudtam, hogy aki észreveszi valakin a terhességet, „elkérheti a komaságot”. Hát, én meg is kérdeztem menten, hogy lehetnék-e a születendő gyermek keresztanyja? Nagy örömmel fogadták az ajánlközömlőmet, s meg is egyeztünk azonnal. Tudtam, hogy a keresztelőre biztosan nem utazhatom ki, ezért megbeszéltük, hogy valaki tartsa keresztvíz alá helyettem a kicsit. Így is történt. Csak a következő nyáron láthattam először a hathónapos keresztfiamat, Tiberiót. Ezt követően, legközelebb Budapesten találkoztam vele, akkor már huszonkét éves volt és tanulni jött az orvosi egyetemre.

1969-ben két hétig tartózkodtam Magyarfaluban, ez idő alatt rengeteget beszélgettem Rózsai nénivel is, Klarával is. Életük kész regény volt – „Miként legtöbbünké!” –, de ők el is tudták mondani, őszintén, részletesen, színesen. Jó néhány elbeszélésüket fel is dolgoztam, meg is jelentek az „Egy asszon két vétecskéje” című könyvemben. Némelyik, mint az „Első együttthalás”, a „Róka van a kertben”, a „Csak egy minuta volt az egész”, azóta közzsájon forog. Klarával évekig nagy levelezésben voltunk. Egyszer megírta nekem az egyik unokatestvére történetét az udvarlójával. Az írása is éppen olyan érdekes, láttató erejű volt, mint az élő beszéde, pedig mindössze négy hónapig járt magyar iskolába. Románban se végzett el négy osztállyal többet.

Sokáig nem találkoztunk. 2007-ben, a főszervezők, a keresztfiam és Jankó (Iancu) Laura meghívására, mint a „Magyarfalusi Napok” fővédnöke érkeztem újra a faluba. Brassóba autót küldtek elem, hogy ne keveregjek az úttalan utakon, mint első látogatásomkor. Nem hajkurászta, nem igazoltattak a milicisták, a templomban a pap többször is kiszólt magyar nyelven a román prédikációból, hogy mi is értjük, miről van szó. Az ünnepi műsorban Klárika népdalköre énekelt. A táncokhoz kedves román férje, „Györgyi” harmonikázott, Mandache Aurél bácsi hegedült és Klárika dobolt. A magyar mesemondó- és népdaléneklési versenyen vagy hetven gyermek szerepelt, a művelődési házban kiállítás volt a faluban összegyűjtött tárgyi emlékekből. A táncházban a legszebben a Rómából hazalátogatott csángó papocská táncolt. Negyven esztendő alatt nagyot változott itt a világ! Nem győztem álmélnkondni. Nannyókám szavaival: „Ölt meg a csuda!”.

Az ünnepi nap végén ágyba döltem, Klárika letelepedett mellém egy székre – ügyet se vetve az ölébe helyezett kis magnetofonomra –, és hajnalig beszélgettünk. Hol sírtunk, hol kacagtunk, olykor nagyokat ásítva kijelentettük, hogy most már igazán aludni kellene! Aztán újra és újra eszünkbe jutott még valami, amit el akartunk mesélni egymásnak. Klárika őszintén feltárulkozott, mint egy tisztaszívű gyermek, elbeszélte szinte az egész életét.

*

Móduvában, Magyarfaluban, születtem 1949. szeptember 13-án. Édesanyám után ingemet Csernik Klárának neveztek, met én bitang vótam. Édesanyám özvegyasszon vót, imá elhaladta a negyven esztendőt es, édesapám eppe csak tizenhét éves vót, mikor megüsmerkedtek. Apámat, ahogy kivégzette a líceumot, ide küldték a falunkba tanárnak, csak egy esztendeig tanyított itt, s akkor elvitték a katanaságba.

Nagyleján koromban szegény anyám elmesélte nekem, hogy es történt az a dolog. Mikor megtudta, hogy vélem terhesség maradt, feltette magában, hogy mindenképpen elcsinál ingemet. Nem es jól mondom, ő nem ingemet, hanem azt a terhességet akarta elcsinálni! Amit csak tudott s hallott, hogy attól a magzat elmenyen, azt ő mind megtette. Forró vízbe ült, nagy, nehéz dógokot emelgetett, megevett egyszerre egy nagy pakét élesztőt, hogy a hasa szinte kipakkant. Megiutt mindent, mindent, amit csak hallott. Amikor látta, hogy ingemet nem lehet elcsinálni, akkor meg akarta ölni magát. Sok apró gyermeke vót, a gyerekeknek mosott egy hétre, csinált nekik ételt egy hétre, rendbe tette öket, s akkor megakarta innyani a mérget, hogy meghaljon. Attól félt, hogy a falu kileli, hogy özvegy létire terhes és gyermeket fog csinálni. Oda ment hezza egy jóbarátnője s akkor anyám neki megmondta: Ne, Borbár! Én ezt akarom csinálni.

– Te, Rózsikám! Te hülye vagy? Magad bolond vagy? Azt akarod, hogy ez a sok gyermek szolgálak maradjon egyért?! Cikógyernek?

Me vót egy gazdag ember nálunk, Cikógyernek hitták, a szegények s az árvák mind nála szolgáltak.

– Nehogy megtedd! Még vótak ilyenek, s még lesznek, s te ne búsulj semmit, met tégedet a te házadból senki nem vet ki. Rózsika! Ne hagj el nyóc gyermeket egyért!

Akkor anyám megsírította a rossz szándékát, megmaradt s én es megmaradtam. Hat kilus vótam, mikor megszülettem! Az újságba es belé vótam téve, hogy melyen nagy kicsike vótam. Nekem inkább használt minden, amit anyám megíutt, azért, hogy ingemet el tudjon veszteszteni.

Miután megszülettem, Jánosunkval izent apámnak, hogy jöjjön el hezza. El es ment apám, s akkor megmondta neki, hogy én az övé vagyok. Apám kérte, hogy adjon oda ingemet, az anyjáiék felnövelnek, de akkor anyám nem adott oda. Apám őszvel bé kellett vonuljon a katanasághoz. Anyám akkor írt neki, hogy imá vigyen el. Azt írta: Hogyha nem veszed el a lejánkát töllem, én odaadom a cigányoknak. Jártak bé a faluba valami cigányok, papucsokot csináltak, s árulták. Anyám oda akart adni nekik örökbe. Igen! Nem azért, met nem szeretett, hanem, met nagyon-nagyon nehéz életje vót. Sok gyermek, tehenyek, sok föld, erdők, minden, s ő egyedül.

Amikor apám három évre kiszaladt a katanaságból es esent eljött, hogy elvigyen ingemet, anyám azt mondta neki:

– Hogyha nem jöttél el, hogy elvedd Klárit, amikor kicsike vót, most imá nem adom oda. Most imá, hogy hároméves, nem kell többet dörgöljük a fenekit, imá nem adom oda.

Apám akkor úgy elment, hogy legközelebb csak huszonöt esztendőkoromban láttam meg.

Anyámat sokan kérték feleségül, még legény es kérte, de ő akkor nem ment hezza senkihez. Hova menjen avval a sok gyermekkel? Féltette erőst a lejánkát, hogy a második ember nehogy belé-

jük kötődjék. Húsz év özvegység után osztán férjhez ment egy öreg után. Az az ember ferár vót, kovács. Azt mondta anyámnak:

– Rózsí, jere hezzám, met én a pénzt mindennap kiverem a csokányomval!

Ki es verte, de azt a pénzt minden nap meg es itta! A szomszéd-ban vót egy nagy pálinkafőző kazán, ahol főzték az egész falunak a pálinkát. Odajárt az öreg pálinkáért, nem évegvel, hanem egy kanacskával, nem egyszer egy nap, hanem minden órában. Részegen verni fogta anyámot s akkor anyám otthagya. Osztán még ült özvegyen húsz esztendő, szerencsétlen vót az egész életje szegénnek.

Nem felejttem el soha! Olyan tízéveske lehettem, tudom, hogy még kicsike vótam. Egy nap anyám kivitt a kártyavetőhöz. Azért mentünk el hezza, met Jánosunk elment vót otthonról, s nem tudtunk semmit róla. Se leveleket nem írt, se telefont nem adott, semmi hírt nem kaptunk tőle. Féltünk, hogy valahol meg van halva. Anyám a kártyavetőt elébb megkérdezte Jánosunkról. Él-e? Mi van véle? Az az ember olyan igazán megmondott mindent, hogy minden szava bévállott. Azt mondta anyámnak, hogy ne búsuljon, met a fia él, jól van s hamarosan hazajő. Úgy es vót. Anyám osztá kérte, hogy rólam es mondjon valamit:

– Nezd csak meg ennek a lejánkának es a kártyáidot, vesd meg neki külön! – Akkor az az ember úgy mondta nekem:

– Férjhez mensz az első emberedhez, de jobb lenne, hogy megvárd a másodikot! A másodiknak a neve Györgyi lesz, erőst-erőst jó ember lesz! – Gondold el, ezt mondta! – Na, öregségemre el es jött nekem a Györgyi. Azt es megmondta, hogy csak két gyerekem lesz s annyi es lett.

Vótak nekünk valami nyámjaink Magyarországon. Egyszer csak felkerekedett szegén anyám, hogy kimenyünk Magyarországra. Eladott mindent-mindent a házból, a jobb földet es mind eladta, a többit elosztotta a gyermekeinek. Én abba' az üdőbe' Adjudban szógáltam egy ügyvédnél. Azokat a száz lejeket, amiket én kaptam egy hónapra, mind odaadtam anyámnak, hogy ő a pappirosokot tudja kivenni, s tudjunk kimenni Magyarországra. Erőst sok pénz kellett adjunk. Anyámnak még egy cipője se vót, az én cipőmöt adtam oda neki, hogy még es, ne menjék ki mezítláb. Nekem csak egy rossz jutott, amikor a rokonyok meglátták, minnyá el es futtak a bótba s vettek nekem egy pár cipőt. Gunyám nem vót, örökké szegylltem magamot, hogy melyen szegények vagyunk. Magyarországon, Egyházaskozáron ültünk négy hónapot. Jártam ott az iskalába,

de hogy? Délig jártam az elsőbe, délután az ötödikbe, minden nap két osztályba kellett menjek, met nekem csak román osztályaim vótak. Délkor hazafuttam enni s mentem vissza. Amikor összeért a négy osztály az öt-vel, akkor haza kellett jöjjünk Romániába, met lejártak azok a pappirosok. Sok pénz kellett vóna, hogy megcsináltassuk esent.

Visszajöttünk, én szógálni kezdtem a régi helyemen. Anyám kérte, hogy adjam oda neki a pénzemot, hogy újra kimehessünk Magyarországra, de én azt mondtam:

– Anyám, a pénzemot többet nem tudom odaadni kendnek. Többet olyan szegényen nem menyek ki Magyarországra. Kend menjen ki Jánosval s én itt maradok!

– Klára! Nálad nélkül, én sem menyek ki! – mondta anyám. Nem es ment ki, de nem es lett vóna mivel kimenjen. Nem vót már semmije, nem vót amit eladjon.

Akiknél én szógáltam, erőst szerettek ingemet, jól vótam náluk. Egy nap anyám elküldte értem a nénimet, hogy hagyjam ott a szógálatomot, s abba a helybe menjek haza! Az asszonyom éppen jött haza a dologról, nénimvel szembe mentek a blokknak az ajtajában.

Az asszonyom megkérdezte tőle, hogy minek keres ingemet. Valami baj van? Nénim megmondotta, hogy nics baj, azért kell haza menjek, met kéröm akadott. Férjhez adnak ingemet egy nagy gazdag öreghez. Akkor az asszonyom nekiesett nénimnek:

– Hazaviszitek Klárit, hogy elkáirítátok egy öregvel, a sok dologval? Klári nem egy öregembernek való, Klári ilyen dolgos, s Klári így tud, s Klári ezt tud, s Klári szép, más esze, van, mint nektek!

Az asszonyom erőst megszidta nénimet s nekem azt mondta, hogy világétt se menjek haza. Nem es mentem, s nem es mentem hezza az öreghez!

Feri Rózsí néni, Bogdán Klára édesanyja. Magyarfalu, 1984 – fotó: Csoma Gergely

Egy esztendő után osztán férjhez mentem Izidorhoz, az első emberemhez. Nem bántam meg. Ha nem es szöktem ki a bőrből érette, met nekem vót egy más szeretőm – később megszerettük egyik a más. Az uram nagyon jó ember vót s megvett a jóságával, oda tudott húzni ingemet magához. 1969 májusában megesküdtünk s minnyá, egy hétre rea lett házunk es. Nekünk kijött négyezer lej a lakadalomból s még kértünk kölcsön anyósoméktól kétezeret, s abból ezt a házat megvettük. Még nem vót béfejezve, de úgy es én egy hétre ide kötöztem. Nem ültem sem anyámnál, sem anyósomnál. Az uram járt munkára, én lejöttem ide, de nem vót a világon semmink, de semmink. Az emberem egy hónapra kapott négyszáz lejt. Abból csináltgattuk a házat es, abból vitt vissza es. Hogy Klári mit eszik, azt nem tudjuk! Nyóc tyúkot kaptam a lakadalomba', az a nyóc tyúk jól tojt. Minden nap tojást vittem a mezőre. Minden nap azt ettem, úgy megutáltam, hogy osztán lehet húsz évig se bírtam megenni. Örökké krumplics tojás! Akkor nyáron imá terhes es vótam, a mezőre es kellett járjak, a házat es kellett csináljuk, erőst elhítványodtam. Nem kívánom, hogy még egyszer olyan sován legyek, s azt se kívánom, hogy én még egyszer ifjú legyek. Nagyon sok kén vót az én ifjúságomba'. Míg leján vótam, szóga vótam, mikor férjhez mentem, sokat kénlődtünk a nagy szegénység miatt. Nem vót semmi segítségünk. Anyám es szegény vót, anyósomék gazdagok vótak, mamáig es gazdagok, de ha nem segítettek semmit, mit csináljunk?

Amikor huszonöt éves vótam, felkerestem édesapámat. Valahogy kileltem, hogy a testvére tőlünk tíz kilométerre lakik, tanyitóné s az embere román pap. A háziknál dolgozott egy üdeig az unokatestvérem, Dani. Gondolkodtam, hogy tudjak én bémenni abba a családba? Hogy mondjam meg nekik, hogy én az asszon testvéri- nek a gyermeke vagyok? Mondottam a vérémnek:

– Dani, ne, mit akarok! Kileltem, hogy a tanyitóné testvére az én édesapámnak. Jere el velem, vigyél el hezzik! Úgy akarok, hogy apámnak a címit megkapjam, hogy felkereshessem.

A vérém eljött velem, s úgy mutatott bé a tanyitónénak, hogy az asszonya vagyok. Így bé tudtam menni az életjkebe nyugodalomban. Mikor odamentünk, megkérdezte a tanyitóné Danitól:

– Mi járásban vagytok? – De románul mondta, met románok vótak.

– Béjöttünk, hogy egy kicsit járjuk meg kendteket, jól vannak-e, miféle.

Nem vót honn a pap. Az asszonval jól beszédbe állottunk, mondtuk, hogy neked van egy tesvéred, min' csak tanár, nálunk a faluba tanyított. Te tudod ezt?

– Igen!

– Tudod-e mit beszél a világ? Hogy neki van ott egy leánya maradvá. Te tudod ezt?

– Nem tudom, de semmi baj! Ilyen még máshol es történt. Szeretném egyszer meglátni azt a lejánkát!

Azt mondta neki Dani:

– Ő imá nem lejánka, hanem asszony!

– Nagyon szeretném meglátni azt az asszont!

– Igen? Biztosan szeretné meglátni?

– Igen.

Akkor azt mondta az én vérém:

– Itt áll előttd, ez a testvéred lejánkája!

Akkor a tanyitóné megsírt maga előtt, megnezte a hajamat – nekem nagy, hosszú veres hajam vót –, s azt mondta:

– A haja a Györgyié – édesapám neve Györgyi vót –, a szeme a Györgyié, a szemődöke a Györgyié. Erőst formázod apádot.

Kértem, hogy adja ide édesapám címét. Megmondtam neki, én nem akarom, hogy a felesége kilelje, hogy van egy gyermeke. Nem akarok semmi rosszat tenni neki, nem akarok semmit kérni tőle,

csak szeretném, hogy megláthassam! Azt mondta erre az asszon, hogy nem tudja a testvére címét. Azután gyakran lejártam, hogy megvan-e a cím, de ő örökké csak azt mondotta, nem tudja s nem kapta meg. Egy évig tartott ez így, amíg ők biztosak nem lettek, hogy én apámtól semmit se fogok kérni s akkor ideadták a címet.

Másnap én má el vótam indulva a vonatval apámhoz. Nagyvárad mellett, Beiusban lakott. Nagyváradig kellett menjek vonatval, s onnat kellett vegyem a buszt. Az én emberem, akkoriban Aradon dolgozott. Gondoltam őt es megjárom, elébb kimenyek Aradra, s azután az emberemvel együtt elmenyünk apámat megüsmerni. Izidor nem tudott velem eljönni, met erőst sok munkája vót. Ő egy olyan nagyobb vót, nem hagyhatta ott a dógát. Azt mondta:

– Klári! Én most nem mehetek el a munkából. Magad menj el egyedül, keresd meg apádot, met ezt te kicsike korodtól várod, minden álmod ez vót, hogy bár még egyszer meglásd. Menj eléféle, meg ne térj, ameddig meg nem kapod!

Az uram jól megbízottatott s én elindultam Aradról a vonatval. Erőst félttem, de gondoltam, ha apám a kórháznál dolgozik, akkor én biztos valahogy be tudok menni hozzá. Teszem majd magamot, hogy elestem, s vigyenek bé a kórházba. Minden bolondság által ment a fejemen, csak hogy tudjam őt meglátni. Attól is félttem, hogy nem lesz a munkahelyén. Feltettem magamban, hogy semmiképp vissza nem térek, amíg meg nem láttam! Olyan erőst kezdtem félni, hogy kénomba' az úton mindenkinek kimeséltem, hogy én hova vagyok elindulva. Elébbszer egy öregebb rend asszonkának beszéltem el. Azt mondta, hogy ő eddig még csak könyvekben olvasta, hogy vannak elyenyek. Egy más állomásban felült egy fiatal asszon egy kisgyermekvel. Üsmerték egymást az asszonyok. Mondta az öregasszon:

– Tudod-e, hogy ez az fejrénp hova menyen?

– Nem!

– Most huszonöt éves, keresi az apját, hogy meglássa, met kicsike korától nem látta. Az apja Beiusban lakik es Doctor Petru Grozán dolgozik, ő a kórháznak a legnagyobb kontabilja.

Látták, hogy milyen erőst félek, hogy rizeg a kezem, a lábaim es rizegtek. Azt mondta nekem a menyecske:

– Ne búsulj semmit! Az én emberem a rendőrségnél dolgozik, barátai vannak Beiusban. Leadok neked egy nevet, keresd meg, az az ember téged meg fog segíteni, hogy megtalálkozz apáddal.

Na, jó! Akkor imá bizodalomba' vótam. Megérkeztünk Doctor Petru Grozába, de az éfjú asszon onnat még kellett menjen tovább egy faluba, várta a sógorát, hogy együtt menjenek haza. Ő mit gondolt, mit nem, amikor megjött a sógora, azt mondta neki:

– Megkérlek szépen, ezt az asszont vidd el a hotyilhoz! Ő egy moldovai asszon, s nem üsmer itt senkit, ha nem kapna helyet a hotyilnál, vegyük s vigyük el hezzánk, reggel majd visszahozzuk, én itt megvárlak.

Az ember el es kísért a hotyilhoz, kaptam es helyet. Amíg én az embervel elmentem a hotyilba, asszon bément a rendőrségre, megmondta nekik, hogy hol vagyok, ki vagyok es mit akarok. Ügyeljenek reám, nehogy történjék velem valami baj! Mikor a sógora visszament, akkor a rendőrségről kiküldtek vele egy civil rendőrt hezzám. Alig vót annyi üdöm, hogy lemosakodjam. Az úton erőst elszennyült a gunyám es, elszennyültem magam es. Ugye három nap s három éjenn csak úton vótam, met Móduvától Nagyvárad erőst messze van. Abban az üdőben nem úgy kapcsolódtak a vonatok, mint most. Gondoltam, egy kicsit eszem s elmenyek a városba, egy kicsit járjam meg magamot s leljem ki, hogy hol van a kórház. Másnap aztán fogjak neki az én „akciómnak”. Nem tót el több üdő tizenöt-húsz percnél, verik az ajtómat. Ki keres, mikor ingemet ott senki nem üsmer? Kinyitottam az ajtót, há, ott állt az az ember, aki ingemet idehozott s mellette egy másik. Azt gondoltam elébbszer,

hogy apámat hozta. Az ember kivette a zsebiből a legitimáciát, megmutította, hogy ő civil rendőr. Azt mondta:

– Eljöttem, hogy megsegítsek abban, amiért jöttél.

– Én akarom, hogy segíts, de úgy segíts, hogy senki ne lelje ki, hogy én mi vagyok, s ki vagyok az apámnak. Nem akarok bánatot okozni az életjibe.

– Ne félj, én úgy segítek rajtad, hogy senki nem tudja meg. Én apádat üsmerem, sokszor találkoztunk a gyülekezésbe'. – Ezután a rendőr kikérdezett ingemet, hogy a falunkban apám kinél lakott, mi a neve anyámnak? Én megmondtam neki mindent, amit tudtam anyámtól. Ezután a rendőr telefont adott a kórházhoz s megkérdezte, hogy apám ott van-e a munkahelyin? Ott vót. A rendőr megizente neki, hogy tíz perc múlva legyen a rendőrségen. Nekem azt mondta, hogy ő most elmenyen vissza a rendőrségre, s mikor ad telefont, akkor menjek oda én es. Úgy es lett, hamarosan jöttek a hotyelisták:

– Maga kell menjen a rendőrségre! – Mentem es gyorsan, hamar megkaptam az állomás mellett, met ez a Doctor Petru Groza egy kicsike városka vót. Bémentem, hát már az egész rendőrség tudta, hogy minek menek. Az egész világ tudta, hogy miféle találkozás lesz ott! Ingemet szépen vezetgettek: Jöjjön ide, menjen tova! Bévittek egy nagy szobába s leültettek egy nagy asztal mellé. Ott imá ült három ember, kettő az asztalnak a két végibe, az egyik felibe egy s a negyedik én vótam. Vót köztik egy öregebb rend ember, fehér feje vót, én mind azt vigyáztam, azt gondoltam, hogy ő az apám. Észrevette, hogy én mind csak hozzá nezek. Számát vette, hogy én biztos azt gondolom, ő az apám. Intett nekem a mutitóújjával, hogy nem ő az. Kérdi a rendőr apámat.

– Hol születettél? – Apám felelt neki, itt s itt.

– Hol dolgoztál ifjú korodban?

– Itt s itt. – Magyarfalut es mondta.

– Tanár vótál?

– Igen.

– Gyurka Demeterre emlékszel-e?

– Igen, nála laktam.

– Csernik Rózsit üsmerted-e?

– Állj meg, hogy gondolkozzam meg! – Akkor apám orcája kipirosodott, szegén annyira meg vót ijedve, hogy egész testyibe' reszketni fogott. Úgy gondolta, hogy most imá neki vége van, met a felesége ki fogja lelteni a titkát. A két kezit felkapcsolta a fejire, várta, hogy ebből most mi lesz? Megint mondta a rendőrnek:

– Állj meg, gondolkozzam meg egy kicsit!

Táj- és idegen szavak

bitang – törvénytelen gyermek

csokány – kalapács

elkárít – tönkretesz

esent – ismét, megint, újra

gunya – ruha, öltözék

hotyil – hotel, szálloda

iutt – ivott

kontabil – könyvelő

legitimácia – igazolvány

megjár valakit – meglátogat

megkap – megtalál

nagyobb – vezető, felettes, rangos

pakét – csomag

rizeg – reszket

valakinek az életje – otthona, háza, portája

Bogdán Klára falusi gyermekekkel.
Magyarfalú, 1984 húsvét – fotó: Csoma Gergely

A rendőr megkérdezte tőlem:

– Nincs valami fényképed vagy írásod róla?

Akkor én kivettem azt a két levelet a táskámból, amit édesapám küldött anyámnak s odaadtam. Ő hangosan olvasni kezdte, mind kacagni fogtak az emberek, mert a levélben benne vót apám neve es, fel vót írva az esztendő es, hogy mikor írta. Apám hallgatott.

– Hagyd csak el Györgyi, én minnyá olvasok neked valamit, s te minnyá emlékezni fogsz arra az asszonra!

A rendőr felolvasta azt es, amit apám rólam írt vót anyámnak. Édesapámnak akkor kezdtek hullani a könyvei s csak azt mondta csendesesen: – Emlékszem.

Akkor a rendőr reám mutitott:

– Tudod kicsuda ez a leján? Ő az a küslejánka a levedlből.

Apám felköt és megcsókolt, mind a ketten sírni fogtunk erőst. Azt mondta édesapám:

– Tudom, hogy ő az enyim s kéne segítsem, s kellett lenne segítsen kicsike korától. Én felnöveltem lenne, kértem miután a kataságtól leszereltem, de az anyja nem adta ide.

Utóján nagyon szépen megköszönte a rendőrségnek, hogy segítettek nekem. Eljött velem a hotyilhoz, elmentünk egy restaurantba, ettünk, sokat beszélgettünk, mesélt nekem a fiatalságjáról. Akart nekem pénzt adni, de én nem akartam elfogadni. Nem azért, hogy nekem sok vót, hanem azért, met nem akartam, hogy azt gondolja, a pénziétt kerestem fel! Megígérte, hogy el fog jöni hezzám. Utána biztos meggondolkozott, hogy még él anyám, s hátha kilelődzik, hogy ő kicsuda. Így osztán nem keresett fel sohase. Imá meghalt ő es, Isten nyugosztalja!

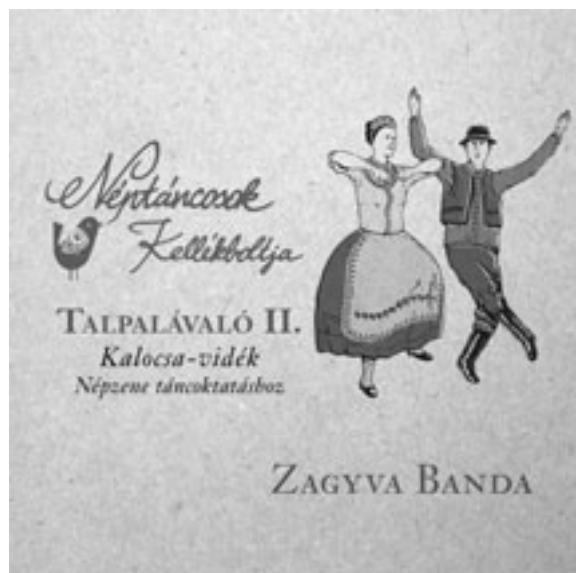
Lejegyezte: Kóka Rozália

Talpalávaló CD-sorozat

A Néptáncosok kellekoltja 2009 óta már több hiánypótló szakmai kiadványt jelentetett meg, amelyet a néptáncmozgalom különböző résztvevői (táncpedagógusok, táncházba járók, táncos övönénik) nagy örömmel fogadtak és forgatnak azóta is. Első kiadványunkat, a Mezőségi páros táncok dvd-t Budainé Balatoni Katalin Így tedd rá! című módszertani könyve, majd a tavalyi évben Ónodi Béla szerkesztésében a Molnár-technika dvd követte.

Mára már elröngyölödtek a mindenki által használt szakmai házas kis lila mag-nókazetták, amelyek oly sok éven keresztül szolgálták a mozgalmat, ezért úgy gondoltuk, eljött az ideje, hogy újabb hangzóanyagok lássanak napvilágot. 2012-ben egy CD-sorozatot indítunk Talpalávaló – népzene táncoktatáshoz címmel, amelyet reményeink szerint minden néptáncpedagógus szeretettel fogad majd. Elsősorban olyan tájegységek, aldialektusok tánczenéit szeretnénk megjelentetni, amelyek nehezen hozzáférhetőek, forgalomban még/már nem kaphatók, viszont a nagy tömegeket megmozgató alapfokú művészeti oktatásban dolgozók számára nélkülözhetetlenek. Idén márciusban két lemez jelenik meg egyszerre: Sárköz-Bogyiszló és Kalocsa-vidék. A zenei anyagot a kedvelt, ma már az országban sokfelé muzsikáló, fiatal és nagyszerű Zagyva Banda (Boda Gellért és Szabó András vezetésével) válogatta össze és muzsikálta fel, kiegészítve Csurai Attila tamburással. Fontos szempont volt, hogy a lehető legtöbb dallam énekelve, férfi és női hanggal szerepeljen a felvételen, hiszen az oktatás során így lehet a leghatékonyabban, a legtöbb népdalt megtanítani a ma már szöveget nehezen tanuló gyerekeknek. Liska Veronika tiszta énekhangja és Kádár Ignác férfias jókedve sugárzik a felvételekről, amely remélhetően minden gyereket dalra fakaszt majd tánc közben. A dalszövegek – kiegészítve a felvételen nem hallható további változatokkal – letölthető formában megtalálhatók a www.neptanckellek.hu oldalon. További előnye még a lemeznek, hogy a kísérő hangszerek egy-egy dallam erejéig szóló szerepben is hallhatók, amely a hangszerek ismertetésekor és felismertetésében hasznos lehet a tanítás során. A különböző tánc típusok külön trackeket kaptak, tempójuk gyorsuló, az eredetivel megegyező metrumszámok között mozog. Kivétel a sárközi verbunk, amely egy lassabb (120-130-as metrumú) tanuló tempóban, illetve az eredeti tempójában (140-150) került a lemezre. A két ugrós tánc, a kalocsai mars és a sárközi cinege két trackben, de egyben is lejátszható verzióban szerepel a korongokon. A felvételeket és az utómunkát a népzeneészek körében is ismert Dióssy Ákos hangmérnöknek (Citysound Stúdió) köszönhetjük. A lemezek ára 2500 Ft.

A Talpalávaló sorozat következő lemezei előkészületben: Galga mente, Szatmár-Nyírség.

1. Csonka Ferenc és zenekara: Al-dunai bukovinai székely dallamok Hertelenyfalváról (Vojlovica, Vajdaság)
2. Kosztolányi Veronika (ének): Hideg sincsen... (Andrásfalva, Bukovina)
3. Sutyomba zenekar: Bukovinai dallamok
4. Kosztolányi Veronika (ének): Ne búsuljon... (Józseffalva, Bukovina)
5. Bagi Bálint (furulya): Lassú és sebes magyaros (Hidegség, Gyimes)
6. Csevergő Énekegyüttes: Bukovinai menyasszony-búcsúztató
7. Márványos Tamburazenekar: Csárdás és friss (Kiskunhalas)
8. Jankov Gyöngyvér (ének, bolgár tambura): Devojčice, devojčice
9. Konkoly Borbála (ének): Fekete holló (Szék)
10. Tallabille együttes: Azt hittem, hogy nem kellek katonának (Alföld)
11. Nyéky Emese (furulya), Szlama László (koboz): Öreges kezes és vert kezes (Klézse, Moldva)
12. Dömény Krisztián (citera), Zsíkó Zoltán (ének): Elveszett hat ökröm (Somogy megye)
13. Nagy Gábor (duda): Nógrádi dudások
14. Rendes zenekar, Virtus Énekegyüttes: „Jánysirató” (Felsőtárkány)
15. Csenki Zalán (koboz): Vert kezes (Klézse, Moldva)
16. Harmadik zenekar: Csárdás, asztali hallgató, mulató és szökő (Kis-Küküllő mente)
17. Kubinyi Júlia (ének): Szépen veri az eső a virágot (Magyarszovát)
18. Dobroda zenekar: Csárdás és szapora (Kalotaszeg)

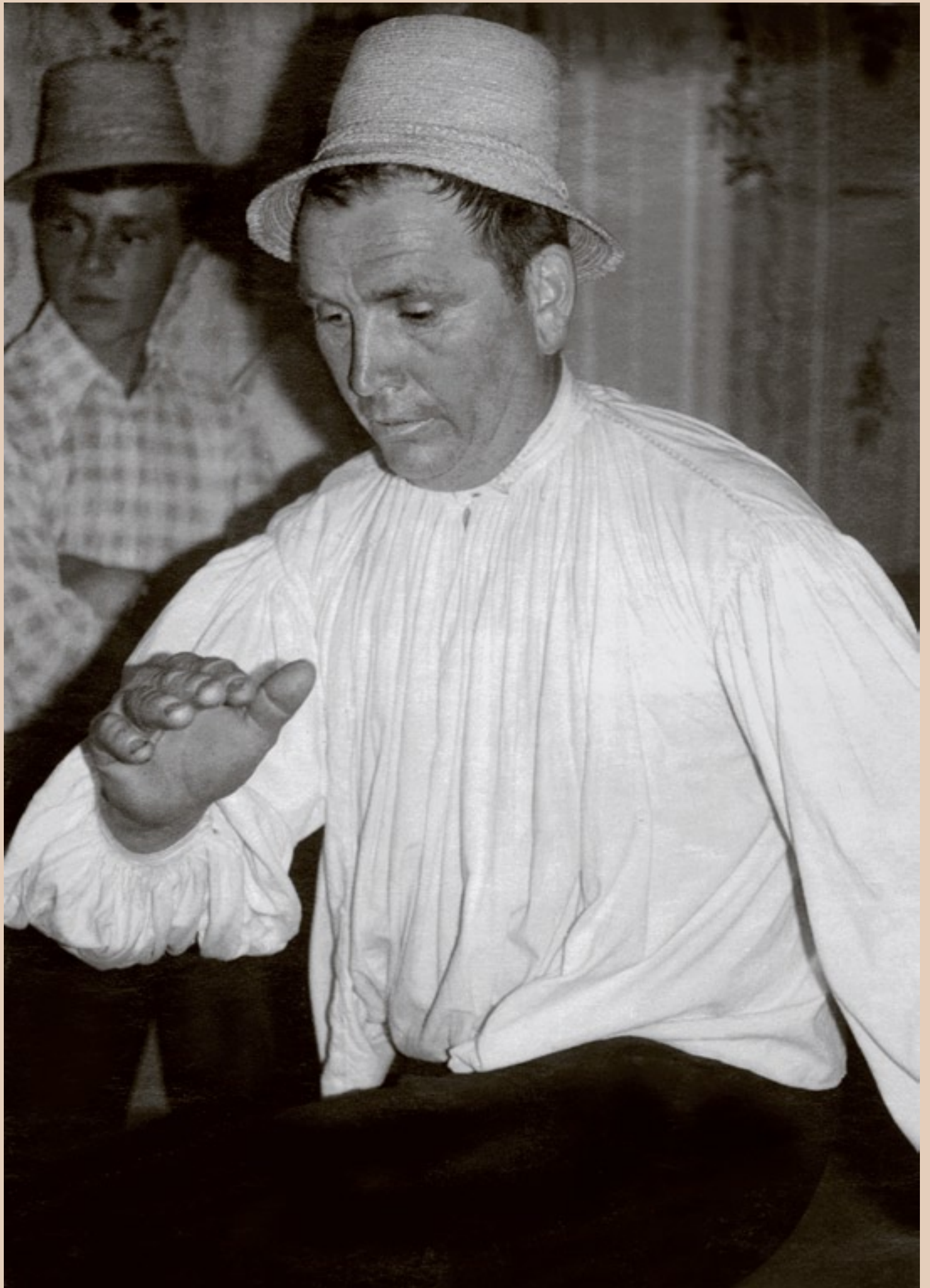

Nemes Zoltán 'mettor' fotográfiái elé

Ha a széki embernek nem volt módja széltében terjeszkedni, felfelé türemkedett. A Kapus-tetőn belül. Otthon. Büszkén hordott viselete, emberi tartása, ősi szokás szerinti cselekedetei előnyére voltak. Igaz, akkoriban csak a Kapus-tetőn belül. Otthon. Ezért, aki tudott róluk, látogatta, olykor fényképezte is őket. És nem csak tele filmtekercsekkel érkezett haza, sok mást is kapott útravalóul. Önzetlen szeretetet, a példásan működő rendből leckét, vastag falú pohárból gyöngyöző jókedv-cseppeket... S a ház kulcsát. Ismeretlenül! Ezen el is csodálkozott kissé. A vendéglátónak hajnalban vállra kellett vennie a kincskereső ást, csákányt, lapátot, a Nagyutcán már várta a poros „duba” (munkásokat szállító deszkabódés teherautó), menni kellett a „sán-térre” (építőtelepre). Pénz kell a sok szép ruhára, kelengyére, a nagyobbik lány már a konfirmándusok padján ül a templomban, Szent Bertalani úrvacsoraosztást követő estétől a nagyok táncán a helye. Előnyük a „Kapuson túl” hátrányukra vált, az esti hazatérésig szóltanul túrték a többség csúfolódását, akik nem csodálták, inkább irigyelték tőlük az egységben megtestesülő hangyaszorgalmukat. A derék férfiak a tikkasztó hőségben is begombolt ingujjal, kéklájbival a hátukon, széki kalappal a fejükön dolgoztak, mondván, gyenge az a juh, amelyik nem bírja a gyapját... Hazaérkezvén, dologidőben, ami a kapálástól az őszi betakarításig tartott, cédula várta őket a konyhaasztalon, amelyen az asszony távirati stílusban fogalmazott üzenete állt: „A Berekhátra mentünk kapálni.” Mi tagadás, néha az is megesett, többnyire előleg vagy fizetésosztás napján, hogy kapálás helyett a férfiakat is „írásra” csábította a papíros üresen maradt hátulja: „A kocsmába mentiünk inni!...” Olyankor a serény asszonyok egyre gyakrabban fordultak a hegy felé, hiába, azon egy teremtet lélek sem látszott lefelé ereszkedni. Akkor még nem dúlt bennük a méreg, csak a töprengés emésztette őket, vajon nem omlott-e urukra a kiásott sánccal, nem borult-e fel velük az a rozoga duba? Aggodalmuk csak a kapun belül, a már vörösen izzó napkoronggal együtt kezdett hanyatlani, amikor az ember üres elemózsiás táskájába botlottak, oda, a tornác kövére volt ledobva, naptól felforrósodott füstölt szalonna- és csípős hagymaszagot árasztva. „Aki tempózni akar, annak néha fel is kell ugrani!” – hangzott koccintáskor a családi békeség irányába célzott férfiúi intelem. Az emlékek mindig vasárnapi köntösben kelnek útra, miként az a kislány a vidám kisfiú mellett az illatos mező virágszőnyegén. A hegyi esztenára, pásztorkodó apjukhoz tartanak, aki botjára támaszkodva kémleli őket, s ha megérkeznek, egy boglya finom mézes-kapros ordás palacsintát süt nekik. Olyat, hogy még a fotográfus is megnyalja utána mind a tíz ujját. Képzeltetlenségem utamról visszatérve, a csengettyűiket meg-megrázó nyáját és gondviselőiket magukra hagyva, Isten kasa lejtőin ereszkedvén lefelé, mormolom magam elé félhangosan, mint egy verssort: nem kell félteni azt a közösséget, mely önzetlenül ad, és sem köszönetet, sem hálát nem vár, hanem saját önbecsülésétől lesz erősebb, amikor ajándékoz a kevésből, amije van...

Széki Soós János

fotó: Nemes Zoltán 'mettor'

Szék, 1970-es évek – fotó: Nemes Zoltán 'mettor' (www.nemesfoto.gportal.hu)

Kitüntetések 2012. március 15-én

Kossuth Nagydíj: Csoóri Sándor Kossuth-díjas költő, író

Kossuth-díj:

*Sebő Ferenc Állami-díjas zeneszerző,
az LFZE Népzene Tanszékének egyetemi tanára*

Somogyi Győző Munkácsy Mihály-díjas festő- és grafikusművész

Harangozó Gyula-díj:

Borbély Beatrix táncművész

Füzesi Albert művészeti vezető, Maros Művészegyüttes

Gombai Szabolcs táncművész

József Attila-díj: Iancu Laura költő

Liszt Ferenc-díj: Borbély Mihály jazzművész

Szabolcsi Bence-díj

dr. Szalay Olga zenetörténész

Solymosi-Tari Emőke zenetörténész

Magyar Érdemrend Lovagkeresztje

dr. Pávai István néprajzkutató, zenetudós, a HH tárvezetője
Németh Ildikó táncművész, a Sajnovics János Általános Iskola és
Alapfokú Művészetoktatási Intézmény igazgatóhelyettese

Magyar Arany Érdemkereszt

dr. Juhász Zoltán népzene gyűjtő, az LFZE és az ÓNI tanára

Magyar Bronz Érdemkereszt

*Vámos László Harangozó Gyula-díjas táncművész,
a Duna Művészegyüttes tánckarvezetője*

V. „TÁLTOS VILÁG” Népmese és Népballada Előadói Találkozó

A találkozóra hazai és határon túl élő általános- és középiskolás, valamint felnőtt amatőr vers- és prózamondók jelentkezését várjuk népmese és népballada kategóriában.

A nevezés feltételei korosztályonként:

Általános iskolás korúak:

Egy magyar népmese / népballada előadása

Középiskolások és felnőtt korosztály:

Két magyar népmese / népballada előadása

Egy-egy mű hossza nem haladhatja meg a hat percet.
Egy intézményből kategóriánként öt tanuló jelentkezését fogadjuk el.

A találkozóra 2012. szeptember 29-én, szombaton kerül sor a Fővárosi Művelődési Házban.

Beküldési határidő: 2012. szeptember 14.

További részletek és letölthető jelentkezési lap:
www.fnhnet.hu

„TEDD KI A PONTOT!”

XV. Nemzetközi Legényesverseny
2012. május 5. Budapesti Művelődési Központ

A versennyel a rendezőség segítséget kíván nyújtani a legényes tánc minél magasabb színvonalú elsajátításához és továbbéléséhez. Az évenként megrendezett versenyen a Kárpát-medence kiváló legényes táncosainak anyagából válogatunk.

Az idei évben a kötelező táncok versenye: Nyisztor György méhkeréki táncos ardelenescu és münințelu folyamata, Martin György gyűjtéseiből készült hangos- és némafilmről kijelölve. Szabad táncok versenye: a versenyző szabadon építhet (legfeljebb 2 perces időtartamban) Nyisztor György ardelenescu és münințelu táncából a táncfolyamatok építkezési elveinek megfelelő újraalkotással.

A versenyre a 18. életévüket 2012. Szent György-napjával bezárólag betöltött férfiak jelentkezhetnek.

Nevezési határidő: 2012. április 6.

Nevezési díj: 3 000 Ft

A táncosokat öttagú szakmai bizottság értékeli. Tervezett díjak: „2012. év kiváló ardelenescu és münințelu táncosa” (fődíj), „Nyisztor György ardelenescu és münințelu táncának hiteles előadója”, „Nyisztor György ardelenescu és münințelu táncának egyéni megformálója”, „Nyisztor György ardelenescu és münințelu táncának újraalkotója”. Kiosztásra kerülnek még további különdíjak és a közönségdíj. A zsűri – a fődíj kivételével – az egyes kategóriákban több táncosnak is odaítélheti a díjat.

További információ és letölthető nevezési lap:
www.bmknet.hu

MAGTÁR

FÁBIÁN GYULA ANDRÁS

ÖSSZEGYÚRT LEVELEK

MARTONVÁSÁRI ÓDA

*Itt ülök a tóparton a parkban.
Szememben a szárnyszegett sötétség,
a fülemben csörömpölő zaj van.
Pedig szívnam magamba, mint imát,
Mint egy fenséges szimfóniát,
Mint csókok pázsit-puhaságát hajdan.*

A titkos sziget mögött traktorok
zörögnek. Munka van nélküled is,
csak béke nincsen. Szívembe feldúlt
szél kapott; bezárok minden, minden
kastélyablakot, amit még Beethoven
nyitva hagyott egy könnyű, nyári ingben...

UTOLSÓ SMS

Köszönöm az arcod,
a porcelánholdat.
A csendet.
Köszönöm adakozó,

törékeny kezedből azt,
ami nem lett.

Köszönöm a daráló élet
józan folytatását,
a simogató, furcsa átkokat,
a betűkbe bűvó áldást...

Ha eljön az Isten
és Szodomák dőlnek össze;
Én elmentem szavaidat,
egy csillagban:

örökre.

MARIANNA-ÁROK

Kereslek képtelen
városokban ugrálva,
értelmezhetetlen
arcvonalak között,

ködkazlak mélyein,
fölvavart hómezőkön...
A nekünk jutott beton
parkolók kiüresedtek,

a bujdosás tenger és
utcaszél között
véget ért. Sziszegő
fagyokban százezer

apró kínai szakács
lúktet a szemem előtt.
Lelkem még előnti a láz:
Félek az elszokástól...

Hiányzik egy falat a
szádból, egy szó a kezedből.
Hiányoznak a partok.
Félek, elérhetetlen titkú

óceán lett az arcod...

ÜZENET A FALON (távolai haikuk m-nek)

álmok falára
ismerősnek jelöltél
ismeretlenül

jöttél hívatlan
s valahogy itt maradtál
szökésben állva

támasznak hűtlen
a cifra valaholból
mindig üzenve

mentél a halál
szemét lefogni egykor
jövőt hazudni

az elveszettnek
a füstöt kezeidbe
fogtad csokorba

színlelt szenvedés
küldetésed e játék
óva figyellek

évtizedeken
átnyúlva igazítom
a hajad fűvét

a kertben *nem kell*
a kép sem minden itt van
őrzöm a rajzát

csobban a hangod
városunk lemerült már
kiszáradással

oltja a szomjat
az érzés hogy szeretlek
ez *más minőség*

az örök homok
ilyen a szaharában
begörbült ujjal

szedném fel apró
gyémántjait - *minek* szál
egyedül vagyok

a sokaságban
megvakultan is foglya
a fénynek - *látlak*

nincs többé válás
a léted száraz szemmel
őröl homokká

jöttél hívatlan
s valahogy itt maradtál
szökésben *állva*

támasznak *hűtlen*
a cifra valaholból
mindig üzenve

álmok falára
ismerősnek jelöltél
ismeretlenül

VÁROSLIGETI RAJZOK

Kopott betonteknő partján
guggolnak a térdig érő
sárga víz felett,

szemben a padok foglyaival
ünneplő kőtornyok,
kastély-ékszerek.

S míg lent a műanyag hamis
foncsorába bújt izzadó
élők loholnak

Ormukon fuvoláznak a
márványbőrű holtak,
az antik istenek.

*

Mint kócos asszonyok
haja, ha kibomlik,
omlik a szürke éj
a parkra le

Egy lompos faun megáll,
figyel. Nyögéseket
hall, mintha

valakinek sírni kellene.

(vagy ürítkeznek épp...)
S meg is lepi a szőrös,
kis koboldot,

ki istenét káromolva
egy szellentést az estében
eloldott...

*

Holnap *Húsvét*.
És ezt az ünnepet
még kívárja...

elhajítja flakonját,
s az összerótt papírt,
egy rongyos árva.

Megváltották - hallotta
valahol - *valaki* föltámadt -
mikor is...?

Bénán gubbaszt a sorsa
trapézán, mint a bolhák.
Mintha ő lenne *Júdás*

és Jézus is.

MENYEGZŐ

Spányolországi hiedelmek és szokások – IV.

A régi spanyol társadalomban elterjedt gyakorlat volt, hogy a menyegző időpontjául bizonyos nagy ünnepek, – mint a farsang, húsvét, menybemenetel, úrnapija, Szent Jakab, mindenszentek, karácsony, Szent János, Szent Péter, Szent Mihály, Szent György – előestéjét választották. Galíciában gyakran házasodtak az adventi időszakban. Természetesen fontos szempont volt az is, hogy a lakodalom időpontja ne essen egybe a nagy mezőgazdasági munkák idejével. Keddi napon és a hónap 13. napján nem kötöttek házasságot, mivel ezeket balszerencsét hozó napoknak tartották.

A lakodalomba való meghívást vagy maguk a fiatalok, esetleg a szüleik, vagy a már kijelölt násznagyok végezték. A házasságkötést megelőző nap estéjét a menyasszony és a vőlegény általában barátaival töltötte. Búcsúztató dalokat énekeltek, ettek-ittak. Extremadura falvaiban ezek a baráti társaságok együtt mentek a helyi mészárszékre, hogy a lakodalmi ebédrevaló állatokat levágassák, és közben kint táncolva és énekelve múltaták az időt. La Manchában a meghívottak az előestén „ágnézőbe” mentek a házasulandók házába. A szülők általában meg is áldották a leendő hitvesi ágyat. Volt olyan falu, ahol a házasságkötést megelőző nap felültették a menyasszonyt, a vőlegényt és a násznagyot egy szekérre, s körbejárták a falut. Minden kocsmánál megálltak és ittak a násznagy kontójára.

A hagyományos lakodalom fontos része volt a szülői áldás. Már lakodalmi ruhában, mielőtt indultak volna a templomba, a házasulandók letérdeltek édesapjuk előtt, aki megáldotta őket. Extremadurában az édesanya áldotta meg a menyasszonyt. Ez alatt fehér kendőt terítettek a lány vállára. Az anya keresztet rajzolt a lány fejére, és minden kereszt után babér vagy egyéb gyógyfüveket szórt rá, valószínűleg termékenység rítus maradványaként. Közben lánypajtásai búcsúztató énekeket énekeltek.

Érdekes, házasságkötést megelőző szokás volt Andalúzia egyes falvaiban, hogy a fiatalokat a lakodalom előtt nyolc napra bezárták egy házba, hogy „szokják egymást”. Az viszont az egész Ibériai-félszigeten elterjedt gyakorlat volt, hogy a menyasszony egy tucát tojást vitt adományként egy közeli klárisza kolostorba, hogy menyegzője napján ne essen az eső, mert azt rossz előjelnek tartották.

Régebben, egészen a XIX. század végéig, a menyasszony ruhájának színe a fekete volt. Minden vidéken pontosan elő volt

írva, milyen ruhadarabokat kell viselniük a házasságkötés napján. Andalúziában a nők számára kötelező viselet volt a „mantilla” (hímzett kendő).

Menyasszony és vőlegény külön-külön mentek a templomhoz, családtagjaik, barátaik kíséretében. Sevilleben kora reggel együtt mentek győzni, majd a vőlegény a lányos háznál ebédelt és onnan mentek újra a templomba. Andalúziában a vőlegénynél összesereglett vendégek egy idő után elindultak a lányos házhoz, hogy megkeressék a menyasszonyt. Kint várakoztak a ház előtt, csak a nászasszony vagy násznagy ment be a menyasszonyért. A lakodalmi menet is szigorúan szabályozva volt, a haladás sorrendje azonban falként eltért. Vagy a férfiak, vagy az asszonyok mentek elől, esetleg a templomból jövet megfordult ez a sorrend. A menet vonulása közben a legények pisztolyaikkal durrogattak. Természetesen a falu

apraja-nagyja kiözönlött az utcára és méregette az elhaladó lakodalmi menetet, megjegyzéseket tettek a vendégekre, a ruhákra, stb. Az erkélyekről búzát vagy más magokat szórtak az elhaladó ifjú párra, s a hajdon lányok búzával tölték meg zsebüket, hogy soha ne legyen hiányuk kenyérben. León környékén azokat az utcákat, amerre a templom felé haladtak szalmával, virágokkal díszítették, szórták fel. A források azt is említik, hogy régebben a templom kapuja előtt, zöld ágakból készített sátor alatt történt maga a házasságkötés, és csak utána mentek be a templomba meghallgatni a misét. A szertartás során a vőlegény tizenhárom megáldott pénzérmét (las arras) csúsztatott a menyasszony kezébe, majd az vissza, ezzel szimbolizálták a leendő javakban való osztozást. Szokás volt, hogy a pár vállára terítettek egy kendőt, mely egyrészt egyességüket, másrészt a jármot, igát szimboli-

zálta. Fontos jelentőséget tulajdonítottak a templomban eltemetett családi halottaknak is. A menyasszony gyertyákat gyűjtött értük, imádkozott a sírjuknál, többször áthaladt sírkövkön és ott kapta az első jókívánságokat is. Hiedelmviláguk szerint a megholt elődök hatékonyan tudtak közbenjárni a termékenységetért.

Sokféle dologból igyekeztek jóslni az új pár eljövendő életére: például az aznapi időjárásból, vagy ha jobb lábbal léptek be a templomba, szerencsések lesznek, ellenben ha ballal, az nem sok jót jelentett. Aggódva figyelték a szertartás során meggyújtott gyertyákat, hiszen, ha valamelyik elaludt, az halált jelentett. Ugyancsak rossz előjelnek számított, ha a lakodalmas menet vonulása során egy félszeművel találkoztak.

León környékén, mikor a templomból jövet visszaértek a menyasszony házához, a menyasszony és nyoszolyóasszonya két, zöld ágakkal, virágokkal feldíszített trónra ült az udvaron. Az édesapja búzáat hintett rá ezekkel a szavakkal: „Ez a házasság olyan termékeny legyen, mint amilyen termékeny ez a búza!”. Ezután a vendégek lábuk elé helyezték a hozott ajándékokat. Bizonyos helyeken a fiatal pár egy fát is ültetett közösen. Máshol az élet szimbólumának tartott tojással dobálták meg őket. Kasztília és León falvaiban a templomi szertartás végeztével a fiatalok versenyt futottak a közeli, falun kívül épült kis kápolnához. A fiatal pár közös futása jelképezte az első közös tevékenység-

güket, hogy most már egy új társadalmi állapotba léptek. Majd az új asszony a férje körül kezdett egyre gyorsabban futni, kergetődni, a férfi pedig próbálta elkapni és megcsókolni, mindezt a többiek lelkes és hangos biztatása közepette. Voltak falvak, ahol a futás után ott helyben, a mezőn lakmároztak és a lakodalmas nagy kalácsot is ott fogyasztották el együtt.

Az ételek elkészítésének is megvolt a maga pontos ideje és menete, például a kenyeret és a kalácsokat három nappal előtte dagasztották együtt a már férjes asszonyok, a következő nap pedig a vérszerinti nagybácsik és a vőlegény egy-két barátja dolgozták fel a levágott állatokat. A férfiak általában négy-öt birkát vágtak le egy lakodalomra. A gyomor kimosása és a hurka elkészítése viszont ismét női feladat volt. Minden házasság meghívott vitt egy-egy kakast vagy tyúkot ajándékba. A szomszédok tojást adtak. A lakodalmat általában a lányos háznál ülték. A felszolgálást a fiatal barátok végezték, de mesélik, hogy régebben maga a fátyollal letakart arcú menyasszony szolgált fel. Az első fogást sok helyütt egy tányérba kapta az ifjú pár. A lakodalmas menü falvanként és a család vagyoni állapotától függően változott. Szokás volt, hogy az ifjú pár kapott egy lakodalmas kenyeret, amit a pap meg is áldott a templomban. Ezt a vendégsereggel együtt fogyasztották el, de legalább egy kis darabkát igyekeztek félretenni és megőrizni belőle, mert úgy tartották, amíg van a kenyérből, a béke is megmarad a házastársak között. Sok helyen a vőlegénynek egy madár formájú, a menyasszonynak pedig egy belül nyitott kalácsot adtak.

Az étkezések után, illetve között természetesen táncsal és mindenféle tréfás játé-

kal mulattak. Nagy múltra tekint vissza a menyasszony által járt „narancs-” vagy „alma-tánc”. A menyasszony egy pálcikára vagy villára tűzött gyümölcsdarabbal a kezében táncolt, és akik táncoltak vele, mind egy-egy pénzérmét vagy hajtüre tűzött papírpénzt szűrtak a kezében lévő gyümölcsbe. Gyakran az utcán, illetve a falut körbejárva is táncoltak, énekeltek.

De nem csak táncsal, hanem mindenféle, általában a már megengedett, sőt kötelező szexuális kapcsolatra utaló tréfákkal, játékokkal szórakoztak. Ezek alkalmanként elég merészek is lehetek, például élő egereket vagy madarakat szolgáltak fel a levestáliban, vagy a menyasszonynak hatalmas, hús nélküli csontot kínáltak. A fiatalok általában azon voltak, hogy minél hosszabb időre szétválasszák egymástól az ifjú párt. Mindaddig nem hagyták őket együtt lenni, míg a vőlegény nagyobb összeget meg nem fizetett nekik. Amikor a fiatal pár már nyugovóra tért volna, – amit szintén igyekeztek megakadályozni – akkor is különféle bosszantásokat eszeltek ki, például a lehető legmagasabbra vetették az ágyat, hogy létrán kelljen felmászniuk rá. Vagy úgy vetették meg az ágyat, hogy amint belefekszenek, leessenek róla. Az is megtörtént, hogy összevarrták az ágyneműket, vagy csicseriborsóval, sóval, esetleg bogáncssal szórták tele a hitvesi nyugóhelyet. Gyakran kolompokkal, kis harangokkal aggatták tele az ágyat, melyek hangos csörömpöléssel jelezték, ha valaki belefeküdt.

Általában azonban a vendégek távozása után a menyasszonyt édesanyja és a nyoszolyóasszony a hálószobába vezették, levetkőztették és lefektették.

Valter Linda

**Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás**

**Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY**

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől

telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042

E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, http://www.afolk.hu

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

Bukszabarát böjti babebed

– avagy esetem a zacskó lóbabbal

Őt kezdődik, hogy nem is igazán szeretem a babot! Barátnőmmel a Lehel Csarnokban sétálgattunk, amikor egyszer csak megszólított. A bab. Mindjárt kétféle: a természetes fehér és a barna óriás. Gondoltam magamban, „egy életem, egy halálom, ezt a babot kiprobálom!” – azzal vettem mindegyikből fél-fél kilót.

Ha már bab, legyen kövér: elhatároztam, hogy a nagyszeművel kezdem, és ezúttal nem a szokásos füstölt húsos babgulyást főzöm, hanem Szigeti Andor közreadott receptgyűjteményei alapján régi paraszti babételeket készítek, még hozzá a nagyböjtre való tekintettel hús nélkül, hónap vége lévén pedig minél olcsóbb hozzávalókból.

Előbb azonban következék egy kis „babtörténet”.

A bab (*Phaseolus vulgaris*), népies nevén *fuszulyka*, *paszuly*, *bi-valypaszuly* (Erdély), *csótányborsó*, *bikaborsó* (Felföld) az egyik legfontosabb táplálék növényünk. Országszerte évszázadok óta terem a veteményeskertekben vagy a szántóföldeken – főként köztes veteményként. A magyar bab szó eredetileg az Európában honos, ma takarmányként ismert lóbabot (*Vicia faba*) jelentette. Ezt az ősi fajtát a XVI. században Európába került közép- és dél-amerikai eredetű babfélék szorították ki a táplálkozásból. Magyarországon ezeket az új babfajtákat *törökbab* (1585), *kerti babborsó* (1604), *olasz bab* (1662) néven különböztették meg a nálunk honos ősi fajtától. Az első amerikai babot Purkirchner György pozsonyi orvos hozta be 1560 körül és mintegy másfélszáz évig növényi ritkaságnak, különleges, drága ételalapanyagnak számított. A XVII. század végétől viszont rohamléptekben vált a legszegényebb paraszti rétegek mindennapi táplálékává. A XIX. századig csak a szárazbabból készítették ételt, a zöldbab fogyasztása csak később terjedt el.

„Szemes” volta miatt a néphit a lencsével, mákkal együtt a bőségvarázslásra, rontáselhárításra alkalmas növényként tartja számon. Rontás elleni védelem céljából a házat, istállót szórták körül babbal. Főként karácsonykor, illetve újévkor kaptak szerepet a babból készült ételek; például azért fogyasztották, hogy „sok pénzünk legyen az újévben”. A húsvét és karácsony előtti böjtben is fontos szerepe volt a babételeknek. A karácsonyi tizenketted idején, illetve nagycsütörtökön viszont tilos volt a fogyasztása. Aki ezt megszegte, a hiedelem szerint kiütéses, fekélyes lett. Ez a tilalom antik gyökerekig vezethető vissza, lényege az ilyenkor a közelben levő halott etetésével magyarázható. Ennek az elképzelésnek a helyébe lépett

később a szem-kiütések analógiás kapcsolata. Áldozatjellegű szokás karácsony éjjelén házat meglátogató természetfeletti lényeknek szánt bab, vagy dió mennyezetre, szobasarkokba történő dobálása.

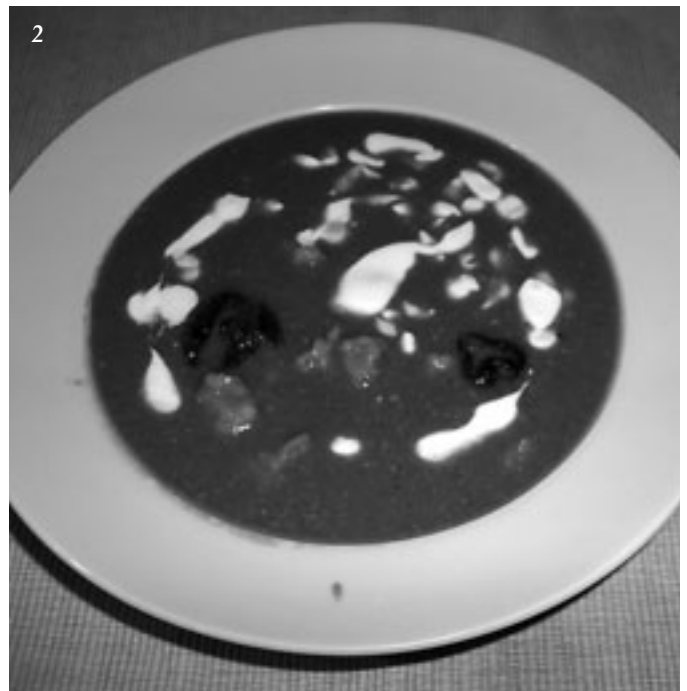
BABÉTELEK

A babból a parasztkonyha különböző sűrűségű ételeket készít, önállóan vagy hússal gazdagítva. Az egyes ételek összetétele, sűrűsége attól függött, hogy ünnepre vagy hétköznapra szánták, került-e bele hús, illetve, hogy milyen ételsorba illeszkedett az étel. A babból leggyakrabban leves készült (hússal vagy hús nélkül), amelyet habarással, rántással sűrítettek. Ritkább volt a főzelék, amit a leves-től megkülönböztetve például *sűrűbabnak* neveztek. Főzelékként a babot helyenként káposztával, répával is összefőzték. A bab elkészítésének gyakori régi formája volt a kásaételszerű feldolgozás, vagyis a sűrű pép készítése, amelyet a gabonakásák mintájára pép formájában, vagy darabokra szaggatva és tejjel, hagymás zsírral, túróval is fogyasztottak.

Most lássuk az általam kiprobált recepteket!

Mindegyik étel készítése a bab egy éjszakán át történő áztatásával kezdődik. (1. kép)

A következő lépés is közös: a beáztatott babot egy babérlevéllel, sóval ízesített vízben puhára főzzük. Ezután ágaznak el a különböző ételekkel kapcsolatos tennivalók.

ASZALT SZILVÁS BABLEVES

A megfőtt babot levéllel együtt használjuk fel. 15–20 dkg babhoz egy marék aszalt szilvát számítunk, amelyet a másfél-két liter vízben már puhára főtt babhoz adunk, és további 10 percig főzzük és egy kis cukorral, ecettel ízesítjük. Ekkor 1 dl tejjel és 1–2 kanál liszt keverékével behabarjuk és felforraljuk. A behabart levesbe még apró galuskákat is szaggathatunk, de ezzel már elég egy-két percet főzni az újraforrástól számítva. Az eredmény egy nagyon kellemes, nem túl nehéz, üdítő, de egyben laktató leves. (2. kép)

BABSALÁTA

Sokfelé készítik hagyományos böjti fogásként ezt az egyszerű ételt. A megfőtt babhoz karikára vágott hagymát keverünk és leöntjük forró ecetes-cukros salátalével, hogy ellepje. Én 15 dkg babhoz egy közepes fej hagymát használtam. Ez a saláta másnapra, jól behűtve igazán finom, a krumplisalátához hasonló ízhatású étel. (3. kép)

BABOS KÁPOSZTA

Ehhez sem kell túl sok minden, csak egy nagyobb fej hagyma, 30–40 dkg savanyú káposzta, 10–15 dkg bab, olaj, tejföl. Az ered-

mény egy finom, laktató egytálétel. Lássuk, hogyan készül! Az olajon üvegesre pároljuk a hagymát, ha úgy tartja kedvünk, egy csipetnyi pirospaprikával is megszórjuk. Ehhez adjuk az apróra vágott savanyú káposztát és a majdnem puha babot. Csak annyi vizet adunk hozzá, hogy le ne égjen, és tartaléklángon fél órát fedő alatt pároljuk. Fűszerezhetjük csomborral, tárkonnyal, de anélkül is jó. Már így is tálalható tejjel a tetején. Én még az egészet egy cseréptálba raktam és 20 percre betoltam a sütőbe. Így még jobban összeértek az ízek. Tejjel, jófajta kenyérral egyszerűen mennyei. (4–5. kép)

TÖRÖTT BAB, BABGÁNICA,

AVAGY A HAMISÍTOTT GESZTENYEPÜRÉ TITKA

Ez a legmacerásabb a kipróbált ételek közül, de csak azért, mert nem úgy készítettem, ahogyan a paraszti konyhában szokták. Az eredeti módszer szerint a puhára főtt babszemeket kevés levélvel együtt fakanállal összenyomják, kevés lisztet tesznek bele, az egészet összeforralják, kásaszerűen tálra terítve, tetejére pirított vöröshagymás zsírt locsolva tálalják. (Eredetileg leve berántva az első fogásként szolgált.) Én nem akartam, hogy a babszem héja a fogam közé akadjon, ezért a babot szitán áttörtem egy kis főzőlével együtt. A meleg, áttört babpüréhez kis lisztet adtam, összefőztem, hogy jó sűrű massza legyen belőle. Az eredmény egy gesztenyepüréhez teljesen hasonló küllemű és ízű massza lett. Már nem akartam tovább kísérletezni, de biztos vagyok benne, hogy megfelelően ízesítve és desszertnek elkészítve senki nem vette volna észre a csalást. Na, szóval a barna masszát egy kis cseréptálba simítottam, és vajon zsemleszínűre pirított hagymát tettem a tetejére. Szigeti Andor gyűjteményében több olyan változat is szerepel, amelyben a masszából kánállal galuskákat szaggatnak, tepsibe rakják, hagymás zsírral meglocsolják és a kemencében (sütőben) átsütik. Ennek a tetejére is kerülhet tejföl, nem rontja el. Nos, ez az étel valószínűleg jobban néz ki fehér babból. Ez a barna massza kicsit bizarr látvány, viszont az íze meglepően kellemesen simogató, harmonikus. (6. kép)

Jó kísérletezést és jó étvágyat!

Juhász Katalin
(a szerző felvételei)

FORRÁSOK:

Kisbán Eszter: *bab címszó*. Magyar Néprajzi Lexikon Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

Szigeti Andor: *Népi konyha. Tiszán innen – Tiszán túl*. Planétás Kiadó, Budapest, 2001.

Szigeti Andor: *Népi konyha. Dunántúli tájak ételei*. Planétás Kiadó, Budapest, 2001.

Népzene gyűjtés a zemzemek földjén

Türkmén expedíció – II. rész

Miután a Türkmén Kulturális Minisztériumban meggyőződtek, hogy Asgabad üvegpalotáinak nézegetése helyett valóban falvakba akarok menni, 2011. április 26-án végre megadták az engedélyt, hogy elrepüljek a Kaszpi-tenger mellett fekvő Türkmenbasiba, ahonnan éjszaka Balkan megye központjába Balkanabatba kocsikáztunk át. Innen indultunk azután hosszabb-rövidebb népzenei gyűjtőutakra.

Türkmenisztánban a külföldi csak hivatalos helyen szállhat meg. Ezt szomorúan vettem tudomásul, mert gyűjtés közben falvakban, magánházakban szeretek lakni, ez rendkívül hatékonyra és gazdaggá teszi a gyűjtést. Ráadásul Balkanabatban ismét luxus szállodában szállásoltak el, ami vérszesen apasztotta a büdzsémeket. Átköltöztem hát egy jóval olcsóbb *mihmanhanéba* (vendég-házba), amely nagyon kellemes szállásnak bizonyult. Itt az a néhány külföldi lakhat, akiket a türkmén állam hívott meg. Mint e kiváltságos csoport tagja, máshol nem, csak a megszervezett programú turistacsoportok rögzített útvonalain mozoghattam.

Utamra elkísért az Asgabadi Konzervatórium tanára, Dzsemile *hanim* (a nők tisztelt megszólítása), amit a helybeliek hitetlenkedve néztek: „türkmén hölgy egy külföldi férffal?”. Szegény nem is bírta sokáig a pressziót, és két nap múlva hazautazott. Magamra maradtam hát, pontosabban a mellém rendelt Tahir *agával* (azaz úrral), aki csak türkménül beszélt, de igen jó segítőnek bizonyult egész utamon. Ő volt az, aki már az első perctől hiányolta az úti engedélyemet. És milyen igaza volt! Volt

ugyan meghívásom a Kulturális Minisztériumtól, és adtak mellém kísérőket, biztosítottak autót, de kiderült, hogy mindez kevesz az *Emigracija* (idegenrendészet) számára.

A városok előtt szigorú az ellenőrzés, a mi sofőrjeinket azonban Balkanabat körzetében mindenki ismerte, és kocsinkat eleinte nem is állították le. A gyűjtőút szépen kezdődött. Balkanabaton kívül Dzsebel, Oglanlı, Hazar falvakban vettem fel éneket, hangszerjátékot és táncot.

Az Azerbajdzsánnal szemközt, a Fekete-tenger partján fekvő Celeken falva különösen érdekes volt, mert lakói az iráni határ melletti elzárt Esenguly-ból származtak.

Órákig utaztunk sivatagos területeken, ahol a homok újra meg újra vissza akarja nyerni uralmát az út felett, míg Hazarba értünk. Errefelé nem olyan a sivatag, mint a hatalmas Kara-kum, melyben elszórtan akadnak növények is. Itt homok, homokdűne, amíg a szem ellát. Celekenbe érve kis csoportunkat legelőször is megebédeltették. Négyen voltunk, Dzsemile, az asgabadi zenekutató, Tahir aga, a mellém kirendelt kaulauz és felügyelő, a sofőr, végül én magam. Az asztalnál ült még vendéglátónk, a falu polgármestere és Besim úr, a helyi együttes vezetője. Ez utóbbinak a neve beszédes: a török *bes* (öt) szóból származik, öt testvére közül ugyanis ötödikként született meg.

Úri gyűjtés ígérkezett, mert mialatt fogyasztottuk a csirkecombot, salátát és burgonyát, a tengerpart közelében tizenhárom-tizen négy idősebb asszony és mintegy harminc fiatal lány és fiú gyülekezett, készen arra, hogy énekeljenek, táncoljanak.

A falusiak mind jellegzetes *jomut* viseletben voltak, és felfedeztünk közöttük olyanokat is, akik egy húsz éve a faluban készült fekete-fehér filmfelvételen is már szerepeltek. A tengerparton a homokra terített szőnyegen ülő húsz – köztük idősebb és fiatalabb – nővel szembe leültem, és kezdődött a gyűjtés. Először az altatókat (*huvdi*), vallási dalokat (*zikir* és *gazel*), esővarázsló dallamokat, a női dalokat (*lele*), Ramazan havi dalokat (*jaramazan*) és a lakodalmi dallamokat kérdeztem, majd sorban énekelték a siratókat is. Újra kiderült, hogy a tulajdonképeni népzenei forma igen kevés, a nagy változatosság a félprofesszionális *bahsik* (énekmondók) repertoárjában mutatkozik. Mégis, a nők előadásmódja, a különleges intonálások, belső ritmusok egyfajta gazdagságot sugalltak, és kétség nem fért hozzá, hogy a közösség zenei szükségleteit elégítik ki. A nép ugyanis éneklés vagy tánc közben nem kifinomult, különösen nem túlfinomult élményekre vágyik, hanem a zene segítségével egy közös harmóniában olvad fel.

Az ének után kezdődött a tánc, amely ebben a formában a legutóbbi idők fejleménye. Négy-öt éve ugyanis utasításba adták, hogy lehetőleg minden faluban alakuljon néptáncgyűjtés. Ennek a folyamatnak azonban nincs átgondolt alapja, ezért az egységesedés, a sablonosodás a jellemző. Szerencsére a tánckarokban kötelezően vannak idősebb emberek is, akik valamelyest továbbörökítik a régebbi hagyományok egy részét. A türkmén táncok alapja az a gyógyításra, a szemmelverés elleni védekezésre, vagy éppen az iszlám vallási *zikir* forgás során használt szertartásos mozgássorozat, amelyet sokan a régi sámán szertartásokra vezetnek vissza.

A *zikir* táncait kevésbé változtatott formában *kustdepi* néven ma is táncolják, de már vallási, gyógyítási tartalom nélkül. A táncokat egy *divana* nevű, rubato módon előadott vallási eredetű dallam vezeti be, majd egy- vagy háromrészes tánc-ciklus következik. A *zikir* dallamok kötöttek, kevésbé variálódhatnak, és bonyolult szerkezetük meglehetősen eltér a népdalokétól.

A táncok alatt rendszerint erősítőn felharsanó zene szól, a dalok azonban hagyományosak, és a fiatalok is tudják azokat. Megkértem őket, hogy saját énekükre táncoljanak, ezt egy túlkoreografált táncsorozat felejthető ellejtése után meg is tették. Hajnal felé mentünk vissza Balkanabatba, és készültünk a következő gyűjtésre.

Egy régi fotó az Asgabadi Konzervatórium archívumából

Lakodalom Etrekben

Másnap az iráni határ menti Esenkuly-ba mentünk, ahol hasonló volt a szcenárió mint az előző nap: először idős asszonyoktól gyűjtöttem, majd a táncosok következtek. Érdekes volt megfigyelni, ahogyan a fiatalabbak, és főleg a tánckarvezető nő az idősök „bemutatójára” reagáltak. Részben lépéseket tanultak tőlük, másrészt azonban ki is oktatták őket, hogy nem jól tudják. Itt is a Celekenben hallottakhoz igen hasonló dallok kerültek elő, noha sikerült néhány jellegzetes variánst gyűjteni. Ezután körbejártuk a vidéket, és kisebb házakban folytattuk a munkát. Tahir aga már nagyon aggódott az engedély hiánya miatt, és amikor este, elalvás előtt kiléptem szállásunk elé friss levegőt szívni, szigorúan rám szólt: itt nem lehet csak úgy mászkálni.

Másnap reggel tovább utaztunk Etrek felé, ahol az előzetes hírek szerint két lakodalom és egy helyi szentről való megemlékezés is kilátásban volt. Ennél szebbet egy népzenekutató nemigen álmodhat. A faluban beültünk egy teára a polgármesterhez. Az idegenrendészet egy katonája is csatlakozott hozzánk. Kedvesen elbeszélgettünk, el kérte az útlevelünket bepecsételni, mi pedig elindultunk a lakodalomba.

Már állt a jurta, az asszonyok nyomában én is bementem felvenni az eseményeket. Bent a pár rokonsága énekelt jókívánságokat, egyik nő a másik után. Már nem is lepődtem meg, hogy a szokott dallamok variánsait hallom. A menyasszonyi jurtaból áthajtottunk a vőlegény házához, ahol nagy hangfalakból döngött a modernebb zene,

a házban azonban a nők ebéd előtt és alatt megállás nélkül dalolták a hagyományos énekeket. Felvettem a kinti táncokat, a benti énekeket, a menyasszony vonulását, majd az ajándékok átadását, amely szintén ének-szóra történt. Talán mondanom sem kell

már, hogy mindegyik ugyanarra a dallamtípusra történt. Érdekesség, hogy a türkmén férfiak nem énekeltek, de volt két megfogadott férfi énekes, akik, amikor a nők kifogytak énekelnivalójukból, illetve a lakodalom bizonyos pontjain, például vendég érkezé-

Pásztor zenél a sivatagi pásztorszálláson

Türkmen bahsik zenéknek a Serdari díszjurtában

sekor, ajándékok átadásának kezdetekor és más esetekben nagy lendülettel és kedvvel daloltak.

A lakodalom szünetében visszamentünk a polgármesterhez, ahol azonban komor arccal fogadtak: menjünk az idegenrendészethez. Ott közölték, hogy Kulturális Minisztérium ide vagy oda, nincs érvényes en-

gedély, fizetnem kell ötszáz dollár büntetést (ez itt egy egész vagyon), majd el kell hagynom Balkan megyét, sőt Türkmenisztánt is. Ez bizony hideg zuhany volt, különösen a lakodalom forgatagából kiszakadva. Hiába telefonálgattam a minisztériumba, nem volt mit tenni, a sivatagi tájon át visszaporoszkáltunk Balkanabadba.

Mégis, ha néha kissé titokban is, folytattuk a gyűjtést, ráadásul két héttel később Etrekből eljuttattak hozzám egy videófelvételt, melyen végigkövethettem a lakodalmat.

A gyűjtés számtalan eseménye közül a Szerdar településen és a Kara-kum sivatagban eltöltött napokról írok még egy-két szót.

Jomut lányok és asszonyok Celeken településen

Etrek után meglátogattuk Szerdart, mely Balkanabad és Etrek között fekszik. Ez a helység Balkan megyén belül a bahsik egyik központja, ide mindenképpen érdemes volt eljönni. Éppen készülődtek a „Győzelem Napját” megünnepelni, azt a napot, amikor a Szovjetunió győzött Németország felett. Hatalmas ünnepek országoszerre, veteránok a fő helyeken, szónoklatok, felvonulások, tánc és zene. Felvettem az ünnepség elejét, amikor bahsik is zenéltek, majd közülük többet a felállított díszjurtába invitáltunk, ahol folytattuk a gyűjtést. Egy mást követték a bahsi mesterek, egyik trió jött a másik után. A jurta falai kizárták a népiünnepély zaját, itt bent az énekesek a kísérelő *dutar* és *gidzsak* hangszerekkel elvárszolták a hallgatóságot. Végül még a *medeniyet evibe* (kultúrházba) is elmentünk, ahol a szép türkmén lányok és fiúk mutaták be táncaikat. A helyi *hakem* (polgármester) asszony azonban már a kezdetben sem fogadott minket túl szívesen, és hamar híre jött, hogy a rendőrség is elkezdett érdeklődni utánunk, jobbnak láttuk hát, ha továbbállunk.

Tahir aga egyik ismerősének házában folytattuk a gyűjtést estig, bahsikkal és számos asszonnal. Magam is megpróbálkoztam a gidzsakkal, ez hegedűs múltammal nem tűnt reménytelennek. Összebarátkoztam a mesterrel, akivel a magyar és türkmén zene közös szálait próbáltuk bogozgatni türkmén nyelven. Megbeszéltük, hogy másnap a Kara-kum sivatagban újra találkozunk.

Egy zarándokhelyen éjszakáztunk, ami Parau Bibi női szenthez kapcsolódik. Ő Dzsingisz kán lovasai elől menekült, amikor a hegy kinyílt előtte, átengedte, majd újra bezárult, hogy üldözői ne tudják elfogni. Erre a nevezetes helyre nem csak Türkménisztánból, de más török országokból is jönnek emberek. Közösen imádkoznak, a gazdagabbak megvendégelik a szegényebeket, békés, szereteteli hangulat lengi be a helyet. A számunkra kinyitott, bútor nélküli helyiségben szőnyeg volt az ágy, és a székereyekből lehetett takarót kivenni. A műezzin hangjára és halk esti imák duruzsolására aludtunk el. Napkeltekor felsétáltam a hegyre, a szent tisztületére emelt dzsámihoz, amelyik mellett egy kis barlangban lehetett fohászni.

Reggel korán autóval indultunk a sivatagba a pásztorokhoz. Hosszasan haladtunk a Kara-kum-csatorna mellett, amely ezer kilométernyiről szállítja ide a vizet, míg végre megpillantottuk az ezerháromszáz birkából álló nyáját, a szamarat, a kutyákat és a két pásztor. Megérkeztünk a Kara-kum részének számító Csil Memet sivatagba. Egy

kiszuperált teherautó volt a pásztorok szállása, a tisztelőnkre azonban leterítettek a homokra egy gyönyörű szőnyeget, birkát vágtak, és ettük a frissen sültet, húst hússal. A hihetetlenül népes és lelkes légyhadsereget leszámítva minden nagyon barátságos és kellemes volt. Kötelezően előkerült a vodka is, és kezdődött a zene. Három énekes-dutáros bahsi volt jelen, és egy gidzsakos, aki kéthúros vonós hangszerén játszott. A hangszerduó finom, mégis erőteljes hangzása kíséretében hangzottak fel az énekek. Időnként egy második dutáros is beszállt, ami előnyös volt a zene tömörsége szempontjából, mert az énekesek éneklés közben csak nagyon egyszerű kíséretet pengettek, vagy éppen abba is hagyták a hangszerjátékot, és csak a közjátékoknál kaptak intenzívebben a húrokba.

Egész éjszaka, nyolc órán keresztül szólt a zene. Leszállt a nap, a sivatag teljes sötétségbe burkolózott, csak a csillagok világítottak. Itt éreztem rá a türkmén zene nagyszerűségére, itt szerettem bele a bahsik összetett művészetébe. Különösen tetszett az egyik fiatal pásztor éneke, aki elhatározta, hogy megtanul dutáron játszani, és órákat is vett az egyik mestertől. Dallamai közül több is szoros kapcsolatokat mutatott egyes ereszkező anatóliai török és magyar népdalokkal.

A pásztorok és a vendégek már nyugovóra tértek. Lassan mi is lefekvéshez készülődtünk a zenészekkel. Házigazdáink „szeretettel” közölték, hogy éjszaka jöhetnek kígyók, és *zemzemek*, fő, hogy ne mozogjunk sokat, ha egy állat elkúszik mellettünk, vagy közelebről megszeglél. A kígyó is elég félelmetesnek tűnt, de az ismeretlen *zemzem* (sivatagi gyík) tűnt csak igazán borzalmasnak, különösen, hogy egy kiakasztott példányát a közeli bokrokban megszeglélhettük. Egyik állathoz sem volt azonban „szerencsénk” az éjszaka folyamán.

Hajnalban halk énekre ébredtem. A sivatagban nincs műezzin, aki elénekelné az imára hívó dalt, ezért a kelő nap első sugarinál két pásztor felment egy dombra, egyikük elénekelte az *ezant*, majd énekelve-hajlongva elvégezték-elénekeltek szokásos szertartásukat. A természet „sivatagi imaházában” legalább olyan lenyűgöző hatása volt ennek az egyszerű, bensőséges jelenetnek, mintha a párizsi Notre Dame-ban ültünk volna egy misén. Csodáltam ezeket az embereket: ha kell zenélnék, ha kell felszolgálnak, birkát vágnak vagy éppen istentiszteletet celebrálnak. És mindezt a megfelelő méltósággal és alázattal.

A gyűjtés még hetekig folyt. Tizenhat faluban százötven adatközlőtől húsz órányi videofelvételt készítettem négyszáz dallam-

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Térítésmentesen igénybe vehető stúdióidő elnyerésére

A Hagyományok Háza pályázatot ír ki hivatásos és műkedvelő népzenei együttesek, hangszeres és énekes szőlísták, illetve énekegyüttesek részére. A felhívás célja, hogy a népzenei (revival) mozgalom előadóinak színvonalas produkciói önálló CD-lemezen megjelenhessenek. A pályázatokat elbíráló szakmai zsűri döntése alapján minden évben három nyertes pályázó kaphat lehetőséget arra, hogy zenei anyagát az intézmény hangstúdiójában, maximum 50 órában hanghordozóra rögzítse.

Pályázni a magyar nyeloterületről származó, hagyományhű előadásmódú és hangszerelésű magyar, illetve nemzetiségi népzenevel lehet. A hagyományörző előadók, továbbá a népies műzenét játszó zenekarok és a hivatásos zeneszerzők tevékenysége pályázatunk körén kívül esik, így felvételeiket nem áll módunkban fogadni.

További felvilágosítás:

*Mohácsy Albert, +36/1-225-6086,
mohacsy.albert@hagyomanyokhaza.hu*

*A pályázat benyújtásának határideje:
2012. május 4.*

ról, a tájakról, a szokásokról. Beszereztem a fontosabb lemezeket, könyveket és előkészítettem a következő utat is. Mindez igen jó alapot ad majd a türkmén *jomut* törzs zenéjének részletes leírásához.

Végül hadd szóljak egy két szót a már körvonalazódó zenei tanulságokról. A türkmén népzene alaprétegei erős szerkezeti és néha dallambeli hasonlóságokat mutatnak az azeri népzenevel. Ugyanakkor meglehetősen eltérnek az anatóliaitól és az északi török pentaton anyagtól is. A nagyobb formák, ezen belül szabályos négysoros, ereszkező dallamok csak a félprofesszionális énekmondóknál fordulnak elő. Ezek között több olyan dalt vettem fel, amelyek más török népek, illetve a magyarok zenéjének egyes stílusai is besorolhatók. Becslésem szerint ez a repertoár mintegy száz-kétszáz dallamból áll, és még komolyabb kutatást igényel. Mindenesetre, ahogyan más déli török népeknél is jellemző, a pentatóniának itt nincs nyoma.

Be kell vallanom, gyűjtésem talán legfontosabb személyes eredménye, hogy megszerettem a türkmén népet és népzenejét.

Sipos János
(a szerző felvételei)

Juhmérés Kalotaszegen (részlet)

Írta: Vasas Samu – Salamon Anikó

Kalotaszeg nem túl termékeny földjén a növénytermesztés mellett mindig jelentős szerepe volt a külterjes állattenyésztésnek, főleg a kosarazó juhászatnak.

E század elejéig még minden kalotaszegi falunak két-három *turmája* (juhnyája) volt. A nagyobb falvaknak még több is.

Minden két-háromszáz juhból álló turmának, vagyis általában egy-egy utca juhainak külön fogadtak pakulárt és egy kisegítő *csóringot*, akik egész nyáron a nyomáson legettették a juhokat.

A juhtartás során sok olyan szokás alakult ki, amelyek a tej igazságos elosztását, a pásztorfogadással járó szervezeti kérdések megoldását, a termelékenység biztosítását célzó szertartásokat foglalták keretbe.

Ma már csupán a kopár, dombos Nádasmentén folyik intenzívebben a juhtenyésztés. Itt maradtak fenn és virágoznak ma is a juhtenyésztéssel kapcsolatos szokások, melyek közül ünnepi jellegével kiemelkedik a tavaszi legelőre való kihajtást követő tejbemérés. Ekkor állapítják meg a juhosgazdák a juhok száma vagy az általuk adott tejmenyiség alapján azt, hogy ki milyen sorrendben, mennyi tejet kap a nyár folyamán, és hogy ki lesz a következő évben az első gazda, vagyis a turma ügyeinek intézője.

Néhány nádasmenti faluban, mint Méra, Inaktelke, Türe, Bogártelke, Kispetri, és a Kolzsvár melletti Magyarlónán a tejmérés a falu legnagyobb tavaszi ünnepe.

[...] Az év folyamán ez az egyetlen ünnepi alkalom, amikor az öregek is felszabadultan, egymással versenyre kelve, mindent beleadva táncolnak együtt a fiatalokkal, akik közül már egyre kevesebben tanulják meg a legényest. Talán Inaktelke az egyetlen falu, ahol az öregek tudatosan foglalkoznak a fiatalok táncba való nevelésével, tudásuk továbbadásával. Ehhez a mindkét részről szükséges oldottságot a tejmérés ünnepi hangulata nyújtja.

[...]A tejmérés ma Kalotaszegen a legszebb, legvirágzóbb formában talán Méréban él. 1975 tavaszán vettünk részt a mérai tejmérésen.

Három turma van a faluban. Szombat délután mindhárom turmát kiviszi a pakulár a mezőre. Velük mennek a legények is, vagy ahol nincs legény, a gazdák, akik egész éjjel ott maradnak, pálinkáznak, énekelnek, „örzik” a juhokat. Vasárnap reggel hosszú, kifordított bundákban vagy szűrben, mezei virágokkal felbokrétázott kalapokban, pálinkásüveggel a kezükben lassan, énekelve kísérik a friss füvet legelő juhokat a falu felé.

Közben sokszor megállnak, énekelnek, egymást túlszárnyalva járják a legényest, beszélgetnek, le-leülnek. A pálinkásüveg körbe jár. A juhok csak lassan haladnak, nem szabad siettetni őket, mert „kicseppen a tejük”. Tizenegy órára kell a falu széléhez érniük, ahol a juhosgazdák, gyerekeik várják őket.

Minden turma a saját utcáján érkezik a faluba. Ahogy közelednek, a gyerekek eléjük szaladnak, az asszonyok félreállva bámészkodnak. Énekelve érkeznek, elől a pakulár és két legény, mögöttük a többiek, mind bundában és szűrben. A pakulárt csak az oldalán függő táskájáról lehet megismerni. Ahogy haladnak végig az utcán, minden házból kiszaladnak az asszonyok, és vederből öntözik, locsolják a pakulárt, a legényeket és a gazdákat. 1975-ben egyik udvarról gumicsövet vezettek ki, azzal locsolták őket. Mosolyogva várják a vizet, ami azért hull rájuk, hogy „legyen nyáron sok eső, sok jó idő, és a juhokban legyen sok tej”. Ez a mérai tejmérés egyik legmozgalmasabb, legfeszültebb pillanata, melynek hangulatát, spontaneitását csak filmfelvevő géppel lehetne igazán megörökíteni. Mindenki úgy fogadja, úgy öntözi őket, hogy érződik: hisznek még a cselekmény mágikus erejében, s ha ez nem is mindig tudatos bennük, elhagyni nemigen merik.

A juhokat az első gazda udvarára hajtják, mindenki utánuk megy, akinek juha van. Akinek nincs, annak nem szabad részt vennie az ünnepségben. A juhosgazdák egész családja jelen van. A kisfiúk és a legények díszes, kimondottan erre az alkalomra szőtt kötényben, *surchan* vannak. A gyerekek azért kapják, hogy „ők is juhosgazdák legyenek”.

A mérés ugyanígy történik, mint ahogy azt az előbbiekben leírtuk. A megfejt juhokat „visszafelé számlálják”, vagyis fejés után, ahogy hajtják őket az udvar egyik sarkába, újra számolják, hogy elkerüljék a csalást, nehogy valaki egy plusz juhot csempésszen be. Ekkor veszik számba utoljára őket, mert míg az első hó le nem esik, nem jönnek vissza a faluba.

A megmért tejet régen itt is a pakulár kapta; már az első gazda udvarán *megótották*, úgy, hogy mire elküldték a pakulárhoz, megaludt, és az aznapi multságban már abból ették a sajtot és az ordát. Ma a csarnokba viszik a tejet, de az egész ünnep fénypontja, csúcsa változatlanul a *tejelvívés*. „Ez az ünnep benne, ez az egésznek a jelentősége.”

A mérés alatt és után mindenki hazamegy, ebédel és átöltözik a tejtívésre. Lassan gyülekeznek újra. A tejet hat cseberbe öntik. Egy gazda módszeresen összeállítja a menetet: elől a gyerekek, üdítőitalos üvegekkel a kezükben, utána a lányok, majd a legények, a zenészek. A férfiak négyes sorban. A sor végén 12 jól megtermett asszony rúdon viszi a piros-fehér csíkos szóttessel leterített csebreket.

Énekelve vonulnak végig az utcán. Az asszonyok ki-kiszaladnak a sorból, és pálinkával kínálják a kapukban bámészkodó rokonaikat. Az út felénél megállnak, és a fiatalok táncolnak egyet a sorban. A tejcarnokhoz érve újra táncolni kezdenek, addig, míg bent a tejet átadják. Előfordul, hogy ha hamarabb érkeznek, az előző turma menete még a csarnok előtt vár. Ilyenkor megállnak az úton,

és megvárják, míg elmennek. Mikor benn átadták a tejet, a menet énekelve továbbindul a pakulár házához, ahol rövid *kínálmáció* után visszamernek az első gazda házához, és másnap reggelig mulatnak.

Régen „az egész méréseknek” főztek az első gazda házánál báránypaprikást. Ma csak a muzsikásoknak készítenek paprikást, és a pakulárnak töltött káposztát. A tejmérés a karácsony és a húsvét mellett Méra legnagyobb ünnepe... „Még a lakodalomnál is nagyobb, mert lakodalomkor nem minden családtag jelenik meg, csak a szülők s a nagyobb gyerekek. Itt a legöregebbtől a legfiatalabbig mindenki jelen van.”

A nem szorosan Kalotaszeghez tartozó Magyarlónán a tejmérés két lényeges mozzanatban különbözik a kalotaszegitől. Az egyik az, hogy mérés nem a faluban, hanem a falu mellett, a határban történik, a másik pedig a mérés utáni *henderikázás*.

Péntek este már zenével, pálinkával kísérik ki a gazdák a juhokat, és „vigyáznak a tejre”. Szombat reggel az asszonyok főznek, palacsintát sütnek. Ekkor a gazdák bekísérik a zenészekkel a juhokat. Délben egy óráig pihennek, és akkor mindenki elindul a falu melletti rétre, családostól, fejőszékkal, edénnyel, étellel, itallal felcsomagolva. Az asszonyok új ruhát csináltak erre az alkalomra. Egy órára mindenkinek kint kell lennie.

A gazdák sorban ülnek, fülig földbe ássák fazekukat, amelyben víz és *borostyánág* van. Amikor felszólításra kiöntik a vizet, bepreckelik vele a körülállókat, és azt mondják: „Isten adjon sok tejet” – majd a kalapjuk mellé szűrják.

Mérés után csoportokba verődve megterítenek a gyepen, esznek-isznak, mulatnak.

„Aztán nekifognak táncolni, s mikor már egy kicsit ittak, nekifognak, *henderikáznak, gurukálnak*. Egy-egy kövér asszony elkapja a pakulárt, s legurulnak a dombon, a Bocsorton. Mennek úgy, mint a *pereszlén*” ... „Már az ősök is henderikáztak, ősi szokás.” ... „Csak szórakozás, mert jól esik nekik.” „Koma kománéval henderikáznak, *dirinkálódnak*.” ... „Új bugyival megyünk, külön bugyit veszünk arra a napra: kéket, zöldet, rózsaszínt, fehéret.”

A tánc, mulatás egész szombaton, vasárnap és hétfőn délelőtt tart. „Nagyobb ünnep, mint a karácsony.”

Nem véletlen, hogy a tejmérés a leggazdagabb a termékenységre utaló, a temékenységserkentő mozzanatokban. Ezt szolgálja a vízzel való locsolás, a zöld ággal való preckelés, az asszonyok, lányok más ünnepekhez viszonyítva sokkal felszabadultabb, sőt elvárt ölelgetése, fogdosása, és végül a lónai *henderikázás*. Az sem véletlen, hogy e termékenységvárású szokások épp a tejmérésnél maradtak fenn. Hiszen az állatok szaporulata, a tejhozam, vagyis a juhtenyésztés régen a termelés egyik legfontosabb ága volt, ma pedig, ahol még megmaradt, a haszonszerzésnek talán az egyetlen jelentős magángazdálkodáson alapuló módja. A magángazdaság pedig őrzi a tenyésztés régi formáit, késlelteti a racionalizálódást – konzerválja az ősi tudati elemeket.

(In: *Vasas Samu – Salamon Anikó: Kalotaszegi ünnepek. Gondolat, Budapest, 1986.*)

Szólótáncfesztivál Baranyában

Középpontban a helyi hagyományok

A folkMAGazin egyik előző számában a baranyai magyar táncművelésről és oktatássorozatról számoltunk be. A néptáncszakma berkeiben kevésbé ismert megye gazdag öröksége ezúttal az I. Baranyai Szólótáncfesztiválon csillogtatta sokszínűségét. A március 3-án, Pécsen rendezett esemény másfélszáz táncos színpadra lépésével a baranyai táncművelés igazi ünnepevé vált.

A pécsi Néptánccal a Gyermekekért Alapítvány a komlói Pöndöly Néptánc és Hagyományörző Egyesülettel karöltve hívta életre az I. Baranyai Szólótáncfesztivált, melynek a Pécsi Kulturális Központ Szivárvány Gyermekháza adott otthont. Bár a szervezők felsorolása ezt sugallhatná, mégsem gyermek-seregszempléről van szó. A fesztiválon bármilyen korú táncos megmérethette magát, a feltétel mindössze annyi volt, hogy a jelenlegi vagy a történelmi Baranya megye valamely vidékéről, településéről mutassanak be improvizatív táncot a résztvevők. Emellett egy szabadon választott táncanyag is szerepelt a kiírásban – ennek hiánya azonban nem volt kizáró ok, a hagyományörző műhelyek bevonása érdekében. Akik szerencsére éltek is a lehetőséggel, és elhozták a fesztiválra saját falujuk táncait. Jelentkezők tehát akadtak szép számmal, nagy örömeinkre jócskán a várakozásokon felül: a gyermek korosztályban 33 produkciót láthatott a közönség, az ifjúságiak között 10 páros illetve legényszóló állt színpadra, a felnőtt kategóriában pedig 26 nevezés érkezett. A döntően párosokból verbuválódó mezőnyben összesen 123 táncos lépett színre.

A tág kereteket nyújtó, és a résztvevőknek nagy szabadságot adó fesztiválkiírás a baranyai táncdialektusok valódi szintézisét eredményezte, hiszen a nevezések nyomán tízféle (!) baranyai néprajzi csoport illetve falu hagyománya elevenedett meg a színpadon – nem kis feladat elé állítva ezzel a táncosok talpa alá muzsikáló zenekarokat, valamint a zsűrit (akikről a későbbiekben bővebben is esik még szó). Az a tény mindenesetre látványosan nyert bizonyosságot, hogy a sárközi és a somogyi tánc- és zenei kultúra metszéspontjában elhelyezkedő, s a történelmi viszonyok és etnikai folyamatok következményeképp tucatnyi magyar néprajzi dialektusra szabdalta Baranya magyar lakossága kivételesen sokszínű és sajátos kultúrát hagyott az utókorra.

Ebből a sokszínűségből csillant meg – a hagyományörző együtteséről ma is ismert – Hosszúhetény és Magyarereggy táncművelésének, az egyetlen baranyai táncos Népművészet Mestere, Józsa Gergely emlékét őrző Kozármisleny táncai, s az igen virtuóz birjáni ugrós. A sárközi kultúra baranyai kisugárzását a Zengővárkonyból bemutatott

táncok, valamint a baranyai Duna mente két katolikus településéről – Dunaszekcsőről és Dunafalváról – színpadra vitt összeállítások reprezentálták. Színfoltot hoztak a programba a közép-baranyai Ócsárd táncai, valamint a néprajzi szakirodalomban már régóta ismert, táncairól eddig mégsem elhíresült Ormánság csárdása és kanásztánc. A Somogy felé hajló motívumkincs és táncstílus jelent meg a Sziget-vidékről (Szigetvár környékéről) bemutatott vásárosbéczi produkciókban. A Baranya és Tolna határvidékére a második világháborút követően betelepített bukovinai székelyek táncai pedig egyedi karakterükkel gazdagították a fesztiválprogramot – a hidas, kakasdi és teveli székelyek előadásában.

A baranyai táncok zenei kísérete a fenti, terjedelmes felsorolásnak megfelelően többféle felállásban zajlott. A hetényi, egregyi, mislenyi és várkonyi produkciók muzsikáját a komlói Vörös Rezesbanda szolgáltatta, míg a Duna menti, közép-baranyai és ormánsági táncokat a Tenkes Zenekar vonós kíséretével mutatták be a résztvevők. A Kakasdról nagy számban érkező székelyek a Csurgó zenekart hozták magukkal a bukovinai táncok kíséretére, a vásárosbéczi ugróst

és frisst pedig Czigány Tamás dudamuzsikájára járhatták a táncosok.

A kötelező táncok bemutatója így – mind a látottak, mind a hallottak terén – rendkívül gazdag palettát jelenített meg. Ehhez társult a szabadon választott produkciók sora, amely a Felvidék és a Tisza-vidék mellett az erdélyi tájak dominanciáját hozta – talán érthető módon. E sokféle táncanyag megformálását szakértő szemekkel a háromtagú zsűri kísérte figyelemmel: Radák János hidas-pécsi táncoktatótól elsősorban a nagyszámú bukovinai székely produkció részletes értékelését várhattuk, a székesfehérvári Tombor Bea az Örökös Aranygyöngy birtokában a lányokat láthatta el hasznos tánctechnikai és előadói tanácsokkal, a Szege-di Tudományegyetemen oktató Varga Sándor táncfolklorista pedig a baranyai kutatásai során szerzett tapasztalatait oszthatta meg a résztvevőkkel.

A fesztiválprogram reggel a gyermekek baranyai, majd szabadon választott bemutatójával kezdődött, délután pedig az ifjúsági és felnőtt korú táncosok léptek színpadra. A résztvevők tizenkét baranyai táncgyűjtést és művészeti iskolát képviseltek, s emellett Tolna megye három települését. A

„Baranya kiváló gyermek táncosa” díj:

Krausz Pirooska – Donovanál Márton (Pöndöly Néptáncgyűttes – Komló)
Kruzsely Gina – Katona Bálint (Hosszúhetényi Hagyományörző Egyesület)
Medjesi Róbert (Misina Néptáncgyűttes Csikók csoportja – Pécs)
Orsós József (Berze Nagy János AMI Ifjú Mecsek csoportja – Pécs)

„Baranya kiváló ifjú táncosa” díj:

Szalóki Dorina – Mészáros Dávid (Pöndöly Néptáncgyűttes – Komló)

„Baranya kiváló táncosa” díj:

Csokona Roland, Ökrös Kata – Bischoff Ádám, Tóth Réka – Biszak Dénes,
Török Erzsébet – Juhász Barnabás (Mecsek Táncgyűttes – Pécs)
Ruzsinszky Emma – Jusztin Levente, Simon Fruzsina – Ignác György Krisztián
(Pöndöly Néptáncgyűttes – Komló)
Eismann Gyuláné – Eismann Gyula, Horváth Gáborné – Horváth Gábor
(Józsa Gergely Hagyományörző Népi Együttes – Kozármisleny)

A zsűri tagjai voltak:

Radák János – táncoktató, a pécsi Magura Táncgyűttes, a Hidas Néptáncgyűttes és a Bukovinai Székelyek Országos Szövetsége Bukovina Együttesének művészeti vezetője
Tombor Bea – táncpedagógus, Örökös Aranygyöngyös táncos, a székesfehérvári Táncol”KODO” Táncgyűttes vezetője
Varga Sándor – néprajzkutató, a Szege-di Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének oktatója

színpadra vitt produkciók a szakmai színvonal és az előadói kiforrottság tekintetében vegyes képet mutattak, ami egy több korosztályt megmozgató, lokális jellegű rendezvénynek természetes velejárója – éppen az adta a lényegét, hogy a legtehetségesebb és legrutinósabb táncosokon kívül többen felhasználhassák a tapasztalatszerzésre, saját tudásuk próbájára a megmérettetést. A versenyprogram mindenesetre számos élvezetes és emlékezetes fellépést hozott, ami a teremben egymásért szorító táncosok és a nagyszámú közönség hangulatát is egyre inkább fokozta, a bemutatók végéhez közeledve. Ehhez a zenekarok is jócskán hozzá-tették a magukét: nagy figyelemmel és erőteljes hangzással szolgálták a táncosokat.

Az egész napos esemény tetőpontját természetesen az esti gála jelentette, amelynek alaphangja igen hangzatosra sikerült – nyitányként három rezesbanda: a hosszúhetényi, a magyaregregyi és a „Vörös” szólalt meg együtt a színpadon. Ha volt nagyothal-ló tagja a közönségnek, ennél a muzsikánál ő is bizonyosan kikapcsolta a készülékét! A gálaműsor első felvonását Dr. Hoppál Péter országgyűlési képviselő, a pécsi önkormányzat Oktatási és Kulturális Bizottsága elnö-kének köszöntő szavai után baranyai ha-gyományörzők folytatták. Elsőként magyaregregyi táncosok és zenészek léptek színre, majd egy különleges alkalomnak tiszteleg-hettek a jelenlévők. Körünkben köszönt-

*Bundásbokori táncok
(Szalóki Dorina – Mészáros Dávid)*

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNCHÁZ ALAPÍTVÁNY

FOLKMAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,

Szilágyi Dezső tér 6. I. em.

Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a

www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA

1137 Budapest, Katona József u. 22.

Tel.: (1)-239-1199

MESTERPORTA

1011 Budapest, Corvin tér 7.

Tel.: (1)-202-3859

KALÁKA ZENEBOLT

Bp., V. ker., Bárczy István utca 10.

Tel.: (1)-267-5331

A FOLK

1074 Budapest, Dohány u. 84.

Tel.: (1)-351-3341

ETHNOSOUND

Bp., VIII. ker., Krúdy Gy. u. 7.

Tel.: (1) 266-8105

hettük ugyanis Tar István ormánsági cim-balmost, aki a rendezvény másnapján ünne-pelte kilencvenkilencedik születésnapját! Az ő megörvendeztetésére Kiss Alfréd cimbal-mos és kísérete szólaltatta meg a tőle gyűj-tött dallamokat, meghitt pillanatokat csem-pészve a mozgalmas és harsány gálába. Ezt követően, a bukovinai székelyek képvisele-tében, Illés Tibor és felesége lépett színpad-ra, majd a műsor első részét a hosszúhetényi hagyományörzők és fúvószenészeik zárták.

A zsűri képviseletében Varga Sándor ér-tékelte a fesztivált, s ezután következett a dí-jak átadása: a három korosztályban „Bara-nya kiváló táncosa” díjat vehettek át azok, akiknek produkcióit kimagasló színvonalú-nak és példaértékűnek ítélte a zsűri. E cím elnyeréséhez a baranyai és a szabadon vá-lasztott táncot egyaránt hitelesen és magas előadói felkészültséggel kellett bemutatniuk a résztvevőknek. A gyermekek között négy, az ifjúsági korosztályban egyetlen, a felnőt-tek mezőnyében pedig hat produkció (páros illetve férfi szóló) részesült ilyen elismerés-ben. A zsűri a hagyományörző táncosokat külön kategóriában értékelte – közülük két páros nyerte el a kiváló címet. Emellett szá-mos különdíj talált gazdára, olyan bemutat-kozások elismeréseképp, amelyeket jó szín-

vonalúnak, de még csiszolhatónak talált a zsűri, vagy amelyeknél csak az egyik tánc előadásakor tapasztalta a gondos felkészülés és a magabiztos, stílusos előadás érvényesü-lését. E biztató célzatú díjakkal nem bántak szűkmarkúan az ítések, így sok lelkes fiatal kapott támogatást a jövőre nézve.

A gála természetesen a kiváló díjat nyert táncosok szereplésével ért véget, akik a zsű-ri által választott produkciójukat mutatták be még egyszer a közönség előtt. A zsűfolá-sig megtelt teremben, az emelkedett hangu-latban a levegő hamar elfogyott, a kedv és a lelkesedés azonban még remélhetőleg hosz-szú ideig sarkallja arra a baranyai fiatalokat, hogy saját vidékük hagyományait a lehető legmélyebben megismerjék, s hiteles és él-ményszerű előadással lépjenek színpadra – akár a megye határain kívül rendezett feszt-iválokon is...

Az esemény ötletgazdái és szervezői min-denestire megelégedve nyugtázhatják: a bara-nyai tánc hagyomány is alkalmas és méltó az efféle megmutatkozásra, s egyre gyarapo-dik azoknak a tábora, akik e felismerés bir-tokában magas szakmai igényességgel fordulnak a megye sokszínű táncos öröksége felé.

Molnár Péter

Fussunk, a hátunk megett a szépasszony!

Édesapám mesélte. Még fiatal ember volt, jött haza Kolozsvárról. A vonatról Bonchidán kellett leszállni.

Jöttünk haza Szikre, keresztül a hegyen. A dombokon voltunk öten emberek. Szépen, nyugodtan beszélgetve jöddégtünk. Egyszer a hátunk mögött, elég messze tőlünk, olyan muzsika-cincogás hallatszott. A két fiatal ember előre sietett.

– Jaj, jöjjenek ketek is hamarébb! Ezek a szép asszonyok, nehogy utolérjenek, mert végünk van.

Mind elől járt a két ember, kezdett már jól sötétedni, de ki a fene tud felfelé a hegyen futni? – Mi van, féltek a lüderectől?

– Jaj, ki nem mondja ke' ezt a szót, mindjárt a fejünk felett kóvályognak.

A két fiatal ember mind futva ment be a faluba. Ott már elmondták, hogy a szépasszonyok elől szaladtak el. – Itt vannak a hátunk megett, fényességet láttunk!

Mi jövünk, ahogy tudunk, szaporán, szótlantul. Hátunk megett egy kis muzsikálás és újból csend. Cincogás, csend, cincogás, csend. Ez mind így ment. – Én sose láttam a szépasszonyokat – szólt az egyik, – de most lesz hozzájuk szerencsénk. – Mi se, – mondták a többiek.

Jól be volt már sötétedve és egy kis terünk is volt a hátunkon, a fehér, nagy ruhatarisznyában. Én nem mondom, hogy nem féltem, nagyon is féltem, de nem volt mit tenni. Muszáj volt szaporán menni. Valami fényt is láttunk a hátunk megett meg-megvillanni.

– Te, ez cigánymuzsika – *szólt meg apám.* – De miért cincognak, miért nem muzsikálnak valami szép dallamot? De ha, hogy duborognak. Ezek csakis a szépasszonyok lehetnek!

Letettük a terünket, hallgatóztunk, nem hallat semmi.

– Te, ezek megálltak, vagy eltértek.

Újból felvettük a terünket, siettünk a falu felé. Újból cicogást hallunk, most kacagtak is.

– Te, ezek csak jönnek utánunk, gyertek hamar. Nem akarok félrehuzott szájjal hazaérni!

A faluba érve, a legelső háznál megálltunk. Most egy kicsit nagyobb biztonságban éreztük magunkat, de azért féltünk, mert bármelyik percben várhattuk, hogy a fejünk felett muzsikálnak, vagy a nyakunkba szakadnak. Jobb volt, amíg cincogva muzsikáltak, most igen nagy a csend. – Te, nézd csak meg jól, ott fenn az uton állodgálnak. Nézegetünk a sötétben. – Ezek mingyár felszállnak, gyertek fussunk!

Lassan beszélgettünk, olyan suputyálva. Nem tudtunk már elfutni, sze elvagyunk állva. Felvesszük a terünket és indulunk. Közben valami árnyékot látunk. – Kik vannak ott, kik maguk? – kiáltjuk.

– Mi a sziki cigányok vagyunk, Bonchidán voltunk muzsikálni.

Megvártuk őket és úgy mendegéltünk hazafelé. De már másnap a faluban elterjedt a híre, hogy két fiatal embert megkergettek a szépasszonyok. Én ugyan mind mondtam, hogy muzsikus cigányok voltak, hitték is meg nem is.

– Miért cincogtak a muzsikus cigányok? – kérdezték.

– Azért, mert féltek ők is. Még egy-egy szál gyufát is meggyújtottak, mert a farkasok nem szeretik a muzsikát, sem a fényt. Elöl sem tudták, hogy kik vannak. Ha emberek, miért nem beszélnek hangosan? Lehet, hogy lüdercek! Féltek. Ha mi megálltunk, megálltak ők is. A pusztá határon gyalogolni a sötétbe, nem igen kellemes.

Édesapám még nyolcvankét éves korában is lekacagta az esetet.

– Hej, az én szépasszonyaim, lüderceim muzsikus cigányok voltak!

Megkérdem a halott uramtól

A nagyszájú Zsuzsi néni mindig magyaráz, mesél valamit. Inkább olyan férfias, erős természetű. Dicsekedni azt tud. Ő tud a legjobban mindent.

– Lelkem, ezt így csináld, úgy csináld! – *mindenkinek megmondja a szája ízét, de ha valamit megkérdünk tőle, azt feleli, hogy ipeg ezt az egyet nem tudom, de megkérdem a halott uramtól.*

Zsuzsi néni azt állítja, hogy jár haza az ura.

– Én lelkeim, nem hazudok. Nekem nincs órám, hogy tudjam hány óraker jön be, de azt állíthatom, hogy mikor a kakas kukorékol egyet, ő már távozik. Csak úgy megpattog az ablaküveg szeme, s ő már nincs a házba. De ugyanúgy jön be. Megpattog kétszer, háromszor az ablakszem, és ő már ott áll előttem.

– Jó estét Zsuzsi! – én meg visszaköszönök: – Kednek is jóestét!

Szépen fel van öltözve, abba a gunyába, amibe eltemettük. Akkor sirattam, de amióta hazajár, már nem siratom. Minden egyes éjjel megjelenik, és szépen elbeszélgetünk arról, hogy másnap mit kéne dolgozzak, hogy mit csináljak, adjam el a borjut, vagy nem? Nem félek tőle, mitől hogy féljek? Amég élt, nem féltem. Most egy szellemtől féljek? Én nem félek semmitől, még a szépasszonyoktól

se. Én nagyobb lüderc vagyok a lüderceknél. Elhiszitek? Az uram még azt is megmondja, hogy kihez megyek férjhez, azt látja jónak.

– Kicsi Zsuzsi, többet soha nem jöhetek hozzád, nem bolygatlak. Férjhez mehatsz, én legalább pihenni fogok.

– Te, képzeljétek, nálunk hál a legnagyobbik testvérem, aki már egész vínasszony. – Na, mindjárt kell jöjjön az uram – mondom neki, – ügyelj, ne ijedj meg. Ha kopog, pattog az ablaküvegem.

Egész éjjel vártam, hát hallom, hogy kukorékol a kakas. Azon az éjjelen nem jött el. De az is igaz, hogy a testvérem egyet imádkozott, a két kezét összefogva. – Én Istenem segíts meg – egyet mondta. Mondtam is neki, hogy ide többet ne gyere hálni, mert csak elűzed az uram szellemét.

A testvérem azt állította, hogy én csak a fejembe vettem az egészet. Lelkeim, ez igaz. Igaz minden szó. Járt haza a halott uram. Nézzétek meg, az ablaknál a meszelés le van suralva. Én nem hazudok lelkeim!

Kocsis Rózsi (1996. II. 26.)

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János

Illusztráció: Juhos Kiss Sándor

NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK

JÚNIUS

VI. Dél-alföldi népzenei tábor
Ópusztaszer, 2012. június 16-21.

Oktatás: tekerő, klarinét, ének, citera
Információ: Tóth Antal, tel.: 06-30-984-7082
nyenyere@citromail.hu, www.opusztaszer.hu

Zempléni Népművészeti Tábor gyerekeknek
Újhuta, 2012. június 17-22.
Oktatók: Illésné Koszta Krisztina és Illés Zoltán
(Kalocsa), Kis Demeter Erika és Kis István
(Mezőség)
Kapcsolattartó: Darmos István
Tel.: 06-20-434-2051,
darmospisti@freemail.hu

Mesterségünk címere – Kézműves tábor
2012. június 18-22.
8-13 éveseknek, naponta 9-16 óráig
Marczibányi Téri Művelődési Központ
Táborvezető: Pilinger Zsuzsa
Tel.: 06-1-212-2820
marczi@marczi.hu, www.marczi.hu

Tűzzománc tábor – 2012. június 18-22.
8-15 éveseknek, naponta 9-13 óráig
Marczibányi Téri Művelődési Központ
Táborvezető: Dékány Margó és Dékány Dóra
Tel.: 06-1-212-2820
marczi@marczi.hu, www.marczi.hu

Csámborgó népművészeti és nyelvi tábor
Balatonszárszó, 2012. június 19-25.
Oktatók: Wenzl József és Iker Józsefné
Információ: Iker Józsefné
Tel.: 06-30-293-2297, ikerjosef@tolna.net

X. Dudaiskola
Somogyi népzenei, néptánc és kézműves tábor
Szenna-Zselickisfalud, 2012. június 22-27.
Információ: Karácsony Tamásné Bajzik Éva
Tel.: 06-20-584-5507
szendefy@hotmail.com, www.lazidombi.hu

XI. Tekerős szaktábor
Szentés (strand), 2012. június 22-26.
Információ: Havasréti Pál
havasretipal@gmail.com, tel.: 06-30-940-1242
Puskás Gabriella, tel.: 06-30-475-3161
www.tekazenekar.hu

Táncos tehetségek tábora
Kiscsősz, 2012. június 24-29.
Oktatók: Hahn-Kakas István és Tombor Beáta
(Szilágyság)
Kádár Ignác és Nagypál Anett (Gagybátor)
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu, www.apteegyeselet.hu

Diridongó Zenei Tábor – 2012. június 25-29.
4-8 éveseknek, naponta 9-13 óráig
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

Táborvezető: Donáth Zsuzsanna
Tel.: 06-1-212-2820
marczi@marczi.hu, www.marczi.hu

Népi kézműves-fazekas gyerektábor
2012. június 25-29. 8-17 óráig
Dr. Kresz Mária Alapítvány Fazekas Központ
1165 Budapest, Sasvár u. 101.
Tel./fax: 06-1-407-1502, www.kma.uw.hu
fazekaskozpont@mail.datanet.hu

Kerámia tábor – 2012. június 25-29.
7-13 éveseknek, naponta 9-16 óráig
Marczibányi Téri Művelődési Központ
Táborvezető: Urbán Krisztina
Tel.: 06-1-212-2820
marczi@marczi.hu, www.marczi.hu

XV. Kétegyházi Néptánc Tábor
Kétegyháza, 2012. június 25-29.
Kétegyházi román és mérai táncok tanítása.
Oktatók: Halmi Zoltán és Bacsa László
Információ: Halmi Zoltán
Tel.: 06-20-468-2131, halmiz@t-online.hu

Kolompós Családi Tábor
Szerencs, 2012. június 25. – július 1.
Információ: tabor@kolompos.hu
www.kolompos.hu

„Táncolj és alkoss velünk!”
Nemzetközi néptánc- és kézműves tábor
Pusztamérges, 2012. július 26-30.
6-16 éves fiatalok számára
Tel./fax: 62/422-251, szaami@t-online.hu

XXI. „MÉTA” Népzenei és Néptánc Tábor
2012. június 30. – július 8.
Dinnyési Templomkert Hagyományörző
Turisztikai Központ
Zenei vezető: Salamon Beáta
Táncoktató: György Károly
Információ: Poór Kinga, tel.: 06-30-5793-474
metatabor2012@gmail.com
www.metatabor.blogspot.com

JÚLIUS

Táncos tehetségek tábora
Kiscsősz, 2012. július 1-6.
Oktatók: Sikentánc Szilveszter és Velner Klára
(Szilágyság)
Kádár Ignác és Nagypál Anett (Gagybátor)
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu, www.apteegyeselet.hu

Gajdos Népzenei és Néptánc Tábor
Mátrafüred, 2012. július 1-6.
10-16 éves gyerekeknek
népi hangszer-, népi ének- és néptáncoktatás
Információ: Lisztóczy Mónika
Tel.: 06-20-779-0380
info@gajdoszenekar.hu
www.gajdoszenekar.hu

Néptánc- és népzenei tábor 12-16 éves ifjaknak
Válaszút (Románia), 2012. július 1-8.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-264-598813
orsolya@kallós.org.ro, www.kallós.org.ro

Kincskereső tábor – 2012. július 2-6.
9-12 éveseknek, naponta 9-16 óráig
Táborvezető: Bauer Eszter, Hevesi Andrea
Tel.: 06-1-212-2820
marczi@marczi.hu, www.marczi.hu

XXI. Suvadás kézművestábor és folklórtalálkozó
Arló, 2012. július 2-7.
Információ: Tengely Katalin
Tel.: 06-48-544-520
Janiczak Dávid, tel.: 06-30-484-9794
tajhazeskonyvtar@freemail.hu
www.arlo.hu/suvadass, www.suvadassliget.hu

Gyakorló táncosok és táncoktatók tábora
Kiscsősz, 2012. július 8-13.
július 8-9. Korond (Németh Ildikó és Szabó Szilárd), július 10-11. Mezőszopor (Gémesi Zoltán és Vadász Anna) július 12-13. Gömör (Busai Norbert és Busai Zsuzsanna)
Információ: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu, www.apteegyeselet.hu

Dűvő népzenei tábor
Kiscsősz, 2012. július 8-13.
Oktatók: Hruz Dénes (hegedű); Hruz Szabolcs (hegedű); Nagy Zsolt (brácsa); Mohácsy Albert (nagybőgő)
Kapcsolattartó: Kovács Norbert
Tel.: 06-20-378-6459
cimbi@iplus.hu, www.apteegyeselet.hu

XVII. Kárpátaljai zenés, táncos, kézműves tábor
Tiszapéterfalva (Ukrajna), 2012. július 8-14.
Hangszeres oktatás: Rónai Lajos, Pál István és zenekara, Pál Eszter és Pál Lajos
Táncoktatók: Széphalmi Zoltán, Tóth Judit, Antal Roland, Antal Dóra, Huszti Beáta, Csüri Szabasián
Kapcsolattartó: Juhász Attila
Tel.: 06-66-311-464, jattila@szarvasnet.hu
Információ: Pál Lajos és Katalin
Tel.: 06-30-684-5294
visk.pal@gmail.com, visk@citromail.hu

Népi kézműves-fazekas gyerektábor
2012. július 9-13. 8-17 óráig
Dr. Kresz Mária Alapítvány Fazekas Központ
1165 Budapest, Sasvár u. 101.
Tel./fax: 06-1-407-1502, www.kma.uw.hu
fazekaskozpont@mail.datanet.hu

XXI. Egyszólam Népzenei Tábor
Váralja, 2012. július 9-16.
ének: Agócs Gergely, Berecz András, Fábrián Éva; furulya: Juhász Zoltán, Sáringer Kálmán, Juhász Dénes; Duda, h. furulya: Dsupin Pál

Táncanár: Juhász Katalin
Kézművesség: Molnár Györgyné
Népi gyerekjátékok: Hintalan László
Információ: Ötvös Györgyi
Tel.: 06-20-3174-748
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu, www.aranytiz.hu

Hagyományok Háza TÁ-BOR
Szajol, 2012. július 15-21.
Információ: Beszprémy Katalin
Tel.: 06-20-361-9227
Kedves Róbert, tel.: 06-20-390-6236
hhtabor@gmail.com, www.elohagyomany.hu
www.hagyomanyokhaza.hu

XV. Magyarlapádi Tánc Tábor
Magyarlapád (Románia), 2012. július 15-22.
Információ: Bánffy Farkas
Tel.: 00-40-742-081-319
farkasbanffy@gmail.com, www.magyarlapad.ro

XVIII. Székelyföldi Tánc Tábor
Felsősfalva (Románia), 2012. július 15-22.
Információ: László Csaba
Tel.: 00-40-266-242927; 00-40-744-632669;
00-40-749-331324
laszlo.csa@freemail.hu, www.pipacsok.ro

XXVIII. Tisza-Folk Nyári Népzenei és
Néptánc Tábor
Tiszakécske Móríz Zsigmond Kollégium,
2012. július 21-28.
Kapcsolattartó: Koncz László
Tel.: 06-30-261-2795
tabor@tiszafolk.hu, www.tiszafolk.hu

XI. „Kárpát-medence határok nélkül”
Népművészeti és népzenei tábor, szabadegyetem
Pomáz, 2012. július 21-29.
Idei fő téma: Kisalföld határok nélkül
(Rábaköz, Csallóköz, Zoboralja, Mátyusföld)
Magyar Vár Tábor, 2013 Pomáz, Majdán u. 1.
Herpai Sándor, tel.: 06-70-451-3500
izenet.magyarvar@gmail.com, www.mv.hu

Téka Népművészeti Tábor
Nagykálló-Harangod, 2012. július 21-29.
Táborvezető: Borsiné Sveda Anita
Tel.: 06-42-263-141; 06-30-257-7065
svedaanita@gmail.com
www.nagykalloharangod.hu

XVI. Gyimesi tánc tábor – 2012. július 22-29.
Gyimesközéplek (Románia)
Információ: Szalay Zoltán
Tel.: 00-40-744-306806; 06-30-698-6018;
06-20-662-6667
gyimesitanctabor@gmail.com
www.gyimesitabor.nextra.ro

Kézműves alkotótábor családok számára
Vászlút (Románia), 2012. július 22-29.
Szervező: Kallós Zoltán Alapítvány
Kapcsolattartó: Barta Magdi
Információs telefonszám:
00-40-264-262623
magdi@kallos.org.ro
www.kallos.org.ro

XIV. Kommandói Cigányfolklor Tábor
Kommandó (Románia), 2012. július 22-29.
Táncanyag: örökös és szászcsávási cigánytáncok
Táncokatatók: Orza Călin, Tőkés Zsolt, Tőkés
Edit, Kis István, Kis-Demeter Erika, Ivácon
László és Tekerés Gizella; zeneoktatás: Papp
István Gáza és a Heveder zenekar
Információ: Deák Gyula Levente
Tel.: 00-40-744-307027
gyuszi@hte.ro, www.hte.ro

Népi kézműves-fazekas gyerektábor
2012. július 23-27. 8-17 óráig
Dr. Kresz Mária Alapítvány Fazekas Központ
1165 Budapest, Sasvár u. 101.
Tel./fax: 06-1-407-1502, www.kma.uw.hu
fazekaskozpont@mail.datanet.hu

Kerámia tábor felnőtteknek
2012. július 30. – augusztus 5.
naponta 9-13 óráig
Marczibányi Téri Művelődési Központ
Táborvezető: Urbán Krisztina
Tel.: 06-1-212-2820
marczy@marczy.hu, www.marczy.hu

XXII. Nemzetközi kalotaszegi népzene és
néptánc tábor felnőtteknek
Kalotaszentkirály (Románia)
2012. július 29. – augusztus 5.
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-754-071237
orsolya@archivumka.ro, www.archivumka.ro

XV. Vajdaszentiványi Tánc- és Zenei Tábor
Vajdaszentivány (Románia)
2012. július 29. - augusztus 5.
Információ: Varga János, tel.: 06-20-326-4339
zalaite@freemail.hu, www.zalaite.hu

AUGUSZTUS

V. Nyárádselyei Tánc Tábor
Nyárádselye (Románia), 2012. augusztus 4-9.
Információ: Varga János, tel.: 06-20-326-4339
zalaite@freemail.hu, www.zalaite.hu

XXI. Nemzetközi mezőségi népzene- és
néptánc tábor felnőtteknek
Vászlút (Románia), 2012. augusztus 5-12.
Kapcsolattartó: Németh Orsolya
Információs telefonszám: 00-40-264-598813
orsolya@kallos.org.ro, www.kallos.org.ro

XXVII. Csutorás Nemzetközi Népzenei és
Néptánc Tábor, Örkény, 2012. augusztus 5-12.
Tel.: 06-1-439-1955; 06-1-439-1956;
06-20-313-5339
info@csutorastabor.hu, www.csutorastabor.hu

VIII. Aprók Tánc Tábor
Jászberény, 2012. augusztus 6-10.
Tel./fax: 06-57-503-265, jne@jne.hu
www.jne.hu, www.csangofesztival.hu

XVIII. Csámborgó Népművészeti Tábor
I. Körösfői Néptánc Tábor és Fesztivál
Körösfő (Románia), 2012. augusztus 6-12.

Táncanyag felnőtteknek: kalotaszegi (Nagy
Zoltán József „Püder” és párja, Szabó Csaba
László és Iker Józsefné); gyerekeknek:
székelyföldi (Göncöl Tamás és Göncöl Klára)
Információ: Iker Józsefné
Tel.: 06-30-293-2297, ikerjosef@tolna.net

I. Zabolai népzene és néptánc tábor
Zabola (Románia), 2012. augusztus 8-12.
Táncokatatók: Both László és csapata;
Kádár Ignác és Nagypál Anett
Népzenei oktatás Ábri Béla és csapata.
Információs telefonszám: 00-40-767-051253
info@zabolaitanctabor.ro
www.zabolaitanctabor.ro

Népi kézműves-fazekas gyerektábor
2012. augusztus 6-10. 8-17 óráig
Dr. Kresz Mária Alapítvány Fazekas Központ
1165 Budapest, Sasvár u. 101.
Tel./fax: 06-1-407-1502, www.kma.uw.hu
fazekaskozpont@mail.datanet.hu

Szászcsávási nemzetközi népzene- és
néptánc tábor
Szászcsávás (Románia), 2012. augusztus 10-15.
Információ és jelentkezés: www.szaszcsavas.hu
honlapon május 1-től.

XIII. Széki napok
Szék (Románia), 2012. augusztus 13-18.
Információ: Nagy János
Tel.: 00-40-745-021-396
Farkas Csilla, tel.: 00-36-70-5766-801
info@szekvarosert.com, www.szekvarosert.com

XIII. Tekerő és Duda szaktábor
Kétybodony, 2012. augusztus 21-25.
Pál István „Pista bácsi” szakmai vezetésével
Szervezők: Lányi György, tel.: 06-30-970-1547
teka.alapit@gmail.com
Havasréti Pál, tel.: 06-30-940-1242
havasretipal@gmail.com, www.tekazenekar.hu

Kerámia tábor
2012. augusztus 27-31.
7-13 éveseknek, naponta 9-16 óráig
Marczibányi Téri Művelődési Központ
Táborvezető: Urbán Krisztina
Tel.: 06-1-212-2820
marczy@marczy.hu, www.marczy.hu

X. „Szűcs Béla” Gyermek és Ifjúsági
Néptánc Tábor
Tordas, 2012. augusztus 28. – szeptember 1.
Táncokatatók: Szűcs Gábor, Szűcsné Urbán
(jászági) Mária, Sára Ferenc, Varga Zsuzsa
(gyimesi); zeneoktatás: Kovács Márton, Sasvári
Bertalan, Domak Anikó
Információ: Németh Ildikó
Tel.: 06-20-371-8653, pillikek@gmail.com
Cselikovics Herta, Tel.: 06-20-553-3523,

Köketánc óvodás és kisiskolás gyerektábor
Táborvezető: Prekler Kata és Péter Julianna
Marczibányi Téri Művelődési Központ
Tel.: 06-70-335-6284, www.marczy.hu
(Az időpontot a honlapon teszik közzé.)

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 2 On January 22, 2012 **Sebestyén Márta** received this year's **Kölcsey Society Award**. The society is dedicated to furthering the legacy and culture of Kölcsey Ferenc, the composer who wrote the Hungarian national anthem. Márta, her voice and personality have brought Hungarian folk song into the hearts of people not only in Hungary – but all over the world. Printed here is the award speech given by Jánosi Zoltán, president of the Kölcsey Society.

Page 3 The 16th **Csángó Ball** was held on February 10th at the Petőfi Csarnok in Budapest. The event was sponsored by the Pro Minoritate Foundation and Moldvahn Csángó Cultural Association. Traditional Csángó musicians, dancers, singers from Moldavia and Transylvania are brought to Budapest to perform in a gala performance celebrating the culture of this ethnic sub-group of Hungarians. A ball follows the gala performance. This year the Csángó Ball also honored the poetry of Lakatos Demeter (1911-1974) – a naive Csángó poet from the Moldavian village of Szabófalva/*Săbăoani*. This poet's work was first published in 1935 in the *Kolozsvár/Cluj* publication *Keleti Újság*, and has since appeared in several volumes. He wrote his poems in Hungarian with Romanian phonetics. Report by Iancu Laura.

Page 5 New publication:
Hoppa Enikő:
[We speak csángó. The **dialect spoken by the Csángó Hungarians of Moldavia**].
Pro Pannonia. 2012. Pécs, Hungary. In Hungarian. This book introduces the dialect spoken today by the Csángó people of Moldavia. Hoppa Enikő did collection work on language in seven different villages in Moldavia between 2000 and 2007. She is presently working on her PhD in linguistics at the Pécs University.

Page 10 Past and present of the dance house movement

By Diószegi László (dancer, choreographer, organizer, teacher).
As the dance house movement celebrates 40 years since the first Budapest event in the spring of 1972, more and more accounts come forth – each one bringing new insights and information on a movement that has nearly become an institution. The *táncház* has been dedicated to, and based on, preserving and popularizing traditional village music, dance and folk arts of this region. Its teaching methods have gained world-wide recognition. Today there are two large-scale yearly events in Budapest that have grown out of the movement: the National Dance House Festival (*Táncháztalálkozó*) at the end of March, and a traditional crafts fair

held in the Buda Castle Area every August 20th. Departments at the Hungarian Academy of Dance and Liszt Academy of Music train talented young people to be professionals in folk dance and music. There are scores of camps, workshops, dance groups and bands that have grown out of, or embraced, this movement and provide social life and events including folk music and dance all over the region.

Page 12 New CD Village Music from Kalotaszeg – Csűrös Band
With Lengyel László „Türei” (voice) and Varga István „Kicsi Csipás” (violin).

2012. Hungarian Heritage House, Győr Foundation.
Members of the Csűrös Band are natives of Transylvania's Kalotaszeg region and they play music of that area – especially from the villages of Türe and Méra. There will be a record release concert on March 31st during the National Táncház Festival in Budapest.

Page 13 New CD: *Tűzet viszek*

Fonó 2012 FA-274-2
Singer Herczku Ágnes has gathered some great musicians together for her new record. Two traditional singers from Transylvania, as well as a talented eleven year-old from Debrecen also join her on this recording. See announcement in Hungarian for list of musicians.

Page 22 The CD series *Talpalávaló* (for teaching folk dance and folk music), announces release of two CDs – the Zagya Band:

1. **Music of the Sárköz–Bogyiszló region** and,
2. **Music of the Kalocsa region**
Produced by the Folk Dance Accessories Shop (Néptáncosok kellékboltja), which has already released DVDs on couple dances of the Mezőség region and the Molnár technique. There are plans for two more CDs on music from the Galga and Szatmár–Nyírség regions. See www.neptanckellek.hu.

Page 23 Photo Gallery

Dance house enthusiast Nemes Zoltán 'mettor' of Győr took these photographs in the Transylvanian village of Szék/Sic in the late 1970s. Commentary by writer Széki Soós János (born and raised in Szék) accompanies the photos.

Page 30 Beliefs and customs of Spain – Part IV. The wedding. A survey of Spanish wedding customs of the past. By Valter Linda.

Page 32 Food and Tradition Beans in Hungarian Cuisine. Traditional cooking in Hungary uses beans in a variety of ways. Hungarian bean soups are amazing! Today many different kinds and colors of beans are grown here and used in Hungarian cooking. It is good luck to eat beans

or lentils at the New Year. Bean dishes without meat are part of the diet during lent. Recipes here are for: bean and prune soup, bean salad, beans and cabbage, mashed beans. By Juhász Katalin.

Page 34 Part 2 – Collecting traditional music and dance in Turkmenistan. In April 2011 Hungarian **ethnomusicologist Sipos János** set out from the capital of Turkmenistan for his goal: villages in Balkan Province in the western part of the country along the Caspian Sea. He spent several weeks in this desert region and collected 400 melodies, 20 hours of video, with information on the region and customs – from 16 villages and 150 informants. Sipos' field research along with other publications acquired on his trip provide a good basis for a detailed description of the traditional music of the Yomud tribe. He is already planning his next trip there to do more field work.

Page 44 Listing of 2012 summer camps and workshops in Hungary and surrounding countries.

Sue Foy

(For more complete list of articles summarized in English go to www.folkmagazin.hu and keep clicking on 'English'.)

folkMAGazin

2012/2, XIX. évfolyam, 2. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: Grozdits Károly
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kóka Rozália
MAGTAR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

Hátsó borító: Szék, 1970-es évek – fotó: Nemes Zoltán 'mettor' (www.nemesfoto.gportal.hu)

Fotó: Krausz Katinka

Pannónia Néptáncgyűttes
a II. Authentica Országos Néptáncfalókozó
első helyezettje

*Néptáncosok
Kellékboltja*

Egy pakliban
táncolunk!

III. Authentica Országos Néptáncfalókozó
Budapest, 2012. április 28.

Néptáncosok kellékboltja
1137 Budapest, Katona József u. 21.
www.neptanckellek.hu

